

Siirtolaisuus- muistot talteen

Emigrationsminnen

Toimittanut
Tuula Koskimies-Hautaniemi

*Siirtolaisuusmuistot
talteen*

Emigrationsminnen

Valokuvat ovat kirjoittajien, ellei muuta ole mainittu.

Kannen kuva: Siirtolaisuusinstituutin arkisto
Taitto: Anne Virtanen

ISBN 951-9266-70-4
ISSN 1455-2981

Painokurikka Oy
Kurikka 2000

Siirtolaisuusmuistot talteen

Emigrationsminnen

*Toimittanut
Tuula Koskimies-Hautaniemi*

Sisällysluettelo

Pohjanmaan siirtolaisuuden historiaa	7
Esipuhe (Förord)	13

1. Siirtolaisuus Pohjois-Amerikkaan

Hermann Nyman

Ny se Iisakki on sielä Amerikas kuollu	19
--	----

Anni Tuikka

Hyvästi and Hello!	26
--------------------------	----

Martta Viitala

Pois Pohjanmaalta	36
-------------------------	----

Seppo Rajala

Iita ja Alekski Peräseinäjoen Rajalasta Amerikkaan	51
--	----

Olavi Mäki-Korvala

Amerikanserkkujen asuinsijoilla	62
---------------------------------------	----

Arvo Heikkilä

Muistelmia Kanadasta	67
----------------------------	----

Eila Järvinen

Siirtolaismuistoja, omia ja muiden	79
--	----

Saima Visuri (toimittanut Raimo Visuri)

Vimpelin tyttö ”rapakon” takana	84
---------------------------------------	----

Bror Johansson

Grusade förhoppningar	91
-----------------------------	----

Aili Mårtens

Emigrantminnen	104
----------------------	-----

Hilding Widjeskog

Pilgrimkyrkan	110
---------------------	-----

2. Siirtolaisuus eteläiselle pallonpuoliskolle

Reijo Vainionpää

Siirtolaisena ’Down under’	117
----------------------------------	-----

<i>Armi Tapio</i>	
Matkamme siirtolaisiksi Etelän Ristin alle	126

3. Siirtolaisuus Ruotsiin

<i>Marika Aro</i>	
Perhosen elämää	135
<i>Eino Huhtala</i>	
Erään siirtolaisen tarina 1950-luvulta	144
<i>Olavi Pääkkö</i>	
Vieraassa maassa	154
<i>Eija Pykkänen</i>	
Siirtolaisuus lapsen kokemana	164
<i>Pentti Hilli</i>	
Ruottihin lähtö	172
<i>Satu Mikkonen</i>	
Halusin Volvon	177
<i>Solveig Rabb</i>	
Insamling av emigrationsminnen – emigrationen i Österbotten	184
<i>Margareta Pellas</i>	
Vår emigration till Sverige och återflyttningen till Finland	200

4. Paluumuutto

<i>Eero Leivo</i>	
Kanadasta Neuvosto-Karjalan kautta Suomeen	207
<i>Alissa Kuga</i>	
Elämänkerta	217
Jouluruno (Martta Viitala)	223
Livets vävnad (Bror Johansson)	223
Isäni (Eila Järvinen)	224

Pohjanmaan siirtolaisuuden historiaa

Pohjanmaa on ollut selkeästi Suomen aktiivisinta siirtolaisuusalueita kautta aikojen. Jo vuonna 1637 Yhdysvaltojen Delawareen perustettuun ”Uuden Ruotsin” siirtokuntaan löysi pian tiensä myös joukko Keski-Ruotsin länsiosissa asustaneita ”kaskisuomalaisia”. Yhteisön väkimäärän ollessa suurimmillaan noin 1000 henkeä jopa suurin osa asukkaista oli suomalaista syntyperää. Siirtokunnan kuvernööri, ruotsalainen everstiluutnantti Johan Printz, oli aiemmin ollut Pohjanmaan ratsuväkikomppanian päällikkö. Kun yksikkö lakkautettiin 1641, monet pohjalaiset sotilaat seurasivat entistä komentajaansa vieraaseen maailmankolkkaan. Vanhan Delawareen kartalta löytyvät paikannimet ”Uusi Vaasa” ja ”Uusi Korsholm” kertovat uudisasukkaiden kotipaikoista.

Muutto Pohjanlahden toiselle puolelle alkoi jo keskiajalla, jatkui koko Ruotsin vallan ajan ja vielä sen jälkeenkin. Ymmärrettävästi tämä luonnistui helpoiten Pohjanmaan ruotsinkieliseltä väestöltä. Ruotsi ei kuitenkaan ollut ainoa suunta, johon tähtyi: Pohjanmaan kirvesmiehet ja laivanrakentajat niittivät 1800-luvulla mainetta hyvinä työntekijöinä Etelä-Suomen kaupunkien lisäksi aina Pietarissa ja Muurmännin rannoilla saakka. Lisäksi merimiehet tietysti liikkuvat maasta toiseen ja joskus jäivät sille tielleen. Suomalaisia muutti myös Pohjois-Norjan Finnmarkiin. Tätä kautta alkoi myös Amerikan siirtolaisuus 1840-luvulla, joka vain voimistui 1860-luvulla Quincyn kaivoskomppanian värvätessä Ruijasta työmiehiä Michiganiin. Muuttointo levisi Norjasta Tornionjoen laakson kautta kohti etelää kotiutuen Suomessa erityisesti Pohjanmaalle. Mutta miksi juuri sinne?

Pohjanmaan asema Suomen talouselämässä muuttuu

Purjelaivoista siirryttiin höyrylaivoihin 1800-luvun puolivälin jälkeen, mikä merkitsi takaiskua Pohjanmaan talouden ytimelle eli laivanrakennukselle ja tervanpoltolle. (Paradoksaalisesti juuri höyrylaivayhtiöiden tulo mahdollisti nopeammat ja edullisimmat matkat kaukaiselle

mantereelle.) Suomen talouden painopiste siirtyi Etelä-Suomeen. Maatalousvaltaisella Pohjanmaalla oli paljon metsiä käytetty loppuun tervanviennin tarpeisiin ja uudempaa teollisuutta oli hyvin vähän. Teollista kehitystä vielä vaikeuttivat kunnollisten rautatieyhteyksien ja koskivoiman puute. Maatalous koki rakennemuutoksen kun yksinomaisesta viljanviljelystä siirryttiin nälkävuosista viisastuneina karjankasvatukseen ja kun työtä siirtyi ihmisiltä koneille. Paljon työväkeä jäi näin leipäpuuta vaille ja seudulla vallitsi elinkeinopula. Lisäksi väkiluku nousi voimakkaasti, sillä Pohjanmaa oli väestön kasvussa muuta maata noin 20–30 vuotta edellä.

Muita siirtolaisuuden syitä

Edellä mainittujen taloudellisten ja sosiaalisten syiden ohella myös poliittiset olot vaikuttivat siirtolaisuuteen: venäläisten sortotoimiin 1900-luvun käänteessä kuului mm. nuorten miesten asevelvollisuus tsaarin armeijassa, mikä vaikeutti myös heidän mahdollisuuksiaan saada passi. Jotkut turvautuivat laittomiin venekuljetuksiin Pohjanmaalta Ruotsiin ja jatkoivat passitta eteenpäin. Matkasta luopuneiden passeja käytettiin ja jopa väärennetyn passin hankkiminen oli mahdollista. Toiset saivat apua papilta tai muilta viranomaisilta, jotka merkitsivät heille väärän syntymäajan asiapapereihin. Nämä henkilöt tunsivat henkilökohtaisesti siirtolaisia sekä maastamuuttoon ajavat syyt, ja suhtautuivat siksi siihen hyväksyvästi. Sen sijaan esimerkiksi ylimmän papiston kanta siirtolaisuuteen oli tiukan kielteinen.

Perhe- ja kulttuurisia syitä ei myöskään voi vähätellä siirtolaisen päätyessä ratkaisuunsa: Jos riitaisa aviopari ei yhteisössä vallinneiden arvojen vuoksi halunnut virallista avioeroa, ratkaistiin asia ”Amerikan leskeydellä”. Toisaalta jotkut miehet eivät jääneet lainkaan kantamaan vastuuta teoistaan, vaan pakenivat isän velvollisuuksiaan maailmalle. Tavatonta ei ollut sekään, että rangaistukseen tuomittu rikollinen karkasi aina Amerikkaan asti, tai tuomionsa jo suorittanut lähti oman häpeän tunteensa takia mieluummin siirtolaiseksi kuin palasi kotikonnuille.

Amerikan ja Australian vetoa

Kaikkien näiden mahdollisten Suomesta pois työntävien syiden lisäksi täytyi kohdemaalla olla vastaavasti joitakin houkuttimia. Tärkein niistä oli kotimaista huomattavasti parempi palkkataso. Yhdysvalloissa maanviljelyshaluisille siirtolaisille annettiin ilmaiseksi alkuperäisasukailta vallattua maata, Naisille tavallinen työpaikka kodinhoitajana kaupunkilaisperheessä tarjosi myös edellytyksiä itsenäistymiseen. Varsinkin Yhdysvalloista saattoi vallita mielikuva vapauden ja säätytasarvon maana – ”Kaikki siellä ovat herroja ja fröökyniä”. Australian etu puolestaan oli kehittynyt työläinsäädäntö. Ihmiset saivat tietonsa aiemmin lähteneiden kirjeistä, joita pian ryhdyttiin julkaisemaan myös sanomalehdissä.

Keitä siirtolaiset olivat?

Amerikkaan lähtijöinä oli niin taloudellisesti tiukoilla olevia torppareita, perinnönjaossa maattomiksi jääneitä talollisten tyttäriä ja poikia, kuin velkaisten talojen isäntiäkin. Ammatillista koulutusta ei juuri tarvittu, sillä vasta siirtolaisuuden myöhemmässä vaiheessa alettiin värvätä nimenomaan ammattilaisia teollisuuskaupungeista kuten Kotkasta. Ns. ketjusiirtolaisuutta esiintyi paljon: kun suvusta tai tuttavapiiristä yksi uskalsi lähteä, seurasivat muut myöhemmin perässä. Etenkin jos Amerikassa jo tienanneet lainasivat matkarahat tai lähettivät valmiin laivalipun. Niinpä 1880-lukuun mennessä tuli siirtolaisuudesta lähes muoti-ilmiö Pohjanmaalla – ”Ei se oo miäs eikä mikään, jok ei oo Ameriikas käyny!”

Peräti puolet 1870–1914 Pohjois-Amerikkaan lähteneistä suomalaisista siirtolaisista olikin kotoisin silloisesta Vaasan läänistä. 1920-luvulla läänin osuus laski 40 prosenttiin. Kaikkiaan Yhdysvaltoihin ja Kanadaan arvioidaan muuttaneen yhteensä noin 350 000 – 380 000 suomalaista, joista suunnilleen viidesosa palasi takaisin Suomeen tai muutti johonkin kolmanteen maahan. Miehiä oli lähtijöistä suurin osa, mutta palaajista suhteellisesti vielä huomattavasti suurempi osuus. Mielenkiintoinen siirtolaisuuden aiheuttama sivujuonne on eteläpohjalaisten muutto Keski-Pohjanmaalle. Vuosien 1880 ja 1920 välillä vähintään 6 000 eteläpohjalaista, osa itse Amerikasta palanneita, siir-

tyi Keski-Pohjanmaalle, sillä talojen hinnat olivat siellä halvempia ja vieraille veräjille lähteneiden tiloja oli tarpeeksi myytävänä.

Muita muuttokohteita

Yhdysvaltoihin ja Kanadaan virranneen suurimman siirtolaisuuden lisäksi pohjanmaalaiset olivat suunnannäyttäjinä myös lähdettäessä Australiaan ja Uuteen Seelantiin; erityisesti tässä kunnostautuivat Munsalan ja Lohtajan pitäjät. 1920-luvulla Yhdysvallat asetti tulijoille kiintiöt eli salli kustakin maasta saapua vain tietyn määrän siirtolaisia, jolloin siirtolaisvirta kääntyi muille tahoille, esimerkiksi Keski-Pohjanmaalta mentiin Australiaan Nestori Karhulan johdolla. Löytyipä pohjalaisia lähtijöiksi myös Latinalaiseen Amerikkaan vuosisadan alkupuolella perustettuihin ihanneyhteisöihinkin, samoin kuin Johannesburgin kaivoksille Etelä-Afrikkaan. Toisen maailmansodan jälkeinen siirtolaisuus on suuntautunut pääasiassa Ruotsiin ja on toistaiseksi vähemmän tutkittu ilmiö. Kuitenkin näyttää siltä, että Ruotsiin muutettiin usein samoilta seuduilta kuin aiemmin Amerikkaan. Pohjanmaalla vaikuttaa siis siirtolaisuuden traditio.

Julkaistavien tekstien piirteitä

Tämän kirjoituskokoelman tekstien aiheissa korostuvat juuri Pohjois-Amerikan ja Ruotsin siirtolaisuus, suomalaisen siirtolaisuuden lukumääräisesti suurimmat osa-alueet. Osa kirjoittajista kertoo katkelmallisia tarinoita, mitä osoittavat jo otsikotkin: ”Muistelmia Kanadasta”, ”Siirtolaismuistoja, omia ja muiden” tai ”Emigrantminnen”; toiset ovat ottaneet kirjoitelman (oma)elämäkerrallisena projektina (kuten ”Perhosen elämää”, ”Erään siirtolaisen tarina 1950-luvulta”, ”Elämänkerta”), sitoutuen kirjallisuuden alalajiin, joka perinteisesti vaatii aikajärjestyksen mukaista kerrontaa. Kyseisen alalajin edellytyksiä seurataan monissa teksteissä myös vakuutteluilla tietojen todenperäisyydestä. Kuitenkin esimerkiksi ensimmäisen kirjoitelman lähdetekstit, Amerikan kirjeet, voisivat olla myös keksittyjä, mutta ne toimisivat tekstissä yhtä lailla, sillä lukijan asema muistelmateosten suhteen on luottaa tietojen totuudellisuuteen. ”Omaelämäkerrallinen totuus” tarkoittaa his-

toriallisen (ei seipitteellisen) henkilön pyrkimystä ymmärtää menneisyyttään ja nykyisyyttään, vaikka itse muistelutyö rakentuisi osaltaan myös mytologisoinnille tai nostalgisoinnille. Esimerkiksi joistakin teksteistä piirtyy esille ”yksinäisen sankarin” hahmo, ja huomiota herättää, että tästä joukosta löytyy myös ainakin yksi naispuolinen päähenkilö (tarinassa ”Halusin Volvon”).

Suomalaiset yleensä ovat sängen aktiivisia harrastajakirjoittajia, mistä kertoo myös kirjoituskilpailuun lähetettyjen tekstien määrä (157 kpl) kautta Etelä-, Keski- ja Pohjanmaan maakuntien. Kaikkien tavoite ei ole päteä kaunokirjallisuuden tai historiankirjoituksen saralla, vaan ns. terapiakirjoittamisella on myös oma tärkeä roolinsa. Tähän kokoelmaan tutustuessamme voimme lukea molemmilla kotimaisilla kielillä välillä realistista tiivistä kerrontaa siirtolaisuuden ja yksittäisten siirtolaisten elämän tosiseikoista, toisaalla monisanaisempia kuvauksia mm. sopeutumisen vaikeudesta ja kotiin jääneiden ongelmista. Mielenkiintoista on myös seurata, miten vuosikaudet kirjoittajan elämään kuulunut englannin kieli vaikuttaa hänen äidinkieleensä esimerkiksi ”Pois Pohjanmaalta” -kirjoitelmassa.

Kiitän Siirtolaisuusinstituutin Pohjanmaan aluekeskusta, erityisesti Mari Niemeä ja Tuula Koskimies-Hautaniemeä, kirjoituskilpailun järjestämisestä. Suuret kiitokset myös kaikille kirjoittajille ja onnittelet heille, joiden tuotokset kelpuutettiin tähän julkaisuun. Toivon, että tämä teos kuluisi kansan kädessä. Siis tartu kirjaan, sillä kaikkihan sen jo tietävät: ”Lukeminen kannattaa aina!”

Turussa 4.7.2000

Olavi Koivukangas

Siirtolaisuusinstituutin johtaja

Esipuhe

Siirtolaisuusinstituutin Pohjanmaan aluekeskus järjesti ajalla 2.3.1998–30.6.1998 siirtolaisuusperinteen kirjoituskilpailun Pohjanmaalla. Kilpailun tarkoituksena oli saada Etelä-Pohjanmaan siirtolaisaineiston aarraitasta siirtolaisuuteen liittyvät muistot talteen tutkijoiden ja jälkipolvien tiedoksi ja käyttöön. Kirjoitusten tuli koskea siirtolaisuutta ja olla tosia tai totena kerrottuja. Samoin kehoitettiin kirjoittamaan nykypäivän siirtolaisuudesta.

Kilpailun palkintolautakuntaan kuuluivat kulttuurisuunnittelija *Marjatta Eväsoja* Etelä-Pohjanmaan Liitosta, museotoimenjohtaja *Marja-Liisa Haveri* Etelä-Pohjanmaan Maakuntamuseosta, kirjailija *Antti Tuuri*, dosentti *Holger Wester* Åbo Akademista, johtaja *Olavi Koivukangas* Siirtolaisuusinstituutista ja aluesihteerinä *Mari Niemi* Siirtolaisuusinstituutin Pohjanmaan aluekeskuksesta. Niemi toimi myös lautakunnan sihteerinä.

Tiedotusvälineissä kilpailu sai laajaa huomiota, ja kirjoituksia alkoi saapua jo ensimmäisen kilpailuviikon aikana. Kirjoituksia tuli kaikkiaan 157 kappaletta, joista kolmasosa oli ruotsinkielisiä. Suurin osa kirjoituksista kertoo Pohjois-Amerikkaan suuntautuneen suuren siirtolaisuuden ajasta. Osa perustuu lähtijän kotimaahan lähettämiin kirjeisiin, osa kertoo kotimaahan jääneiden tunnoista. Sodan jälkeisestä ruotsinsiirtolaisuudesta tuli myös useita kirjoituksia. Niissä välittyy monien suurten ikäluokkien edustajien elämänvaiheet: siirtolaisuus ja paluumuutto. Myös eksoottisempiin maihin suuntautuneesta siirtolaisuudesta saatiin tekstejä.

Palkintolautakunta valitsi voittajaksi 17-vuotiaan Marika Aron kirjoittaman ”Perhosen elämää”. Toisen palkinnon sai Hermanni Nyman kirjoituksellaan ”Ny se Iisakki on sielä Amerikas kuollu” ja kolmannen palkinnon Solveig Rabbin kirjoittama ”Insamling av emigrationsminnen – emigrationen i Österbotten”. Kirjapalkintoja saivat Martta Viitala, Eero Leivo, Eija Pyökkänen, Reijo Vainionpää ja Anni Tuikka.

Siirtolaisuusinstituutin Pohjanmaan aluekeskuksen puolesta haluan kiittää kaikkia kilpailuumme osallistuneita. Tekstien valinta tähän

julkaisuun ei ollut helppoa, sillä niin paljon mielenkiintoisia ja hyvin kirjoitettuja tekstejä oli ehdolla. Olemme pyrkineet julkaisuun valituilla kirjoituksilla kertomaan eri maanosiin muuttaneista suomalais-siirtolaisista mahdollisimman monista näkökulmista. Kuvituksessa on käytetty pääosin kirjoittajien aiheisiin liittyvää materiaalia.

Suuret kiitokset Pohjanmaan liitolle, Svenska Litteratursällskapetille ja Svensk-Österbottniska Samfundetille, jotka ovat tukeneet julkaisuamme taloudellisesti.

Peräseinäjoella 9.6.2000

Tuula Koskimies-Hautaniemi
Vs. aluesihtööri

1

*Siirtolaisuus
Pohjois-Amerikkaan*

Hermann Nyman

Ny se Iisakki on sielä Amerikas kuollu

Kansakoulupoika pujottaa reppua selkäänsä. Mumma istuu keinu-
tuolissa ja lukee eilisestä Vaasasta Kaikkea tapahtuu -palstaa. Jos-
kus on tappoja, varkauksia, tulipaloja – kaikkea tapahtuu. Yhtäkkiä
mumma sanoo:

– Ny se Iisakki on sitte sielä Amerikas kuollu.

Mistä Ilmajoen Röyskölän kylässä voi joku tietää, että Amerikassa
on kuoltu? Paniko Iisakin suku sanan miniälle? Lehdessä se ei tietenkään
lukenut. Vuosien mittaan poika sai tietää, että äidin isä oli lähtenyt
isön veden taakse ja sinne hän lopullisesti jäikin. Ehkä mumma ei
halunnut ottaa vaikeaa asiaa perheen sisälle. Oli sota ja muuta ajateltavaa.
Se oli häpiä, kun tuli tieto Amerikan uudesta perheestä. Siellä oli
äidillä sisar- ja velipuolia. Aikuisempana vasta poika kuuli, että kak-
sinnaiminen on rikos ja sitten kans synti.

Iisakki näki vuosisadan vaihteen 1899–1900. Oli tsaarin aika ja so-
taväenotto nuorten miesten uhka. Oli köyhyyttä ja maattomuutta – vä-
vyn asema ei ollut kehuttava. Lähdön syytä voi vain arvailla. Iisakille
jäi toisella vuodella oleva tytär ja vaimo Suuriruhtinaskuntaan, kun
piletti hommattiin. Kai siinä vaimokin, talokkaan tytär, auttoi. Antoiko
kenties ”osastansa”? Sinne hävisi komia mies.

Enää on jäljellä kuluneita, pehmeitä kirjeenriepuja. Joissakin on päivämäärät paikallaan. Vanhat paperit ovat repeilleet paljossa käsittelyssä ja lukemisessa, osia on hävinnyt. Mitään ei voi pitää aikajärjestyksessä. Kuoria ei ole olemassa, koska äiti irrotti postimerkit.

Iisakki lännellä

Coopaltissa 22 pv marraskuuta

Joo saanhan minä vähän ilmoittaa matkastanikin. Ensiksi Liverpoolista lähettiin 12. päivä. Sitten saavuttiin Halivakiin 19 pv ia sitte Mondeaalis 21 päivä. Kyllä siinä matkalla näki kesää ja talvia ia tuulta ja tyventä, mutta en minä vieläkään kylläntyny. Aina vain olis jatkunu matka. Mutta kyllähän sitä nyt pitää ruveta oleen paikoillansa ia saan minä kysyä muistaako se Sylvi vielä sanua isä vai joko on unohtanu?

Iisakki Wähämäki Coopalt Canata

Ja näin Ironwoodissa 2. päivä maaliskuuta 1910:

Kirjees jonka sain suurella ilolla vastaan ottaa. Kun sielä oli sen minun rakkaani kuva josta minä oikeen ylhä hypiin kun minä sen näin. Jokainen kysyy mikä sielä nyt oli kun sinä niin poukkoolet... Sain sen kirjeen maanantaina kun vein toista kirjaa paksiin. Nyt on hyvä tilaisuus kirjoittaa kun toiset kaikki on nukkumassa kun on oltu yöllä töis.

Pitää olla aina joka toisen viikon yöllä ja joka toisen päivällä. Minä olen 2000 ja 500 jalkaa syvässä ja kaivelen rauta ooria. Palkka on kaks tollaria ja 30 senttiä päivältä. Kyllä sielä on hauska työntää. Ei tiijä talven kylmästä mitään eikä ole oikeen kova työköään.

Mies ei pysynyt paikallaan, jos ei pysynyt työköään. Dollarin perässä parempaan ja parempaan. Ironwood, välillä Crystal Falls ja taas Ironwood.

Crystal Fallsista 12 päivä huhti kuuta 1910

Nyt aioon taas lähestyä teitä näillä riveillä ja tervehtiä tuhansilla rakkailla terveisillä ja saan ilmoittaa että olen terve ja vointi on

tavallisen hyvä, jota kallista armo lahjaa toivoisin teiränkin saavan nauttia sielä rakkaassa Suomessamme. Minä olen nyt muuttanut pois sieltä airwuutista (Ironwood, toim. huom.). Me tulimme tänne viimme viikolla. Ei ole tullut ennen kirjoitettua kun ei ole ollu vielä poortipaikkaa. Mutta nyt minä olen yhrellä suomalaisella krää-tärillä poortia. Täälä on kyllä paremmat palkat kun sielä josta minä lährin. Tässä on kyllä iso mainipaikka, mutta en minä ole vielä töis. Mutta kyllä täälä on oikeen hyvä töihin pääsy. Minä pääsen minä luulen oman paikkaasten kans paanariksi yhteen raftiin töihin. Siinä olis hyvä palkka ja kaheksan tuntinen päivä. Se on sen Rintalan Eliinan vanha sulhanen ylisestä päästä Rahkolan kylästä.

Siinä oli punamusteen jälkeä Crystal Fallsista. Poorti eli kortteeri oli kräätäriin tyköä löytynyt. Toiveet hyvästä paanarin palkasta virkisti mieltä. Miehen mieli kulkee tilanteiden ja olosuhteiden myötä. Samoin vaikuttavat kotoa tulleet viestit. On pettymystä, toivoa ja koti-ikävää. Omien rakkaitten vointi huolestuttaa. Kirjeitten rakenteessa on muodollisuuksia, jotka voisi sijoittaa ”hyvän käytöksen kirjaan” vuosisadan alussa. Koulun käynti oli kiertokoulutasoa. Voin vähän asettua paapan asemaan, kun olen ollut työttömänäkin aivan riittävästi. Aina on ympärillä kuitenkin puhuttu omaa kieltä. Kun mainien miehet vuosisadan alussa poortitalojen portailla jäivät työttömiksi, eivät he saaneet ansiosidonnaista korvausta. Oli vain hoidettava elämä niin kuin parhaiten näki ja vuoltava kultaa, niin kuin lähtiessä oli päätetty.

Huolia kirjeissä

Mumma sai nimettömän kirjeen Port Arthurista. Vieras mies kirjoitti Iisakin touhuista valtameren tuolla puolen:

Bort Arthur joulukuun 6 päivän 1911

Hyvää päivää vaikka olettakin kohta aivan vieras minulle. Olisi vähän sanottavaa teille, vaikka ei minun tule teirän välisiin asioihin mitää. Mutta kun olen iisakin kans ollut yksillä paikoon ja olen katsellu sen hommaa miten se elää täälä tyttöjen kans, ja olen monta kertaa kuullu iskan sanovan jotta jos te panetta ero hakemuksen

Kuva: Siirtolaisuusinstituutin arkisto.

*sanomaan (?) niin sitte se on luvannut vasta lähteä Suomen. Kyllä se on minun mielestä rumaa tuolla tavalla heittää kotinsa ja unoh-
taa avio kumppanin kun kerta on sen pyhän kalliin lupauksen teh-
nyt jotta tahtoo aina rakastaa vaimoansa ja lapsiansa. Vaikka niit-
tä on kyllä paljon jotka tekevät sillä lailla vaika siinä on kyllä joku
syy. Kun menevät liika nuorena naimisiin ja sitten tulovat tänne
jossa on kaikkia hullutusta jotka narraa ja viettelee nuoren ihmisen
niihin taipumaan.*

*Ja siitä vain pyyrän teitä huomauttaa jotta älkää missään ta-
paukses lähtekö tähän maahan sitä katsomaan. Sitä on niin vaikia
täällä ottaa kiinni. Minä olen monta akkaa nähnyt jotka tuloo suo-
mesta ilman miehen tietämätä, mutta se on turha.....*

Aika reilusti Iisakki itsekin kirjoittaa elämästään kaukomailla. Raha-
pula, huonot työolot ja koti-ikävä tulevat julki. Lisäksi on ilmeisesti
vaimon suvun suunnassa jotain kränää. Keskituvan muorin asenne on
saatellut miestä mainiin ja metsiin...

*Terve arvoisat ja aina muistossa olevat rakkaani. Nyt koska on hyvä
tilaisuus niin piirrän teille muutaman rivin täältä kanatan syrjän*

mailta ja saan ilmoittaa että olen terve ja voin tavallisen hyvin jota toivoisin teiränkin saavan nauttia. Nyt alaan rustata jonku rivin sinun kirjees johrosta jonka sain joku päivä sitten, josta löysin molempien rakkaani kuvat. Joka oli kyllä hauskaa kun näki niin pitkän ajan takaa. Mutta en minä voi niitä nyt suurenmuttaa kun olen niin kaukana mettäs ettei täältä viitsi mennä kaupunkille ennen kevättä kun on likellä puoli sataa mailia kaupunkiin.

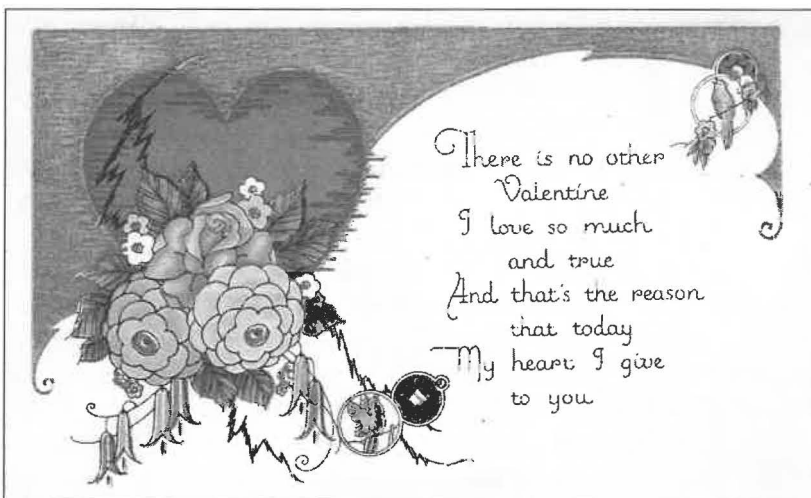
Minä teen taisia täälä mettäs. Eisunkaan tääläkään niin hyvin tienaa mutta elää eres hänes eikä tarvitse peljätä huusien putoolemista niinkun mainis. Kun se Kallekin kuuluu muuttaneen sukunimensä sielä Alaskas. Ja sinä kehuut taas olevas sielä rakkauren majoilla vanhoilla (ehkä I.W:n äidin luona tai karjan kanssa alajoella). Ei kuulu nytkään olevan muita menemään kuin sinä. En minä tierä mitä minun pitää tehrä kun joka kirjas vain kikitään että kun et sinä kirjoita kun niin harvoin, mutta ei täälä tahro olla mitä täältä kirjoittaa kovin usein. Ja nyt se taas harvenee kun ei tänne kulje kirjeet ollenkaan. Kyllä minä keväällä sitte taas kirjotan kun tullaan kaupunkiin. Minä luulen ettei ennen voi kirjoittaa. Nyt me olemme vielä kaupunkilla mutta huomenna me mennään vasta metsään. No nii en minä nyt tierä taas täällä kertaa paljo tään enempää muutakun sano sinne kotia ja kaikille tutuille paljo terveisiä mutta olkaa ensi te molemmat tervehrityt. Ja sano että poika voii kovasti hyvin, koska ne kuuluu vähän pitävän pahana hulivili poian Amerikassa olon. En minä tiä muutakun hyvästi ja voikaa hyvin.

Kupai. Näitä P: I.W.

'Valentaimia' ja elokuvia

Ironwoodtista 6 päivä Helmikuuta 1910

Minä panin sinne tulemaan Siirtolaisen ja minä kysyn tässä onko sitä tullu? Minä tilasin sen koko vuoreksi ja sen oli puhet lähtiä viimme perjantaina että se olis ennen tuleva kun tämä kirja. Minä olen meinannu panna sille keski tuvan muorille oikeen hauskan valentaimem kun se ei anna minun olla vielääkään rauhas vaikka minä olen näin kauas jo ehtiny ettei luulisi olevan kenenkään vaivoina eikä tarvitse hetkeen katsellakaan. Ja sinä kehuut että kyllä sitä olis sanomista mutta ei sovi mitään puhua...

Kuva: Siirtolaisuusinstituutin arkisto.

Tiesiköhän Sofia-mumma, mikä oli *Valentine day*, kun Amerikasta ”valentaimia” keski tuvan muorille pienellä kirjaimella lähetettäisiin? Kirjeenpalanen päättyy kuluneeseen helmaan kellastunutta paperia.

Sofia-mumma vei minut lapsena elokuvateatteri Ehoon katsomaan lapsilta kiellettyä elokuvaa *Titanicin kohtalo*. Ovimies antoi pojan mennä mukana. Tiedän mumman katsoneen hyvin vähän elokuvia. Tämä kuitenkin toi mumman mieleen oman matkan Atlantin yli, matkan jota ei koskaan tullut. Iisakkikin oli jo kuollut. Voin kuvitella mumman ajatuksia teatterin pimeydessä:

– Mitä mummoisella ihmisellä tuola olis tehny? Enkä varmahan olsi mukulan kans keriienny pelastusveneheseen.

Amerikkaan oli Iisakille siunaantunut uusi perhe. Kotimaan olot olivat sotaa käyvälle mummalle tärkeintä elämää. Miten saada vaikka korttiannokset piisaamaan?

Muruja ja valokuvia

Iisakki kirjoittaa menevänsä kuvaan heti, kun saa ’maan vaatteita’. Monista amerikanpaanareitten kuvista huomaa, että kengät ovat varsin saviset. Kuvaajilla saattoi olla pukuja ja knalleja vuokrattavana:

... Pitääs mennä kyllä kuvaan mutta ei sitä pysty sinnekää ennenkö sais vähä maan vaatteita irti. Lähetä sinä se Sylvin kuva tänne. Minä en ole koskaan muistanu sanoa että Jäkin ja Meerin peipi kuoli heti kun minä tulin tänne. Kyllä minun otti syrämmelleni kun ajattelin että jos se minunkin rakkaani vietäisiin maan poveen sillä aikaa kun minä olen täälä vieraalla malla, kun olimme sitä saattamassa hautaan.

Toisessa kirjeessä hän on huolissaan Sylvin muruista:

... On se vähän paha kun ei saa lähettää yhtään eres Sylville sitä muru rahaa. Kun se raukka luulee että isä on hakemassa murua. Sinä kehuut että on jo ollu kuusi viikkua kun on tullu kirjaa. Ja että ei ole tullu kun yksi vasta prantätty. Ja minä olen 4 jo pannu prantättyä ja nyt viires. Ja sinä sanot huulles että minä olen kuollu... Aika on jokaisella kuolla oli sielä eli täälä.

Eikä Sylvi saanut silkkinauhojakaan:

Crystal Falls 1 päivä Touko kuuta 1910

.... Sinä pyyrit että lähetä niitä silkki nauhoja ja hänketsin muuta minun täytyy nyt taas sanua huonomputeni ettei minun nyt sovi lähettää mitään kun en ole ollut moneen kuukauteen töis, ja minä meinaan siirtyä pois täältä fallsista ett älä nyt vastaa tätä kirjettä. Minä meinaan lähtiä huomenna täältä. Onko se Aini saanu sitä pääsiääskorttia jonka minä lähetin sieltä airwuutista.

Meillä kaikilla on varmaan elämämme varrella oma Keskituvan muorimme, jolle on näytettävä. Kukin näyttää voimiensa ja taitojensa mukaan. Toisten laiva menee vain yhteen suuntaan ja matkustaja jää maihin. Toiset taas nousevat jonain päivänä palaavaan paattiin. Naurakaa jos taharotta! Kupai!

Anni Tuikka

Hyvästi and Hello!

Sen täytyi olla talven kaunein päivä, silloin helmikuussa 1987, kun täytin 33 vuotta. Mäntyjen havutuppurat olivat lumen painosta nuupallaan. Pikku pakkanen oli kuurannut nurkat ja aurinko leikki hangilla kuin ilkkuen: mitäs muutat!

Olimme paluumatkalla Lestijärveltä Keski-Suomen kautta Helsinkiin. Olin jo etukäteen jotenkin pelännyt tätä matkaa: en tiennyt, miten minun pitäisi sanoa äidille hyvästit. Muiden, sisarusten ja ystävien, kanssa se olisi helpompaa, mutta äiti... Jotenkin vaistosin mitä äiti ajatteli. Näkeekö sitä tyttöä enää koskaan? En osannut niillä tavanomaisilla sanoilla lohduttaakaan, että kyllä me pian tullaan käymään. Kun en sitä tiennyt. Ja äiti tiesi, etten tiennyt. Sitä paitsi äiti ei ollut enää nuori. Siksikin tuli sellainen tuntu, että onko tämä nyt viimeinen kerta, kun nähdään. Jotenkin siinä oli sellaista epätodellisuuden ja epätietoisuuden ja ehkä vähän lopullisuudenkin henkeä, että tuntui kuin se hetki pitäisi tallettaa johonkin tärkeiden emootioiden lokeroon sydämessä. Sellaiseen paikkaan, josta sitä voisi sitten koti-ikävään tai muun tarpeen tullen käydä maistelemassa, säännöstellen, pikku muru kerrallaan.

Hyvästit oli vihdoin jätetty ja pienet itkut tirautettu kumpikin. Äiti oli muistuttanut miestäni pitämään minusta hyvää huolta, kun menimme niin kauas. Ihmisen lapsi tarvitsee saman määrän huolenpitoa ja hyvänäpitoa, olipa sitä lähellä tai kaukana. Olin asunut jo 15 vuotta

poissa äidin helmoista ja silti hänelle tuli viimeisen luopumisen tuntu. Tästä lähtien hän ei voisi enää seurata tyttärensä elämää ollenkaan. Ei edes vierestä, kuten tähän asti. Äiti ei koskaan lakkaa olemasta äiti, ja minä ymmärsin sen hyvin. Muistutin häntä, että Amerikassakin on jo käytössä Alexander Graham Bell'in keksimiä koneita.

Silmiä hämärsi ja kurkkua kuristi vielä, vaikka oltiin jo pitkällä Kinulan ja Kivijärven välillä. Äiti ei ollut myöskään saanut nuorimman tyttärensä Amerikan-hyvästejä mielestään. Tiesin kuitenkin, että itse pärjäisin aina. Sellaisella mielellä kai lähtijät yleensä lähtevät uuteen elämään, uusiin seikkailuihin. Haikeampaa on sillä, joka jää.

Ennen Saarenkylän lossia kipaisi valkoinen kissa tien poikki, niin etten ollut sitä heti huomata valkoista lumitaustaa vasten. Hännän pää keikkui veikeästi mustana pilkkuna valkoisella. Jos mustan kissan tien ylitys tietää huonoa onnea, taitavat minun muuttosuunnitelmani olla oikealla mallilla; niin vähän kissassa mustaa oli. En ruvennut perään syljeksimään, kun en tiennyt, pitävätkö samat taiat valkoiseen kissaan.

Luultavasti äiti oli jo jonkin aikaa totutellut mahdollisuuteen Amerikkaan muutostani, vaikkei se ajatus ollut ollutkaan esillä monta kuukautta. Itse olimme kypsyttelleet asiaa puolisen vuotta. Äiti oli jo tottunut amerikkalaiseen mieheeni, joka ei neljä vuotta sitten Suomeen muuttaessaan osannut puhua suomea. Nyt hän käytti uutta kieltään jo hyvin sujuvasti ja kauniisti, lähes virheettömästi. Äiti ja muut sukulaiset ja tuttavat, jotka mieheni tapasivat, kehuivat hänen pehmeää, kaunista suomeaan. Minä olin ylpeä siitä kuin omasta saavutuksestani. Hän oppi uudet kielet helposti, mutta vaikeaksi hänkin suomen vahvisti. Hänellä oli mainio kotiopettaja aina käden ulottuvilla! Meillä oli kotona sääntö, että muualla piti puhua suomea paitsi makuuhuoneessa, jossa englanti oli sallittua. Minua paremmin työ opetti miehelleni suomenkielen. Hän tiesi myös, ettei pääsisi sisään kummalliseen suomalaiseseen kulttuuriin, ellei opettelisi kieltä. Kieli on ainoa avain kulttuuriin.

Kun mieheni oli oppinut suomenkielen ja alkoi pärjätä sekä arkielämässä että syvemmissä keskusteluissa suomeksi, olin ehdottanut, että me jossain vaiheessa muuttaisimme hänen kotimaahansa, USA:han. Minä halusin saada siitä maasta ja kulttuurista paremman kuvan kuin pelkän TV:n välityksellä ja yhden kesälomamatkan perusteella. Jimil-

Talvinen maisema Keski-Suomessa.

lä ei ollut mitään sitä vastaan. Sitä paitsi hän halusi perustaa oman yrityksen, ja se oli 80-luvun Suomessa ulkomaan kansalaiselle vaikeaa. En ole vielääkään saanut selville, pelättiinkö sen ajan Suomessa ulkomaalaisten anastavan suomalaisten suusta leivän, vai mitä kateutta se lie ollut. Suomikin on sittemmin oppinut. Onneksi.

Tiesimme, että Suomesta olisi vaikeaa ja aikaa vievää haeskella töitä USA:sta. Siksi ajattelimme reilu puoli vuotta sitten alkaa pikku hiljaa katsella, mitä siellä olisi tarjolla ja missä päin. Asetimme päämääräksemme olla USA:ssa vuoden 1989 alusta. Kesällä 1986 miehelleni yllättäen tarjottiin hyvää työpaikkaa Champaign´en kaupungissa Illinois´in preerialla. Emme epäröineet kauan päätöksen teossa. Se kai useimmiten vaikeinta on; päätöksen jälkeiset asioiden hoitamiset ovat usein pelkkää logistiikkaa. Muuton piti tapahtua mahdollisimman pian. Siinä vaiheessa totesimme, että sen, minkä ehdimme muuton eteen tehdä vuodessa tai kahdessa, ehdimme tehdä puolessakin. Se puoli vuotta oli nyt paria viikkoa vaille kulunut.

Olin juossut USA:n konsulaatissa kuukausikaupalla toimittamassa heille kiltisti kaikkia niitä asiapapereita ja tietoja, joita USA minusta etukäteen halusi. Siitä paperimäärästä, jonka sinne kannoin, olisi luullut kyseessä olevan tärkeämmänkin henkilön. Nipottamiselta se minusta tuntui. Jurnutin siitä vain kotona Jimille, sillä tiesin, ettei konsulaatin väki itse niitä lakeja, sääntöjä ja määräyksiä ollut keksinyt (mutta tuskin myöskään pyrkinyt niitä vähentämään). Tiesin myös, että tekisin homman itselleni helpommaksi, ellen liikoja kritisoiisi ja kyselisi, tottelisin vain nöyrästi. Kun edessä on uuden elämän suunnittelu, byrokratian kiemurat eivät ole se suurin paha. Siinä hötäkässä hukkui kuitenkin yksi alkuperäinen dokumentini konsulaatin kaikkinielevään kitaan. Tai ehkäpä se onkin arkistoituna minun mappiini ikuisiksi ajoiksi. En ole kysynyt.

Nyt ei ollut jäljellä kuin viimeisten huonekalujen myynti. Se oli jo helppoa, vaikka tuntuikin groteskilta, että joku muu nukkui jo meidän sängyssämme ja söi aamupalaansa meidän pöytämme ääressä. Parisen viikkoa sitten pääsimme eroon olohuoneen täyttävästä pahvilaatikoröykkiöstä: Viktor Ek haki hellästi pakkaamani kotimme hoiviinsa ja toivon mukaan palauttaisi sen meille yhtä ehjänä kuuden viikon päästä. Sitten, kun uusi elämämme toisella mantereella, toisessa kulttuurisessa olisi alkanut. Arvelin silloin tuntuvan hyvältä syödä amerikansoppaa tutuilta Arabian lautasilta ja katsella pienen talomme seinällä preerialla äidin kutomaa Kehäkukka-raanua. Ja kuunnella Säkkijärven polkkaa. Ne muistuttaisivat minua siitä, kuka olen ja mistä tulen, jos sen Amerikan-huumassani sattuisin unohtamaan. En minä tietenkään uskonut niin käyvän, mutta kun en ole ennen siirtolaisuutta kokenut ja kaikenlaisia huhuja olen kuullut, on kaikkeen varauduttava. Siksi pakasin muistoni huolella.

Atlantin yli

Maaliskuun toisena päivänä 1987 lensimme Frankfurtin kautta New Yorkiin, jossa yövyimme. Olimme väsyneitä ja aikaerosta tokkurassa. Osasyynä väsymykseen oli varmasti myös jännityksen laukeaminen nyt, kun muuton hoitaminen oli suoritettu loppuun lähtöpäässä. Halusimme saapua määränpäähämme preerialle virkeinä ja levänneinä. Vietimme rennon illan lankomiehen kanssa New Yorkissa.

Chicagon yllä ihmettelin valotuikkujen jatkumista loputtomiin. Ne muodostivat äärettömän valomerren tuuliselle preerialle. Siinä olivat varmaan ne George Bushin myöhemmin löytämät ”thousand points of light”! Ilta hämärsi, kun laskeuduimme Willard’in lentokentälle Champaign’en pikkukaupungissa. Minua harmitti, etten nähnyt enää kunnolla, vaan minun olisi odotettava uutta päivää. Halusin nähdä uuden kotikaupunkini nyt heti! Olin uteliaan hiljaisena katsellut lentokoneen ikkunasta ruudullista preeriamaisemaa, maaliskuisen harmaata. Koetin kuvitella sitä kesäisissä väreissään, elävämpänä. Jim oli ”varoittanut” minua, että paikka olisi tasaista. Sanoin Etelä-Pohjanmaalla sen verran kulkeneeni, että tiesin, mitä se tarkoitti. Mutta en kuitenkaan ollut osannut odottaa aivan tätä! En halunnut pukea ensivaikutelmaani sanoiksi vielä siinä vaiheessa, sillä se ei ollut pelkästään positiivinen, enkä tiennyt, olisinko vielä huomisen valossa samaa mieltä. Halusin tehdä väyryset ja katsoa huomenna tilannetta uudelleen.

Jimin työnantajan oli määrä olla meitä vastassa, mutta hän odotti itseään tovin. Ehdin jo mielessäni heittää kynyisiä ajatuksia lämpimästä vastaanotosta ja suuren maan tavoista. Mutta nielin sanat, varmuuden vuoksi. Viimein odotuksemme tuli palkituksi. Kaupunkiin saapuessamme imin itseeni sen ensitunnelmaa, sitä minkä siitä illan valojen syttyessä syntyi. En hihkunut näkemäni kauneudesta. Seitsemäntoista Celsius-astetta lämmintä tuntui kuitenkin yllättävän lempeältä ja varsin mukavalta verrattuna lähtöhetkemme seitsemäntoista pakkasasteeseen Helsingin maalisaamussa. Autosta ulos astuessamme lämmin ilma lehahti vastaan. Minulle tuli mieleeni etelämaiden matkoilta tuttu lämpimän ja pimeän yhdistelmä, joka on suomalaiselle kotioloissa outo ilmiö. Minulle siihen assosioituu myös uuden paikan salaperäisyys.

Seuraavan parin päivän aikana hotellista asioita hoidellessamme koetin totutella ajatukseen, että olin nyt kotona. Siltä minusta ei tosin yhtään tuntunut, mutta muistutin itseäni, että kaikkeen tottuu. Että vuoden päästä luultavasti suorastaan rakastaisin tätä pikku kaupunkia. Hymähdin sellaiselle ajatukselle; en uskonut tähän kaupunkiin rakastuvani. Jimille muovailin empien sanojani tasaisuuksien eroista. Ei, Etelä-Pohjanmaan lakeudet eivät olleet kotipihaa avarampaa tämän tasaisuuden rinnalla. Mustaa kyntöpeltoa näytti jatkuvan kaupungin ulkopuolella aina taivaanrantaan saakka! Kymmenen mailin päässä

nökötti yhdellä suunnalla yksinäinen lato ja toisella suunnalla yhtä kaukana Itse Talo pari puuta ympärillään. Herrajumala, pitäisikö minun suomalaista metsäläisverta suonissani opetella tykkäämään tästä! Ei metsää, ei vettä! Miten ihmisen lapsi voi tällaisessa elää! Jim koetti lohdutellen osoitella puistoalueita kaupungin sisällä, mutta minusta nekin olivat rumia ja alastomia. Olihan maaliskuu. Minä kaipasini jotakin kaunista uudessa kotiympäristössäni. Mitä tahansa! Mutta sitä nyt ei pienessä preeriakaupungissa maaliskuussa ole tarjolla sen enempiä kuin maaliskuisella Mannerheimintiellä Helsingissä. Kahden päivän päästä meillä oli asunto, auto, stereot ja kahvinkeitin. Sillä sitä jo pääsikin mukavasti elämän alkuun, vaikkei koivikoita ja järven selkiä ollutkaan lähimailla.

Kulttuurishokki on vastassa monia ulkomaille muuttavia. Alussa ei vain uuden kulttuurin ja kielen keskellä osaa panna yksittäisiä asioita niille kuuluville paikoille, kun tuttu logiikka ei enää toimi. En usko olevani ainoa ulkomaalainen, joka Keski-Lännessä kummasteli pieniä rakennuksia, joiden etuseinässä oli valtavan kokoinen avain. Paikan nimi oli Key Cleaners. Toisella kerralla ohi ajaessamme kysyin mieheltäni, mikä vitsi avainten pesemisessä on. Paikka osoittautui kyllä pesulaksi, mutta avainten kanssa sillä ei ollut mitään tekemistä. Myöhemmin asialle nauraessamme kuulin kahden eri suomalaisen kulttuurishokin sekoittaman käsityksen toisesta asiasta: ensimmäinen suomalainen oli USA:han muuttaessaan ihmetellyt miehelleen, kuinka ihmeessä Body Shopit ovat aina kovin törkyisen näköisiä peltirakennuksia kaupunkien laitamilla; ei luulisi sellaisten houkuttelevan hyvänhajuja kylpytuotteita ostelemaan. Toinen suomalainen kyseli, mitä ihmettä amerikkalaiset ruumiskaupoilla tekevät? Auton runkopajaan ei kumpikaan Body Shopia yhdistänyt. Saman ilmiön piiriin luen kuuluvaksi sen, kun toisena päivänä Champaign´essa olimme saaneet asunnon enkä millään muistanut, miltä vanha asuntomme Suomessa näytti! Olin kauhuissani siitä, mitä minulle on tapahtumassa ja siitä selvitäkseni kuljin mielessäni koko matkan Mannerheimintieltä Tunturikadun asuntoomme, ulko-oven eteen, ovesta sisään, vanhaan hissiin, kolmanteen kerrokseen, avasin asuntomme oven ja kiersin eteisestä keittiöön ja sieltä edelleen jokaisen huoneen läpi. Kun vielä muistutin mieleeni huonekalujen paikatkin, tiesin vielä olevani täysissä järjissäni.

Emigroituminen on itse asiassa mielenkiintoinen ja haastava – joskus

vaikeakin – muuntumisleikki. Sitä hyppää lentokoneeseen tutuissa maissa omana itsenään, jonka hyvin tuntee, ja ykskaks saapuu uuteen olinpaikkaan, jossa täytyy alkaa heti ajatella eri tavalla kuin ennen, jotta pärjäisi. Vasta kulttuurishokin jälkeen pystyy alkamaan analysoida sopeutumistaan ja uutta olotilaansa. Vuosien päästä sitä vain melkein kuin varkain huomaa joidenkin ajattelutapojensa ja asenteittensa muuttuneen hälyttävästi. Kuka minä nyt olen? Minussa virtaa edelleen sama Tuikka-veri kuin lähtiessäni koto-Suomesta, mutta muuten olen muuttunut: Minua on muokannut uusi elinympäristöni, jotta minun itseni olisi helpompi olla. Sitä ei vain huomaa, milloin se tapahtuu.

Vaikeuksia tulee, ellei tajua, miksi on muututtava. Sopeutuminen uuteen maahan on aina jännittävä ja rikastuttava vaihe. Itse tunsin kuin tuulettuvani sisältäpäin siinä uusia asioita opitellessani. Tietenkin turhauduin ja tuskastuin ja tunsin itseni hölmöksi monta kertaa, kun en tiennyt, minkänäköistä pussia tai laatikkoa kaupasta olisin etsinyt, jotta olisin saanut haluamani – usein vain kuullakseni, ettei täällä sellaista tavallisesta ruokakaupasta saa. Mutta kun tämän sopeutumisprosessin on käynyt läpi, tietää osaavansa olla erilaisten (kaikenlaisten) ihmisten maassa, jos haluaa. Eikä se tarkoita sitä, että olisi pakko hyväksyä ja omaksua kaikki maan tavat ja ajattelumallit. USA:ssa niitä on niin paljon, että se on onneksi jopa mahdollista. Sopeutumisessa on siis toimittava valikoiden, omaa järkeään ja taustaansa hyväksi käyttäen.

Työllä on suuri merkitys sopeutumisessa. Itse toimin freelancerina kolme ensimmäistä vuotta, ja suurin asiakkaani oli entinen työnantajani Markkinointi-instituutti Suomessa. Tein työtä kotona. Näin jälkeenpäin ajatellen se ei ollut minulle kaikkein paras ratkaisu, sillä se hidasti tutustumistani ja sopeutumistani uuden maan työelämään. Se myös hidasti tutustumistani paikallisiin ihmisiin. Toisaalta taas hyvänä puolena koin sen, että minulla oli aikaa tutustua maan tapoihin, ennen kuin oli paneuduttava ja osattava uuden työn ympyrät. Sillä eihän työkään samanlaista ole kuin Suomessa, vaikka samalla alalla olisikin. Aluksi mieheni työyhteisö oli minunkin työyhteisöni. Hänen työtovereistaan sain ensimmäiset ystäväni. He auttoivat minua monessa asiassa.

Aika kuluu

Yksitoista vuotta on kulunut USA:ssa. Viisi vuotta vierähti Illinois'in maaisipeltojen keskellä. En minä koskaan sen maiseman avaruuteen alkua enempää kiintynyt, vaikken nyt siellä asumista inhonnutkaan. Päivälleen viiden vuoden jälkeen työmme vei meidät Kaakkois-USA:han, Atlantan vehmaisiin ja mäkisiin maisemiin, joita olen varauksetta ylistänyt alusta asti. Vaikka tunnen sopeutuneeni hyvin ja olevani kotonani täällä, olen edelleen ulkomaalainen. Ei se enää muistuu mieleeni tai häiritse mitenkään ystäväieni kanssa tai työpaikoilla arkisissa asioissa. Ollessani tekemisissä sellaisten ihmisten kanssa, jotka eivät minua tunne (esimerkiksi asiakkaat ja muut satunnaiset tuttavuudet), minua usein huvittaa se, että näen heidän ilmeestään, milloin he kiinnittävät enemmän huomiota korostukseeni kuin siihen, mitä sanon. Silloin tiedän aina seuraavan kysymyksen, joka joskus kohteliaisuusyistä hakee myöhempää rakoa tullakseen esille: "Where are you from?" En ole koskaan vastannut kysymykseen kyllästyneesti, vaan olen erittäin ylpeä saadessani kertoa sen ja mitä muuta kuuliija sitten haluaakin maastani tietää. Kaikki siirtolaiset ovat synnyinmaansa suurlähettiläitä, ja itse otan sen kunnian vakavasti. Omia asenteitani tutkaillessani sen sijaan huomaan ehkä selvimmin olevani ulkomaalainen. En ajattele amerikkalaisittain (vaikkei olemassa olekaan yhtä ainoaa "amerikkalaista" tapaa ajatella tai tehdä yhtään mitään!), sillä en ole viettänyt tässä yhteiskunnassa sitä elämäni vaihetta, jolloin asenteet ja ajattelutavat muovautuvat. Olin siinä suhteessa muuttaessani "liian vanha" tullakseni amerikkalaiseksi.

Toisaalta minulla ei ole koskaan ollut pienintäkään halua tulla "amerikkalaiseksi", edes hankkia Yhdysvaltain kansalaisuutta. En minä USA:n kansalaisuutta muuten hyljeksi, mutta en halua luopua Suomen kansalaisuudesta. Odotan siis malttamattomasti sopimusta maiden välisestä kaksoiskansalaisuudesta. Olen viihtynyt täällä hyvin ja nauttanut työstäni multimediaopetusohjelmien kehittelyn parissa. Arvostan myös suomalaisuuttani aivan eri tavalla kuin Suomessa. En pidä Suomea "parempana" maana kuin USA:ta. Tai toisin päin. Minusta ei ole mitään järkeä vertailla maita joka asiassa; tietäähän sen nyt muutenkin, että jotkut asiat ovat mukavammin Suomessa, jotkut taas täällä.

Kirjoittaja Appalakkien vuorilla.
Georgia, USA.

Nämä ovat vain erilaisia maita ja kansoja ja kulttuureja. Ja ne ovat molemmat minun! Se on elämäni suurin rikkaus.

Suomalaisuuteni perusta on tietenkin Suomessa saamani kasvatus, koulutus ja monet suomalaiseseen aikuisuuteeni liittyvät kokemukset. En usko, että syksyllä -98 aloittamani amerikkalainen Professional Counselor -tutkintoon tähtäävä koulutus muuttaa sitä; tuopahan vain uuden ulottuvuuden kokemusmaailmaani. Suomalainen luonne on edelleen minulle se tutuin. Samoin Suomen luonto. Nehän minun sisimpäni kasvattivat, ne tekivät minusta minut. Minulta on kyselyt kummasakin maassa, onko minulla koti-ikävä. Oikein udeltu ja kerjätty. Minusta on tuntunut niin kuin minulla *pitäisi* olla koti-ikävä. Minua on joskus suorastaan nolostuttanut sanoa, etten tiedä, mitä koti-ikävä tarkoittaa. Minullahan on suomalaisuus muistoissani ja sydämessäni. Minulla on muistoni lisäksi sisaruskia ja ystäviä ja tuttavuuksia siellä, ja pidän heihin tiivistä yhteyttä. Minä matkustan sinne lähes joka vuosi. Ja meillä käy Suomen-vieraita silloin tällöin. Miksi minä ikävöisin sitä, mikä kulkee mukanani, mihin ikinä menenkin?

Tietenkin maa itse muuttuu. Se ei ole enää sama kuin se 1987-Suomi, josta muutin. Suomenkielikin muuttuu. Siksi pidän yhteyttä, kuuntelen lyhytaaltoradiotani ja veppiä (siunattu veppi!), luen, matkustan, joskus jopa äänestän Suomen vaaleissa. Tiedän, mitä Euro-Suomi ajattelee. Tiedän sen ongelmista. Siksi minulla on Suomen suhteen levollinen olo. Niin kauan kuin itse haluan. Näin jätän itselleni mahdollisuuden kivutta muuttaa takaisin, jos siihen tarvetta joskus ilmenee.

Joka puolella maailmaa suomalaiset hakeutuvat suomalaisten seuraan, ellei muun, ainakin kielen takia. Itse en ole ollut kovinkaan aktiivinen suomalaisjärjestöjen toiminnoissa, vaikka niitä on runsaasti tarjolla. En ole kokenut sitä tarpeelliseksi. Osittain se johtuu varmaankin siitä, etten yleisesti ottaen ole järjestöaktiivi. Osittain siitä, ettei pelkkä suomalaisuus riitä minulle vetonaulaksi.

En tiedä, miltä tuntuisi, jos *haluaisin* unohtaa Suomen, suomalaisuuteni ja sen kielen. Mikä minun nykyelämäni kivijalka olisi, jos Suomi olisi kohdellut minua niin kaltoin, etten voisi muistella sitä hyvällä? Mikä on elämän kivijalka niille monille maastamuuttajille, jotka sydämestään vihaavat syntymämaataan?

Siirtolaisuuden voisi kuvitella olevan nykyisin helpompaa kuin satakunta vuotta sitten, kun meillä nykyisillä muuttajilla on vaivatonta mahdollisuus opiskella uuden maan kieli jo ennen maahanmuuttoa. Lisäksi vierailut vanhaan maahan ovat jo lähes kaikkien siirtolaisten ulottuvilla. Yhteydenpito ja Suomen asioissa ajan tasalla pysyminen tällä nettiaikakaudella on vaivatonta ja nopeaa, ja siis pelkästään itseltä kiinni. En kuitenkaan usko, että siirtolaisuuden ”helpouden” voisi supistaa vain kieleen, vanhan maan matkoihin ja yhteydenpitoon sinne. Meillä 1900-luvun lopun emigranteilla on eri ongelmat kuin tämän vuosisadan alussa. Tämän päivän yhteiskunta on huomattavasti monimutkaisempi, ja esimerkiksi modernissa työelämässä mukanaolo on vaativampaa kuin suurimmalla osalla entisaikojen siirtolaisia. Mutta meillä tämän päivän emigranteilla on kuitenkin näihin nykyoloihin sopivia resursseja. Uskon, että jokainen aika on samaa vaikeusluokkaa, vain erilainen. Kuten jokainen maakin.

Vaikka elämäni on tällä hetkellä vahvasti USA:ssa, minulla on kuitenkin haave virtuaalitullevaisuutta varten: että voisin tehdä työtä tässä maassa, mutta asua Suomessa! Uskon lujasti globaalikansalaisuuteen.

Martta Viitala

Pois Pohjanmaalta

Siirtolaisuutemme alkoi tavallaan jo, kun muutimme pois synnyinseudultamme Nivalasta vappuna 1951. Pohjanmaalle jäi juuremme ja sinne ajatuksemme usein karkaavatkin.

Mieheni sanoi kevättalvella 1951, että hän lähtee katselemaan Varsinais-Suomea. Kenties sieltä löytyisi meillekin maapaikka ja saisimme sen, minkä kylvämme. Niin hän otti ja lähti, kierteli vähän ympäri Suomea, varsinkin Varsinais-Suomea. Hän osti sieltä puutarhatilan, jossa oli maata hehtaarin verran. Siinä oli paljon omena- ja luumupuita, marjapensaita, mansikkaa ja vadelmaa.

Esteitäkin tuli eteemme, kun mieheni setä ja täti alkoivat meitä konhtiiten:

– Lähetään lapsia viemään maailmalle! Niistä ei tuu kunnon ihmisiäkään!

Eniten he syyttivät minua:

– Sinä olet ikäs kiertänyt maailmaa etkä osaa pysyä alallasi!

Muuttomme oli kuitenkin mieheni päätös, ei minun.

Uusi kotimme löytyi vauraasta Varsinais-Suomesta, kauniilta paikalta Aurajoen rannalta, rehevien omenapuitten keskeltä. Elämämme alkoi kirkastua. Naapurit olivat ystävällisiä ja tulivat meitä tervehtimään.

– Minäpä kirjoitan Helsinkiin siirtolaisvirastoon, mitä ne sieltä sanoo meille.

Aika pian sieltä tuli vastaus ja kaavakkeet täytettäväksi. Mieheni täytti papereita ja minä pistin vastaan. Hän oli tehnyt päätöksen, että yritetään kävi miten kävi.

– Tullaan sitten vaikka viiden vuojen päästä takasi, hän tuumaili.

Kaavakkeet meni Helsinkiin ja kohta meidät kutsuttiin kuulusteluun ja tarkastukseen. Paperit oli perheen osalta kunnossa, kunhan vain kävisimme tarkastuksessa. Tarkastuksen jälkeen passit tulivat niin nopeasti, kuin ne olisi jo varttoneet valmiina meitä. Mieheni sai vielä työtodistuksenkin Kanadaan. Meidät olisi lähetetty jo maaliskuussa, mutta karpinterien työsesonki ei ollut silloin vielä auki, siksi lähdimme vasta huhtikuussa.

Torontossa meitä oli vastassa viranomaisten mukana tulkki, suomalaisen mies, Mr. Saukko. Hänen avullaan selvittiin hyvin. Hän opasti meidät Sudburyyn menevään junaan, vei ihan vaunuun asti ja selitti, että Sudburyssa varttoo taksi, joka vie meidät määränpähän. Junan passaripoika ihastui meihin. Hän antoi meille karamelliä ja halusi seurustella poikiemme kanssa. Harmi, kun kukaan meistä ei osannut muuta kuin suomea. Mutta hauskaa oli. Annoimme pojalle Suomen kolikoita. Siitä hän tykkäsi ja kiitteli ja näytteli muillekin matkustajille.

Kaikkialla oli pimeää. Vastaan tulevien autojen valossa näki, että tiet olivat valtavan suuria. Aina vain mentiin eteenpäin, kunnes tuli sellainen paikka, josta näkyi valot.

– Kohta ollaan perillä, ajattelin.

Talossa nukuttiin sikeimpiä aamuyön unia, mutta kohta tuli valot sisälle ja ulos. Sisältä tuli tukevan näköinen pappi meitä vastaan. Hän esitteli itsensä ja maksoi taksikuskin. Pappi vei meitä sisälle ja kertoi olevansa tätini mies, Matti. Kun päästiin sisälle, tuli siskoni uisena ja vähän ruppastuulella. He olivat olleet meitä vastassa sillä junalla, missä he luulivat meidän tulevan. Ja meitä ei siinä jünassa tullut...

Hetken juteltiin kuulumisia ja matkastamme, sisko lämmitti pienen soppakannun meille syötäväksi, viiteen henkeen. Leipää oli kylläkin ja maitoa. Se soppa oli jotain tometussoppaa, sanoi siskoni. Keittoa oli niin vähän, että saatiin juuri kupit sotkettua. Sitten tuli määräys, mihin mennään nukkumaan. Kaksi pojista jäi tupaan sohvalle, ja me nuoremman pojan kanssa vinttikamariin. Kello oli viisi aamulla.

Heräsin kun talon isäntä huusi pojille:

– Nyt on noustava ylös! Ei tänne Kanadaan tulla nukkumaan!

Herätin mieheni.

– Kuule. Nyt nouse heti ylös, kun isäntä huutaa pojille!

Menimme alas kahville ja annoin tuliaislahjamme. Sitä isäntä ei koskaan ottanut vastaan, oli vain happaman näköisenä ja mörähti huomenta.

– Onpa heti synkkä aamu, ensimmäinen aamu Kanadassa, ajattelin ja meinasipa itku päästä.

Pojat istuivat arkoina ja väsyneinä. Isäntä määräsi heille heti työn:

– Menkää ja peskää rokki – ja se onkin pestävä kunnolla.

Hän aikoi neuvoa, kuinka se tehdään.

– Auton pesun jälkeen teidän pitää ruveta puhdistaan pihaa. Haen teille haravat ja luudat. Ei Kanada laiskoja elätä, eikä mekään!

Kun olimme juomassa aamukahviamme, alkoi siskoni määräämään meille töitä.

– Nyt on osat vaihtuneet: sinä olet minun piika ja teet, niin kuin minä määrään. Onko selvä, sanoi hän minulle.

– Selvä on, sanoin.

– Sinä teet kaikki sisätyöt ja hoijat lapseni päivisin. Minä hoijan lapset öisin. Ja laitat ruokaakin, siskoni sanoi.

– Miehesi ja minä tehdään ulkotyöt.

Hänen miehensä oli ansiotyössä ja poikkesi usein kotimatallaan hotellin kautta, siksi mieheni olikin hyvä apu heille.

Tätini ja hänen Jussinsa alkoivat houkutella meitä, että tultaisiin heillekin töihin. Minä ja poikamme muutimmekin tädin luo, kun mieheni pääsi rautateille puhelinlinjatöihin. Hän kierteli ympäri Ontariota, aina Thunder Bayta myöten yli tuhannen kilometrin päässä. Saattoi mennä kuukausia, ennen kuin hän kävi perhettään tapaamassa.

Tädin apuna

Saavuimme pääsiäisloman aikana ja pojat joutuivat aloittamaan koulunsa, kun olimme olleet viikon Kanadassa. Siskon mies sanoi pojille, kun he lähtivät ensimmäisenä aamuna kouluun:

– Kuulkaahan pojat! Muistakaa, että tässä maassa pitääkin oppia!

Teimme pitkiä päiviä tädille ja Jussille. Aina oli kiire. Tätini höpötti:

– Pitää tehdä ennekö tulee sajetta, kun ratio lupaa sateita. Sittenkö tulee sajepäivä, niin mennään koko päiväksi kaupunkiin. Kierrellään ja katsellaan Sudburyn kaupunkia.

Hän aikoi pyytää Mattia kyytiin. Tällä oli kuorma-auto, sellainen 'pikappiroki', kuten tätini sanoi.

– Me vanhemmat mahutaan sinne rokikoppiin ja sinä ja pojat saatte mennä lavalle.

Sitä päivää ei koskaan tullut.

Tädillä oli maapaikka, siis farmi. Siellä piti perkata maita ja mantuja puskista ja risukoista. Piti tasoittaa ja sannoittaa tie. Oltiin polttopuutöissä: pilkkomassa ja latomassa puut pinoon, ja peltotöissä. Farmilla oli myös kotieläimiä. Joskus tuli tädille ja Jussille parhaita ystäviä, kuten tätini sanoi. Näillä oli ryypättävät mukana, kenellä kaljakkoppaa, kenellä viinapulloja. Siitä juhlat alkoivat. Mitä pitempään heidän juhlaansa venyivät, sitä hurjempi oli tahti. Minua hävetti heidän puolesta ja olin kuin puulla päähän lyöty, kun katselin heidän touhujaan. Sitä juhlaa saattoi kestää viikonkin.

– Tee sinä nyt kaikki työt täällä ja hoija elukatkin, me menemme jatkaan juhlaamme Levolaan. Ja kuule, saat sitten peräi meidät kun meistä aika jättää. Sinä olet hyvä ihminen. Minä annan sinulle kaiken, olethan veljeni tyttö, tätini sanoi minulle.

Kiittelin ja myöntelin. He viipyivät muutaman päivän, niin että kerkesin siivota tupakan tumpit ja oksennukset. Sen ajan sai vähän hengittää vapaasti ja olla oma itsensä. Perintöjä ei koskaan tullut eikä mitään muutakaan ilmaiseksi. Ne menivät toiselle serkulleni.

Neljän kuukauden kuluttua ostimme velaksi oman kodin: vanhan ränsistyneen farmin. Siinä oli maata 80 eekkeriä, mutta pellot kasvoivat pensaikkaa. Niitä ruvettiin heti perkkaille. Meillä oli kova aikomus aloittaa elämä uudessa kotimaassa heti ja aioimme päästä eteenpäin. Ensin ajattelimme mennä kaupungille vuokralle. Kenties minä saisin työtä tiskarina, sitähan osasin tehdä suomen kielelläkin. Tätini ja Jussi pistivät heti kovasti vastaan:

– Ette te pärjää kaupungilla, ajatuskin pois siitä. Farmin te tarvitsette!

Ensimmäinen oma kotimme Kanadassa ja pihassa ensimmäinen kaaramme.

He sanoivat millä pääsemme niin hyvään alkuun kuin hekin: pitää varastaa ja pitää koiratorppaa siellä metsän keskellä. Sanoin tädille ja muillekin suorat sanat:

– Kuulkaahan nyt. Me ei olla koskaan varastettu eikä ruveta. Siittä saatte olla varmoja, onko selvä? Mutta mikä se toinen asia oli? Sanoit-teko, että koiratorppaa?

– Kuinka sitä runnataan ja montako koiraa siinä kaikkiaan pitä-s olla, että se kannattas? Mikä merkitys sillä koiratorpalla on täällä Ka-nadassa? Sitähän ehkä voisi yrittääkin.

Aikansa he sitä minulle esittelivät.

– Nyt riitti minulle koiratorpasta. En siis runnaa koiratorppaa enkä varasta, sanoin.

– Kuinka tyhmiä olette. Saatte kuolla vaikka nälkään, kun teille ei mikään neuvo auta. Täällä on moni tuommonen kuollut nälkäänkin, kun ei ole halunnut yrittää mitään. Yrittäsitte, niin mekin ruvetas kan-nattaa koiratorppaanne, että pääsitte alulle.

– Kuulehan! Jos ette ole maassa maan tavalla, niin teijät potkitaan maasta pois, eikä ole koskaan asiaa tänne, sanoi eräs nainen.

– Olen valmis lähteen poikieni kanssa, vaikka tästä paikasta heti, jos asia on niin kuin sanoit. Jään varttoon potkujanne, vastasin.

Mies nimeltänsä Frans, sanoi minulle, että hän kunnioittaa minua:

– Olet oikea ihminen. Katso, kuinka he ovat raukkamaisia ja kaljapullon orjia. Kuka tähän sortuu, niin siitä ei pääse irti.

Papparalta pääsi itku.

Kodin rakentamista

Siitä se alkoi. Aloimme kohentaa kotiamme vointimme mukaisesti. Ostimme tädiltäni elukoita: lehmä ja vasikka maksoivat yhteensä \$175.00, kanoja 15 kappaletta \$2.00 kappale ja sikapossu, joka maksoi \$20.00. Työkaluina oli ruostuneita, vanhoja kirvesnysiiä ja rikkinäinen saha ja lapio. Niistä oli ajanhammas syönyt terät poikki. Huonekaluina oli yksi tuoli ja pöytä ja sisko lainasi vuoteen. Pihalta löysimme vanhan, likaisen jääkaapin. Pesin sen ja pojat raahasivat sen sisälle.

– Siinä äitille on nyt tiskipöytä, he sanoivat.

Astioita ostimme ja sain tädiltä lainaankin. Tiskaamisen jälkeen pistin astiat aina pahlilaatikkoon lattialle. Se oli meillä astiakaappina.

Syksy oli kaunis ja lämmin. Pojat olivat päivät koulussa. Eräänä päivänä kiipesin navetan nurkasta hulasta pitkin vintille. Kenties sieltä löytyisi jotain, josta saisin tehtyä penkin. Siinä pojat saisivat istua pöydän äärellä, kun on ruoka-aika. Sieltähän löytyikin aarre: sopiva lankun pala, jonka hujautin alas.

– Tuosta teen sen penkin, tuumailin.

Löysin vielä ruostuneen hetekan. Yritin heittää sen alas varovasti heinien päälle, että se ei vaan menisi rikki.

– Minähän olen kuin orava, kun noin vain kiipesin, ajattelin ja laskeuduin hyvillä mielillä pihalle.

Miten saan penkin valmiiksi? Mistä saan penkkiin jalat? Otin sahan ja kirvesnysän käteeni ja menin metsään. Siellä kaadoin koivu-saikkaroita, jotka toin liiterin eteen. Siinä sitten tein penkkiä: sahata kitkutin jalat ja karsin niistä vähän tuohia ja kaarnaa pois. Taas pisti miettimään, mistä saan nauvoja. Kaatopaikka oli metsän reunassa. Siellä oli kaikenlaista romua, ja erään ämpärin pohjalla olikin ruostuneita ja väärää nauvoja. Kiven päällä kirvesnakolla oiioin naulat.

Lujaan se otti, mutta periksi en antanut! Istahdin valmiille penkille kokeilemaan, miltä se tuntui ja ihailin samalla kaunista syksyä. Siinä

istuessa päätin mennä kaatopaikalle uudelleen. Sieltä voisi löytyä muutaakin tähdehlistä. Vaikka maalia, että voisin maalata tekeleeni. Aikani siellä tongittuani löytyikin maalipurkkikasa. Yhdessä purkissa oli vähän kuivunutta tummanruskeaa maalia ja kuivunut pensseli.

– Taas onnesti, ajattelin.

Nyt piti saada maali notkeaksi. Minulla ei ollut kuin vettä. Sitä haurutin maalin päälle ja aloin nitkuttaa pensseliä irti maalista. Kun pojat tulivat koulusta, kolmesta suusta tuli kiitos. Nyt hekin voivat istua pöydän äärellä syömässä. Maalin sekoittaminen kesti jonkun aikaa, mutta maalia siitä tuli ja sain penkin maalattua. Hetekan maalin löysin myös ja sain näin uusia huonekaluja.

Kotimme oli vanha hirsirakennus, jonka oli aika mustannut ja ränsistyttyänyt. Se oli ollut vuosia autiona. Vesi haettiin kaivosta ja likavedet kannettiin ulos. Tuvassa oli hella, joka lämmitti kahta huonetta. Iltapäivisin pojat vaihtoivat kouluvaatteet arkisiin, ottivat saha- ja kirvesnysät ja menivät metsään kaatamaan polttopuita. Niitä he vetivät sitten perässään liiterin eteen, pilkkoivat ja veivät sisällekkin. Monta kertaa ajattelin, ettei yksikään aikuinen mies olisi tehnyt semmoisilla työkaluilla mitään. Minä yritin hommata puita päivisin. Hellan pesässä piti pitää jatkuvaa tulta. Jos se hävisi, niin sytyttämisessä kysyttiin hermoja ja kärsivällisyyttä. Varsinkin yöllä se oli kovaa. Laitoin kellon soimaan joka kahden tunnin välein, että heräsin laittamaan puita hellan pesään. Pojat saivat nukkua rauhassa jaksakseen mennä kouluun. Talvi oli niin kova, että vesiämpäri ja likaämpäri jäätyivät öisin. Joskus öisin oli kaunis kuutamo ja lumi kimmelsi pakkashangilla. Sitä oli kaunistu katsella. Istuskelin penkillä ikkunan edessä, pojat nukkui-
vat, kissat hyrisivät. Olin iloinen, kun sentään sain olla oma itseni, vaikka mieli olikin väsynyt.

Puhelimia ei ollut kellään sillä perukalla, eikä postikaan kulkenut sinne saakka. Oli kuin olisi ollut metsäkämpällä. Kuitenkin oli oma hiljainen rauha, jota ihailin. Tuntui, että haluan olla kuin karhu pesässä talven ja lepuuttaa hermojani.

Ei kulunut kauan, kun tuli ongelmia. Ennen joulua mieheni loukkaantui työmaalla ja joutui sairaalaan. Se ei ollut kovinkaan häppöinen jouluku. Pojat hakivat kuusen metsästä, leikkelivät paperipaloista koristeita ja koristivat niillä kuusen. Yhdessä laulettiin joululauluja.

Minä tein joulun tuntua kotiimme leipoen, keittäen ja paistaen. Mieheni oli sairaalassa helmikuuhun saakka. Kun hän pääsi pois sairaalasta helmikuun yhdeksäntenä päivänä 1959, meni vielä monta kuukautta ennen kuin hän saattoi mennä töihin.

Tuli kevät ja ruvettiin innokkaasti uurastamaan paikkoja kuntoon. Työkalut olivat huonoja, mutta perunaa saatiin peltoon kasvamaan. Eräs Santeri-niminen mies tuli käymään.

– Kuulin, että tänne on tullut vanahasta maasta hyviä varmareita, hän sanoi ja aikansa katseli ja kyseli, jätittekö jumalanne sinne vanaahan maahan.

– Ei, vastasin.

Ukko hetken oli hiljaa.

– Eipä tainnutkaa tulla kunnon ihmisiä perukoille, ukko sanoi, lähti ja mutisi jotain mennessään.

Tämän tyyppisiä ukkoja oli montakin. He yrittivät saada meitä porukkaansa. Olin yksin kotona, kun Arvi tuli. Sätkä roikkui sen suupielessä ja koko ukko oli likainen. Minua ihan pelotti.

– Osaako misis englantia? Jos et osaa, niin minä voin tulla sitä opettamaan, kun osaan korkiaa englantia.

– Ei tässä ole vielä oppinut ja oppiiko koskaan, vastasin.

Mies lähti toivottaen kaikkea hyvää ja onnea meille, mutta kysyi vielä:

– Kuinka misis viihtyy täällä? Minä asun tuolla jonkun matkan päässä. Voisit tulla pistäytyyn minunkin asunnolla, jos niinkö ikäväkin sattu tulleen sinulle.

– Eihän tämä niin paha ollutkaan. Taisin pelätä turhaan, ajattelin.

Kerran sitten tuli kolme miestä. He katselivat ympärillensä. Pojat menivät niitä puhuttelemaan. He olivat kuulema farmin ostajia. Oli satanut niin raskaasti, että perunapelloilla oli vettä siellä täällä näkyvissä. Miehet katselivat perunamaata.

– Miten olette saaneet perunat maahan? Miksi se on noin märkää? Kasvaako peruna tuolla? kysyivät he pojilta.

– Ei täällä perunakaan kasva, ei tätä kannata ostaa, yksi pojistamme sanoi.

Niin he lähtivät.

– Mitä ne miehet katseli ja kyseli, kysyin pojalta.

– Ne oli farmin ostajia. Ne olisivat ostaneet tämän farmin, mutta sanoin niille, että ei kannata. Ei täällä perunakaan kasva.

– Miksi niin sanoit?

– Sainpahan ne pois täältä.

– Ei me tästä nyt mihinkään enää lähetä, ajattelin.

Tämäkin sanonta jäi mieliimme sananpartena.

Kesä oli kuuma. Tein illalla leipätaikinan valmiiksi ja nousin yön viileyteen leipomaan. Aamuisin oli lämmin leipä valmiina, kun toiset nousivat ylös. Mieheni oli töissä eräällä kontrahtorilla ja kulki kotoa päin. Eräänä aamuna palailin navetasta kananmunia mukani, kun huomasin savua oven ympäriltä.

– Koti palaa! huusin pojille, jotka tekivät pihalla tritsojaan.

Juoksin kaivolle. Nostin vimmatusti vettä ämpäreihin ja juoksin sisälle. Huiskautin vedet tulta kohden ja panin aina oven perässäni kiinni, että ei tuli saanut vetoa. Tätä tein kunnes sain tulen sammumaan. En saanut sanakaan suustani.

– Haussi palaa!

Näin kuinka Raimo juoksi peltojen poikki naapuriin, Kotilaan, ja kuulin, miten hän huusi mennessään. Toiset pojat järkyttyivät seurattessaan, kun juoksin kuin puolihullu ämpäreitten kanssa kaivon ja tuvan väliä. He olivat kylläkin koonneet kananmunat pihalta. Olin hädis-säni viskannut ne maahan. Onneksi sain tulen sammumaan ja kananmunatkaan eivät särkyneet! Uskon, että joku varjelus oli mukamme. Kotimme säästyi meille, vaikka tuli olikin jo seinissä ja puulaatikko hellan päässä paloi. Olimme kaikki niin järkyttyneitä, että puhelimme keskenämme vain hiljaksen. Ihan kuin olisi joku ollut nukkumassa. Ettei se häiriintyisi.

Muuten kesä meni ihmeen hyvin. Mieheni kävi töissä ja navetasta saatiin maitoa. Sen meijeröin, säästin kermat ja kirusin voin. Kananmunia tuli niin paljon, että sain vähän myydyksikin. Meillä oli jo kaksi lehmää ja sikapossuja kasvamassa. Mieheni joutui 'leiohviin', siis pois työstä, kun työ loppui, mutta kotona oli työtä liikaakin.

Elokuun aikana hän rupesi poikien kanssa nostamaan taloamme ylös maasta, että saadaan alakerta ja lisää tilaa. He kaivoivat niin syvälle, että piti laittaa haussi tolppien varaan. Eräänä yönä tuli kova tuuli. Myrskysi ja satoi. Heräsimme, kun koko haussi heilui tuulen voimasta.

Meille tuli kiire. Otimme vilttejä mukaamme ja juoksimme navetan päässä olevaan heinälatoon yöksi. Pelkäsimme, että haussi kaatuisi myrskyssä. Oli säkkipimeää, mutta hyvä oli olla heinien päällä. Myrsky heilutteli irrallisia ladon seinäautoja niin, että kolina kuului. Oli monenmoista kitinää. Kun lehmät kuuli, että ollaan siellä, niin neidän ammuivat ja kuin tahallaan kolistelivat kellojaan. Ei siinä nukkumisesta tullut juuri mitään, mutta saatiin olla turvassa. Kun aamu valkeni, kuin yhdestä suusta tuli:

– Onneksi haussi on pystyssä!

Uusia asioita

Oli kaunis syksy. Koulut alkoivat ja miehenikin pääsi joksikin aikaa ansiotyöhön. Haravoin pihalla syksyn varisseet lehdet ja vein ne navetalle elukoille kuivikkeeksi. Kun huilasin haravointini jälkeen, huomasin, että metsästä tulee mustia elukoita. Mitä ne voivat olla? Ne olivat aika isoja karhuja, jotka tulivat pelloille syömään. Haravointi loppui siihen. Menin kiireesti sisälle ja seurasin niitten touhuja ikkunasta, kunnes ne häipyivät takaisin metsään ja pääsin jatkamaan hommiani.

Ensimmäinen auto, vanha ja käytetty, oli meillä harmaa Dodge, joka maksoi \$250.00. Kun tuli talvi, ei siinä lämpöhiiteri vorkkinut eikä vipperit, että ne olisivat pyyhkineet tuulilasin lumesta. Mutta sillä vaan mentiin mutkasta tietä näkymättömiin, vaikka vastuksiakin oli matkalla. Tuulilasista piti rapata jäätä ja lunta, että ajuri näki ajaa. Auton renkaatkin olivat kuluneet ja oli vaikeaa päästä mäen päälle ja pysyä tiellä. Monta kertaa jouduimme sitä puskemaan ja työntämään tielle. Se oli meille kuitenkin kuin aarre. Se pidettiin aina puhtaanakin. Kun ihminen tarpeeksi saa kokea kaikkea, niin osaa antaa asioille arvon. Pojatkin oppivat siihen. Toisen joulun aikaan jouduin sairaalaan ja hain meille tytön ja pojille siskon. Joulustamme tuli silloin ilon juhla.

Kun kevät tuli, jouduttiin hommaamaan toinen kulkuneuvo, vähän parempi. Se oli vanha kuorma-auto. Sillä huristeltiin pois tiehensä, mutta ahdastahan oli kuuden hengen olla rokin kopissa. Siellä oltiin kuin silakat suolassa me toiset, kun ajurille piti antaa enemmän tilaa. Pojat kisuiivat ja natisivat, kun oli niin ahdasta. Ajuri mutisi pojille:

– Katselkaa maisemia äläkää kisukko!

– Mitä katselemista tässä on, kun eestakasi samaa tietä ajellaan ja samaa risukkoa on aina. Sitä on jo moneen kertaan katseltu, pojat sanoivat.

Muutaman vuoden kuluttua mieheni joutui jälleen etäälle töihin ja tarvitsi hyvän auton, koska matkat tuli pitemmiksi. Hän osti käytetyn Chevrolet-auton. Tämä roki jäi meille kotona oleville. Sillä pojat opettelivat kotitiellä ajelemaan, mutta siitä meni jarrut. Eräänä iltana lähdimme käväisemään naapurissa kylässä. Reijo oli ajurina ja istui siskonsa kanssa kopissa. Minä juoksin avaamaan rinkiä edestä, että ei ajuri aja vain rinkiin. Avasin ringin ja pistin sen kiinni ja juoksin seuraavalle ringille avamaan ja sulkemaan sitä. Näin meni koko matka. Naapurin pihassa minua alkoi naurattaa, kun huomasin, etten saanut ollenkaan kyytiä, vaikka autolla lähdettiin kylään.

Elämä kuluu Kanadassakin

Me olimme 35-vuotiaita, kun tulimme Kanadaan. Minua vaivasi aluksi kova ikävä Suomeen. Sitä kesti ainakin kahdeksan vuotta. En puhunut ikävästäni kenellekään. Yritin pitää luonteeni iloisena, enkä halunnut näyttää toisille vaivojani ja ikävääni. Pikku hiljaa rupesi ikävä haihtumaan, kun alkoi tottua kaikkeen ja elämämme meni vuosi vuodelta paremmin. Paikat saatiin kuntoon, hankittiin parempia ja uusiakin työkaluja, traktori sekä uusi autokin. Lapset varttuivat aikuisikään ja kävivät kouluja. Kesät jokainen kävi ahkeraan ansiotyössä, että saivat koulurahaa. Jokainen halusi yrittää. He saivat stipendejäkin ja koulutusta varten halpakorkoista lainaa. Kotona oli aina heille täysi ylöspito, eikä ole vielääkään kynnys noussut korkeaksi. Alkuhankaluuksista huolimatta olimme siskon kanssa jatkuvasti yhteydessä ja autoimme toisiamme kaikissa asioissa.

Sitten tuli aika, kun ruvettiin tekemään uutta kotia. Mieheni teki sen kokonaan itse ja me toiset olimme joskus apuna. Muutimme uuteen kotiin vuonna 1972. Enää ei ollut hätäpäivää eikä puutetta rahastakaan kuten ennen.

Kävimme Suomessakin vuonna 1970 ja toisen kerran olimme vuonna 1982. Kävimme sukulaisissa minkä ehdimme. Sukumme on suuri ja levinnyt ympäri Suomea. Olimme laittaneet rahamme Turussa pank-

Seppo Rajala

Iita ja Aleks Peräseinäjoen Rajalasta Amerikkaan

Ida Helvi Rajala, puhuttelunimeltään Iita, syntyi Peräseinäjoella 12.10.1884. Hän lähti Amerikkaan toukokuun 10. päivänä vuonna 1902 ja matkan päämääränä oli New York. Tiedossa ei ole erikoista syytä Amerikkaan lähtöön, mutta arvatenkin siihen vaikutti kotohuushollin varattomuus. Amerikka oli luonnollinen kohde, koska sinne meni niin moni tutukin. Iita oli Amerikkaan muuttonsa jälkeen ensin palvelijana New Yorkissa, mutta siirtyi jonkin ajan kuluttua länsirannikolle San Fransiscoon. Siellä hän työskenteli kotiapulaisena eräässä lääkäriperheessä. Kaupungissa sattui huhtikuussa 1906 tuhoisa maanjäristys, jonka kokemuksia Iita kertoi kortissa Aleks-veljelleen seuraavan vuoden tammikuussa:

Aleks Rajala Wiitalan kylä Peräseinä joki Wasan lääni Finlant. Europa. Täs näjet miten kaupungi paloi viimme kevännä joka oli hirvittävä nähdä ja kuulla se pauhu.

Iita avioitui Amerikassa Matti Lehikoisen kanssa, joka oli syntynyt vuonna 1880 Kuopion läänin Juukassa. Iita ja Matti asettuivat asu-

Ida (o.s. Rajala), Matti ja Impi Lehikoinen.

maan Kaliforniaan Loomis'iin. Heille syntyi lapsi, jolle annettiin nimi Impi – amerikkalaisittain Imbie.

Emäntä Hetafija Rajala, Peräseinäjoki Suomi

Tässä lähetän äitille Impin kuvan. Se oli silloin 4 k. ja 2 v. Nyt se on jo paljo isompi ja kyllä se on sitte itkenyt kuin se oli pieni vain nyt se on jo hyvä. Kyllä sen kanssa jo tulee toimeen.

Äiti-Helvin kuoltua vuoden 1920 joulukuussa Iita selvitteli ajatuksiaan perinnönjakoasioista kirjeessään kotiin ja toivoi vielä näkevänsä isänsä:

Minä ajattelen että niin kauvan kun isä elää niin hän saapi pitää mikä minulle kuuluu juuri niin kuin omaansa. En minä tahdo että minun osaani jajetaan erilleen. Minä tykkään että olisi väärin että minä Matille yksin lahjoittaisin osuuteni. Ja enkä minä viitsi myydä antaa olla isän osuudessa. Minä tykkäisin käydä kotona ennen kun isä menee pois mutta eihän sitä tiedä jos se tulee tapahtumaan.

Iitan suunnitelma tavata isäänsä ei kuitenkaan toteutunut, sillä isä-Kusta-
taa kuoli vuoden 1931 heinäkuussa.

Iita ja Matti Lehikoinen viljelivät Kaliforniassa isoa hedelmäfarmia, joka työllisti runsaasti myös palkattua väkeä. Iita kirjoitti:

Minulla on paljon työtä. Meillä on isoo hedelmä viljelys ja siinä on kaikenlaista työtä miehille ja naisillekin. Näin keväällä on hyvin kiirus. Nyt vähennetään liikoja hedelmiä pois ja jotkut lait ovat jo valmiit lähettää markkinoille. Minä en muista sen nimiä suomeksi mutta se on ihmeellinen hedelmä. Kuusi viikkoa jälkeen kukkimisen se on valmis syödä ja on oikein makea ja hieno maku.

Impi opiskeli aikanaan yliopistossa. Iita varoitteli aina Suomen sukulaisiaan velan vaaroista ja oli sitä mieltä, että heidän hyvinvointinsa salaisuus oli siinä, että he ”elivät sen jälkeen kun varat kannattaa”.

Aleksii Amerikkaan

Kustaa Aleksius Rajala, puhuttelunimeltään Aleksii, syntyi Peräseinäjoella 26.11.1887. Miten paljon nimen valinta kuvastaa sen antajien uskollisuutta Ruotsin kuninkaita ja Venäjän suuriruhtinaita kohtaan, jää arvoitukseksi. Kustaa oli tässä suvussa usean polven ajan käytetty etunimi.

Amerikanmatkalleen Aleksii lähti Hangosta Titania-laivalla kesäkuun 8. päivänä vuonna 1910. Englannissa vaihdettiin laivaa ja matka jatkui valtamerialuksella Bostoniin. Aleksin matkan kohde oli Ishpeming. Aleksii kertoi perheelleen Amerikkaan muuton syyksi, että kotohuusholli oli pieni, ja tätä pientä tilaa jakamaan olisi ollut niin monta lasta, jotta tuskin jokainen siinä olisi tullut eläneeksi. Varmaan vaikutuksensa Aleksin matkaan oli silläkin, että samana kesänä lähti Amerikan kaivoksille talon hintaa ansaitsemaan Aleksin serkut ja lähin naapuri. Aleksii meni Ishpemiin ja pääsi töihin rautakaivokselle. Työpaikka oli Inland Steel Co. Greenwood.

Pian Aleksin Amerikkaan lähdön jälkeen kotona Rajalassa hankittiin lisämaata. Kustaa Rajala osti 1910-luvulla alueen, johon kuului 3,5 hehtaaria viljeltyä maata ja 1,5 hehtaarin metsänpala. Aleksii lähetti isälleen rahat, 3000 mk, maan ostoon. Muutenkin Aleksin kirjeestä päätellen Rajalassa näyttää silloin vallinneen noususuhdanne:

Ja niistä itikoista sanoit että niitä on niin paljo kun on kolme hevosta ja kahreksan lehmää niin kuin oikeen isossakin talossa. Näyttää siltä että te olette rikastumaan päin. Kun minä lähriin niin oli yksi hevonen ja pieniä varsa takkuja. Nyt on jo kolme hevosta. Vain kyllä ne on hyviäkin olemaan kun on mies joka hevosella. Niin jos minä saan olla työssä ja muuten tervessä niin minä joulun jälkiin kun saan sen rahan jonka meinasin viime kevännä lähettää niin minä lähetän että saatte sen velan maksaa pois korkoa kasvamasta.

Avioliittoon Alekski vihittiin Amerikassa 26.10.1912 Ruusa (Roosa) Jauhiaisien kanssa, joka oli syntynyt 1890 Pihtiputaalla.

Alekski käy perheineen Suomessa

Työ Amerikan rautakaivoksessa oli Aleksillekin vaativaa ja rankkaa. Ruusa-vaimon vanhemmat kehottivat jossakin vaiheessa tyttärtään ja vävyään palaamaan Suomeen viljelemään Jauhiaisien tilaa Pihtiputaalle ja vanhentamaan vanhaa paria. Palkaksi tästä he sitten saivat tilan omakseen. Nyt kotimaa tuntui houkuttelevalta ja Alekski ja Ruusa matkustivatkin vuoden 1919 syksyllä kahden tyttärensä kanssa Suomeen. Ensin he tulivat Aleksin syntymäkotiin. Käsistään käteväenä miehenä Alekski nikkaroi talvisydämen Rajalassa. Siltä ajalta on vielä tallessa Aleksin tekemä kirkkoreki sekä keinutuoli, jonka Alekski lahjoitti Matti-veljelleen. Kevättalvella 1920 Alekski rakenteli pitkän työreen päälle katetun tilavan tuulisuojan, johon kolmatta lastaan odottava Ruusa ja kaksi tyttärtä fällyineen hyvin sopivat. Eväät mukaan, Alekski lammasturkeissaan kuskipukille, ja niin rekimatka hevosella Peräseinäjoelta Pihtiputaalle alkoi. Ensin suunnistettiin Alavuden Sydänmaalle, sieltä Kuortaneelle, edelleen poikkimaihien Saarijärvelle ja Pihtiputaalle.

Kun kevät Pihtiputaalla edistyi ja aurinko näytti, minkälaiset tanhuat ja pellot siellä viljelijäänsä odottavat, yllätys oli suuri. Pienet pellot olivat mäenkukkuroilla tai kaltevia ja niillä oli lampaan ja lehmän kokoisia kiviä, joista pienimmät oli koottu kiviäidoiksi peltojen ympärille. Hallaisia peltoja muokattiin kynsimällä maanpintaa auki hevososen vetämällä piikkipäisellä puisella sahralla. Kaikki tämä kypsytti toisenlaistakin nähneen vävyn vähitellen täysin vakuuttuneeksi siitä, ettei tulisi

jatkamaan näin takapajuista viljelyä Pihtiputaalla. Niinpä Alekski palaili perheensä kanssa samalla hevospelillä melkein sulia maita Peräseinäjoen Rajalaan. Oli kuulemma sanonut, ettei ”mihinää rakkaures sielä voi tulla eläneheksi. Oonhan minä sentään ollu paasina vakituises työpaikas kaivannos.”

Rajalan tila oli kuitenkin suhteellisen pieni ja jakajia monta. Aleksissa alkoi ajan oloon varmistua päätös Amerikkaan paluusta. Jossakin vaiheessa hän oli todennut Matti-veljelleen:

– Ei musta oo maanviljelijäksi, kun ei oo muuta kun tyttölapsia.

Alekski, Ruusa, Irja, Aili ja Suomessa syntynyt Sylvi lähtivät heinäkuussa 1922 lopullisesti Amerikkaan. Kun vuosia oli kulunut Aleksin perheen Suomessa käynnistä, tuttu amerikansuomalainen oli kysynyt Aleksilta:

– Kuinka siellä Suomessa olivat olot?

Tähän Alekski oli vastannut:

– Vaikka pirin lehemä, en raaskinnu panna voita pöyrälle omille lapsilleni.

Iita vieraillee Suomessa

Iitan mies kuoli kesäkuun 20. päivänä 1930 kotonaan Loomis’issä Kaliforniassa. Pian kuoleman jälkeen Iita ja Impi myivät hedelmäfarminsa. Iitan kaiken aikaa tuntema kotimaan ikävä yltyi niin, että hän lopulta vuonna 1935 matkusti katsomaan synnyinmaataan ja syntymäkotoaan. Iitan veljentytär, joka oli silloin 10-vuotias, kertoo:

Muistan, kuinka jännittävää oli odottaa Amerikan tättiä, ja sen, kuinka kotia laitettiin kuntoon. Iita-täti oli hieno, siro ja harmaatukkainen nainen. Hän oli hyvin antelias. Kaunis puku ja käsilaukku toivat lapsen mieleen kultaisen Lännin maan, jossa täti asui Impi-serkun kanssa. Iita-täti kävi tervehtimässä kahdeksan vuotta aikaisemmin kuolleen Saima-siskonsa kolmilapsista perhettä. Sitten hän matkusti Maija-siskon luo Kurikkaan, jossa viipyi aika kauan. Heleimmän kesän hän kulki sukulaisissa, mm. Juukassa miesvainajansa omaisten luona. Syksyllä hän lähti Amerikkaan ja suunnitteli palaavansa pian lopullisesti Suomeen. Hän tunsii olevansa nyt yksi-

näisempi kuin koskaan, sillä Impi-tytär oli avioitumassa amerikkalaisen Hugh Cary'n kanssa.

Iitan veljenpoikakin muistaa tädin:

Iita tuli varhain kevättalvella pääsiäisen tienoilla. Amerikantuomiksi Iita toi minulle kauhian komian eläinaiheisen aapisen sekä muulle perheelle kapsäkillisen lähinnä omiaan ja Impi-tyttären pukuja. Niitä naisväki sai muutella mielensä mukaisiksi. Lisäksi Iita toi kirjavia solmioita, joita vieläkin kiikkuu vintis köffin naulois. Iitalla oli leviälrierinen hattu. Hän vaikutti nuorekkaalta ikäisekseen eikä käyttänyt maalia. Hänessä oli pitkään Amerikassa asuneena jotenkin sen maan kansalaisen leima. Hän oli pirteä, ei mikään surun ruokkima.

Iita maalautti lahonharmaan syntymäkotonsa Rajalan keitetyllä punamultavärillä. Myös talon pärekatto uusittiin ja uusi katto maalattiin saman tien punaisella. Sattuipa silloin uhkaava tapauskin, kun katon maalaaja tuli maalisangon kans katolta alas perunamaan jotta jytkähti. Onneksi ei tullut luunsurua.

Syyskesällä Iita halusi valokkia noukkimaan Käpylännevalle, joka siihen aikaan oli vielä ojitamatta. Suo oli marjoista keltaisena puurona niin, että parissa tunnissa jokainen sai sankonsa täyteen. Osa annettiin matkaeväiksi Iita-tädille, joka juuri niihin aikoihin oli tekemässä paluuta Kaliforniaan. Täti maksoi pikkupojille, jotka olivat marjat hänelle poimineet, paljon rahaa, joka tapauksessa enemmän kuin sen 5 markkaa, jonka he olivat tottuneet saamaan suuresta kollikanelistasta.

Suomen vierailunsa aikana Iita osti Kurikassa asuvalle sisarelleen 20 hehtaarin maapalstan Ilmajoelta. Kaikille jäi sellainen käsitys, että Iita-täti oli hyvissä varoissa. Kun hän palasi Kaliforniaan, hän vei mennessään paketteja, joita naapurit lähettivät omille sukulaisilleen. Iitan lähtöä edeltäneenä yönä oli sen kesän ensimmäinen kovettu yöpakkanen, joka vei Rajalan ensi kertaa kylvössä olleen pikavehnan niin perusteellisesti, ettei nisutaikina pitänyt nousuansa, ja kropsutaikinakin vain kiehui pellillä.

Iitan lähtöamuna olivat syntymäkodon kuistille kokoontuneet hyvästiä jättämään veljet perheineen. Kylän ”kantti kertaa kantti” -mallisella

Ruusa ja Alekski Rajala lapsineen.

kaan kuin veljelleen ja siskolleen Amerikkaan. Matti tapasi lähettää Aleksille myös Vaasa-lehden. Kirjeen rakentaminen oli Matille sellainen ponnistus, että hän murahteli vain, linnoittautui kamariin siksi päiväksi ja vaati hiljaisuutta.

Siitä, mitä Matti kirjeissään kirjoitti, ei ole tietoa. Aleksin kirjeissä Matille oli yleensä alussa Ishpeming ja päivämäärä, sitten ”Arvoisa veljeni ja Perheesi”, sekä lopussa ”Näitä piirsi Alex Rajala”. Alekski kertoi tavallisesti lastensa koulunkäynnistä, aviopuolisoiista ja työstä. Usein kirjeessä oli myös rahaa. Iita ja Alekski eivät tavanneet toisiaan kertaakaan Amerikassa. Iita tosin oli aikonut käydä tervehtimässä veljeään syksyllä 1935 paluumatkalla Suomesta Kaliforniaan, mutta se jäi aikomukseksi. Alekski mainitsi tästä vuoden 1936 maaliskuussa Matille:

Nyt tervehdän teitä tämän paperin avulla ja kiitän nöyrimmin niistä lahjoista jotka meille lähetitte sisko Idan kautta. Saimme ne jouluksi. Hän oli jo kaksi kuuta ollu kotona kun hän ne meille lähetti. Hän ei tullut meitä tervehtimään matkallaan vaikka hän viime

talvena lupasi. Sanoi kirjeessään että olisi ollut hankalaa matkatarvainten kanssa kun hän kulki tämän maan lävitse passi kyytillä. Aikoi ensi kesänä tyttönsä kanssa tulla täällä käymään. Jospa se toteutuisi. Olisihan se hauskaa nähdä vuosikymmenien kuluttua.

Aleksi kuului Bethel-kirkkoon ja oli seurakunnan uskollinen jäsen. Hän palveli seurakuntaa monella tavalla: Aleksi, Ruusa-vaimo ja tyttäret mm. pitivät pyhäkoulua. Lisäksi Aleksi toimi pitkän aikaa seurakunnan varaesimiehenä. Aleksin nuorin veli kaatui talvisodassa Vuosalmella 6.3.1940. Hänen ruumiinsa löydettiin vasta jatkosodan aikana Vasikkasaaresta. Veljen katoaminen oli kova paikka myös Aleksille, joka kesäkuussa 1940 kirjoitti Matille:

... näimme sen surullisen uutisen että veljeni Viljam on kadonnut sielä sodassa. Toivomme että hän saapuis vielä kotia...

Kyllä se oli veli Matilla suuri jumalan varjelus kun hän joutui nyt jo toisen kerran sotaan ja on taas saapunut kotiin omaisten ja rakkaittensa luokse.

Vuoden 1940 lokakuussa Aleksi kirjoitti Suomeen:

... Sen veljen pienen omaisuuden voitte minun puolestani jakaa ja veli Matti saa minun osani sillä hinnalla kun hän esittää. Minä olen ollu niin kauvan pois että en ole hintojen määrääjä. Niin olemme auttaneet synnyinmaatamme rahallisesti täälläkin paikkakunnalla ja autamme eteenkin päin sen suures soran seurauksesta johtunees vaikeures ja uudelleen rakentamises...

Mutta suruviestejä tuli lisää, sillä Matin vanhin poika oli kaatunut jatkosodassa 15.5.1943. Vuoden 1945 helmikuussa lähetetyssä kirjeessä Aleksi kertoi, että

... On neljättä vuotta aikaa kun olen saanu sieltä omaisilta kirjettä ja sielä on sekava sota aika. Täälläkin se on ja nuoret miehet on sielä jossakin. Vain ei täällä ole sodan kauhuja nähty omas maas vaan työt on käynnis joka alalla. Clifford Aukust meidän poikamme

lita ja Alekski Peräseinäjoen Rajalasta Amerikkaan

on Laivaston palvelukses Tyynellä merellä jossakin. Sylvi tytöllämme joka syntyi Suomessa on ollu suruakin. Hän oli kaksi vuotta avioliitossa ja hänen miehensä kuoli kaivanto onnettomuudessa ja hän jäi puolen vuoden vanhan pojjan kanssa...

Alekski purki edelleen tuntemuksiaan Suomen käymistä sodista:

En tiedä, minä olen ollut tässä maassa niin kauvan, mutta kyllä Suomen sota koski niin palio että en ollut oma itseni.

Tammikuulla 1946 Alekski lähetti Matille sairaalasta kirjeen, jossa hän kirjoitti mm.

... Kyllä teillä on sielä kova aika. Minä olen nyt sairaalas. Olen ollu jonku kuun. On keuhkossa pölyä kun olin niin kauvan kaivannos töis. Ne koettaa puhdistaa sitä pois. Kaivanto yhtiön pitää maksaa minulle kun ei ottanut minua maanpäällystyöhön enemmin. Olen nyt 58 vuotta vanha ja nuorin poikamme Juho on 17 vanha. Hän käy koulua. Aukust tulee kotia nyt pian. Ei Irjan eikä Ailin miesten tarvinnu mennä sota palvelukseen. Niin ijänkin puolesta on elämän ilta puoli. Valmistukaamme uskossa ijankaikkista elämää varten.

Kesäkuulla 1946 Alekski oli vielä toiveikaskin kirjoittaessaan:

... Olen paranemaan päin sanoo tohtori. Ottaa aikaa parantua tästä taudista. Olen monesta ajatellu että tykkäisin kuolla nuorempana ennenkun joutuu toisten ihmisten autettavaksi vaan ei se ole ihmisen vallassa...

Alekski kuoli varhain keskiviikkoaamuna 11.9.1946 Morgan Heights sairaalassa, jossa hän oli ollut useita kuukausia. Hautaus tapahtui 14.9. pastori C.J. Tammisen johdolla.

Aleksin poika, Clifford, oli sitä mieltä, että ”Isä kuoli kaivantomiehen keuhkotautiin, kun aloitti työnsä ennen kuin käyttivät vettä poraamisessa”.

Olavi Mäki-Korvala

Amerikanserkkujen asuinsijoilla

Olin jo pitkään haaveillut matkasta sukulaisten luokse Michiganiin. Jos teen muita Amerikan matkoja niin miksi ei sinnekin? Tiestysti siksi, että sinne ei ole koskaan kutsuttu. Taitaa aika loppua kaikilta sitä odottaessa. Eihän amerikanserkkujakaan tarvitse kutsua, kun he tänne matkustavat. Niin lähetin sitten loka-marraskuun vaihteessa vuonna 1997 Arizonasta Artulle kortin, jossa ilmoitin, että tulen sinne ensi kesänä tyttäreemme Tuulian kanssa.

Tuulialle en ollut vielä silloin kertonut mitään aikeestani, mutta uskoin, että kyllä hän lähtee mukaan. Hän olikin hyvin innostunut asiasta, niinpä tilasimme lentoliput. Mikollekin ilmoitin sitten asiasta. Hän vastasi kirjeeseeni vasta vähän ennen matkaamme ja toivotti tervetulleeksi. Hän lupasi, että saamme olla yötä. Arttu ei antanut mitään vastausta, mutta minä kirjoitin hänelle vielä kirjeen.

Haluan kertoa vähän matkan järjestelyistä. Suomen Matkatoimisto hankki lentoliput Tukholma-Amsterdam-Detroit-Marquette sekä samaa reittiä takaisin. Emme olleet oikein tyytyväisiä lentojen ajoituksiin eikä matkatoimistomme pystynyt hankkimaan meille majoitusta Marquettesta. Tuulialla oli sinne paremmat yhteydet ja varasimme hotellimme kolmesta valiten. Se oli tarpeen koska tulimme kaupunkiin yöllä. Sa-

Michiganiin tultuamme ajelimme Michigan-järven rannoilla. Kuvassa Tuulia automme vieressä.

nessa. Yritin selvittää, onko siellä vireästi toimivia eläkeläiskerhoja kuten meillä Suomessa. Tulin siihen käsitykseen, että ei ole.

Kellarissa suihkussa käydessäni huomasin, että siellä oli myös baari kuin hyvässä hotellissa. Monet hyllyt olivat pulloja täynnä, kaareva tiski ja korkeat jakkarat. Tästä sain aiheen vihjailevaan kysymykseen:

– Onko Newberryssä viinakauppaa? Meiltä loppuu pian konjakkia kun otamme sitä joka päivä – vatsanlääkkeeksi tietenkin.

Hän sanoi kaupan olevan, mutta ei neuvonut paikkaa. Hukkaan meni se vihjailu, ei hän halunnut tai huomannut tarjota mitään vastavuoroisesti. Juuri nyt tämän kirjoitettuani tuli mieleen, että Mikko sanoi keräävänsä pulloja ja etikettejä. Voihan olla, että kaikki olikin hämäystä ja pullot olivat tyhjiä. Olisi se aivan törkeätä baarin väärinkäyttöä. Rouvalla ainakin oli oikeita ruokia ja ihan yltäkylläisesti. Tuulia pitikin hänestä erikoisesti. Hän viihtyi hyvin myös Reinon rouvan seurassa ja molemmat pysyivät vielä käymään.

Aune, Mikon sisko, asuu samassa kaupungissa, mutta emme häntä tavanneet. Mikko oli hänestä vaitelias, mutta hänen vaimonsa kertoi nähneensä Aunen pesulassa. Hän oli kertonut Aunelle meidän tulostam-

me, mutta ei asia Aunea kiinnostanut.

Sään puolesta Newberry ei ehkä ole Suomea parempi. Sunnuntaina 24.5.1998 satoi ja aamulla oli +8°C ja illalla +6°C. Mikolla oli mittari, joka näytti myös Celsius-asteet. Siellä käytyäni uskon, että Suomesta muuttaneet halusivat valita paikan, missä on samanlainen ilmasto.

Myönnän, että pettyneenä lähdimme kolmipäiväisen sukulaisvierailumme jälkeen ajelemaan, niin kuin Mikko meitä useaan otteeseen patisteli. Sen jälkeen minulla ja Tuulialla olikin hauskaa ja mielenkiintoista matkantekoa. Kiersimme kuudessa päivässä Kanadan kautta vesimäärältään maailman suurimman järven, Yläjärven ympäri ja tulimme takaisin lähtöpaikkaamme Marquetteen. Näimme matkallamme vielä Ontarion, Minnesotan ja Wisconsinin. Tuulia ajoi koko ajan automaattivaihteista autoamme. Hän myös hoiteli kielitaitoa vaativat asiat ravintoloissa ja motelleissa tai hotelleissa. Panin merkille hyväntahtoisen suhtautumisen puolin ja toisin joka paikassa. Minä katselin maisemia. Seurasin koko ajan karttoja sanoen, mikä on seuraavan tien numero ja suunta.

Tulipahan nähtyä serkut Amerikassa kotioiloissaan. Se selvensi meidän ja heidän välistä suhtautumista tätä ennen sekä tulevaisuudessa. Olen hyvin tyytyväinen, että sukumme ei kokonaisuudessaan ole muuttanut sinne. Suomen serkut, on teidän joukossanne mukavampi olla! Sanon vielä serkuille ja tutuille Amerikan serkuilta terveisiä, joita kukaan ei lähettänyt.

Arvo Heikkilä

Muistelmia Kanadasta

Keskellä alastomia kallioita sijainnut Supperin lentokenttä ei kottanut mielialaa. Vain yksi auto oli paikalla. Siitä lähti mies meitä kohti ja sanoi:

– Tuleeko jätkät kaupunkiin? Hypätkää kyytiin!

Hölmistyimme, kun mies puhutteli meitä kuin vanhoja tuttuja selvällä suomenkielellä. Hän kertoi heti huomanneensa, että vanhanmaan poikia on tulossa. Hän oli vaasalainen Yli-Juuti ja oli tuomassa vaimoaan samaan koneeseen, jolla me tulimme. Nousimme isoon ”amerikanrautaan”.

Ensimmäinen ilta oli masentava. Jos minulla olisi ollut paluulippu, olisin huomisin lähtenyt kotiini Kainastolle. Majapaikka oli ahdas ja epäsiisti, juopuneet rähisivät.

– Mitä tänne tulit, ei täällä töihin pääse. Joskus kesällä pieneksi ajaksi, miehet sanoivat.

Mutta jo seuraavana aamuna tuli päivänsäde pimeään. Eilinen kyytimiehemme tuli käymään. Kerrottuani ensivaikutelmani hän sanoi:

– Mennään, kyllä töitä löytyy.

Kielitaitoisena hän toimi tulkkina, ja pian minulla oli työpaikka. Pääsisin kirvesmieheksi viikon päästä avattavalle työmaalle. Nyt oli aikaa käydä setää tapaamassa.

Ajeltiin läpi köyhältä näyttävää maaseutua. Pellot olivat enimmäkseen kesannolla. Jossakin näki mustaa lihakarjaa suureen pahnakasaan

Kirjoittaja Kanadassa vuonna 1958.

puoleksi kaivautuneena. Baarissa poiketessamme huomasin, että autossa oli muitakin suomalaismatkustajia, Vaasan poikia. Mies kertoi olleensa leipurina ja meni nyt Sault Ste. Marieen terästehtaan laajennustyömaalle leipuriksi.

– Kuinka leipuri pystyy kirvesmiehen hommiin, ihmettelin.

Sain kuulla, että 'leipuri' oli fingliskaa ja tarkoitti sekatyömiestä. Setäni ja hänen puolisonsa vastaanottivat saapujan lämpimästi. Tutustuin setäni ja hänen vaimonsa kanssa kaupunkiin ja sen suomalaisiin. Isäni oli kulkenut samoja katuja 27 vuotta aiemmin. Isäni aikalaisia oli vielä jäljellä ja he pitivät Sämin poikaa hyvänä. Veljeni tuli myös Sault Ste Marieen ja aloitti kohta työt ACR:n veturitallilla, sedän sippaamassa paikassa.

Työhön pääsy poltteli minuakin. Neljännen päivän aamuna ostin tikein Mobern-nimiselle asemalle ja matka inttien takamaille alkoi. Rautatiematka Soosta pohjoiseen on eksoottinen. Siinä matkustettiin kuin linja-autolla. Juna pysähtyi, kun joku oli radan varressa käsi pystyssä.

Junaa vaihdettiin Franssissa. Matka jatkui läpi Kanadan kulkevasa CNR:n junassa länteen, ohi Waith-Riverin Mobertiin. Siinä oli vain koppa radan varressa. Pari metsäyhtiön parakkia oli vähän matkan päässä rautatiestä järven rannalla. Järven takana oli intiaanikylä. Siellä valkoinen mies ei saanut asua eikä vieraila kylässäkään klo 9 jälkeen

illalla. Jos hän oli kylässä yön aikana, hänet sai tappaa ilman rangastusta.

Gopper-Lake (Kuparijärvi)

Oli ajeltu lähes 40 mailia Moobertistä pohjoiseen mutkittelevaa sora-tietä läpi hakkuuaukkojen. Tuulten kaadettavaksi oli jäänyt vain pape-ripuuksi kelpaamattomat. Istutuksesta tai muusta hoidosta ei näkynyt merkkiäkään. Vain järvien ja jokien rannat oli suojelualueita. Niin oli erämaajärven Gopper-Lakenkin rannat. Sen itärannalla oli metsäyhtiön rakentama monen kymmenen rakennuksen parakkikylä. Kylää siirrettiin, kun metsä tuli hakatuksi 6–7 mailin säteellä. Jokaisen parakin alla oli anturat, sitten vain caterpillari eteen ja muutto seuraavaan paikkaan järven tai joen läheisyyteen, jonne firma oli tehnyt tiet valmiiksi. Kylässä asui noin 200 miestä ja keittiöllä 6–7 naista. Hevosia oli tal-leissa kymmeniä.

Työmiehet olivat paristakymmenestä maasta, mutta suomalaiset olivat enemmistönä. Puolalaisella mieskokilla oli suomalainen vaimo ja keittiön naisista suurin osa oli Suomesta. Italialaiset muodostivat toiseksi suurimman ryhmän. Oli Ukrainan Juska, Latvian ”Tartsani”, Viron Roomel ja August. Olipa kämpällä ollut jopa Viron pakolaishal-lituksen ministeri. Oli isojalkainen jugoslaavi, jota kutsuimme Lumi-kengäksi. Oli Unkarin Fränkki, kainastolaisen Anilan Anteron kaksois-olento. Ruotsin Lundgrenin Iivari osasi suomenkieltä:

– Huono päivä tämä päivä, Iivari nussia koiraa koko päivä.

Sellaisena päivänä ei ollut oikein työ luistanut.

Parhaita hakkuumiehiä oli Espanjan olympiajoukkueeseen kuulu-nut voimistelija. Olipa joukossa kaksi Kanadan inttiäkin. He pitivät työntekoa parempana kuin eläkkeellä oloa reservaatissaan. Oli pari sakemannia, joiden kanssa ei juuri kukaan seurustellut. Oli Ranskan armeijan kapteeni aikuisen poikansa kanssa. He olivat todellisia her-rasmiehiä. Kapteenin nimikirjoituskin oli todellinen taideteos. Suoma-laiset naiset sanoivat kaikin rakastuneensa kiharatukkaiseen kapteenin poikaan. Kanadalainen nuori mies opiskeli Lontoossa lääkäriksi ja ke-säisin tienasi opiskelurahoja Reganin savotalla. Ensimmäisessä asuin-parakissani olin ainoa finni.

Ensimmäiset kolme viikkoa tein töitä kaarisahalla. Sitten olikin va-
luuttaa ostaa oma 13 kiloa painava Pioneer -moottorisaha. Se oli kestä-
vä saha. Sitä ei tarvinnut uusia ja se oli vielä Suomessakin kovassa
käytössä. Sillä sahalla on tienattu talon hinta.

Metsän asukit

”Hullu valkoinen mies on tullut rikkomaan Luojan asettaman järjestyk-
sen”. Tämä intiaanimiehen sanonta oli täyttä totta valtavan laajoilla alu-
eilla. Sukupuuttoon oli hävinnyt abitibi-niminen intiaaniheimo. Heimom
nimi oli otettu nimeksi metsäyhtiölle, jonka omistajat asuivat Brittein
saarilla Euroopassa. Siellä ei välitetty vähääkään siitä, mitä Pohjois-On-
taron luonnolle tapahtui. Valkoisen miehen työ tuotti jälkeä. Kuin hir-
mumyrsky olisi kulkenut alueen yli. Metsän monipuolinen eläimistö ha-
keutui suojaan uusissa olosuhteissa. Tuhansia vuosia luonto oli itse muo-
kannut ympäristöönsä, ja nyt pienessä ajassa kaikki muuttui. Metsäpalo-
kin oli Gopper Laken ympäristössä tehnyt tuhojaan satakunta vuotta
aikaisemmin.

Parisataa metriä parakkikylästämmä, niemen takana, oli majava-
perheen (*biiverien*) pesäkeko. Kesäiltaisain tarkkailin patojen rakenta-
jien touhuja. Se poisti ikävää omaisiin ja koko kotimaahan. Majavien
taitoa voin vain ihmetellä. Isot haapapuut se jyrnsii lähes poikki, jonka
jälkeen tuuli kaataa ne järveen. Öisin ne katkoivat kaatuneet puut sopi-
viin pätkiin, valoisana aikana niitä ei näkynyt puita katkomassa eikä
veteen vierittämässä. Uittohommissa niitä näki kesäiltaisain. Puuta meni
majavan mittapuun mukaan patojen rakentamiseen valtavia määriä.
Padot olivat niin suuria, että hehtaareittain metsää muuttui järveksi.
Patoja myöten vietiin hevosia työmaille ja lyhennettiin näin matkoja.

Hirvi on fingliskaksi *muusi*. Se tuntui olevan ainoa, joka hyötyi
metsän hävittämisestä. Nopeasti kasvoi kaadetun metsän tilalle ves-
aikkoa ja ruohoa. Se puolestaan lisäsi kanadanhirvien määrää. Ne oli-
vat niin rohkeita, että sai pelätä niiden jäävän kaatuvan puun alle. Tal-
vella ne tulivat syömään kaadettujen puitten oksista naavaa. Kuka vain
sai ostaa hirvenkaatoluvan riistanvalvojalta ja samalla sai aseensa ja pat-
ruunat käyttöönsä. Hirviä ammuttiin suoraan autojen ikkunoistakin.
Työmaalla vain kämpä-äijällä eli työmaapäälliköllä oli kivääri peto-

Copper Laken metsätyömaan "kämppäalue" kesällä 1957. Taustalla keittiörakennus. Matkaa lähimpään asutukseen ja rautatielle oli 27 mailia.

jen hävittämiseen. Salakaato oli sakotettava teko. Vain intiaanit saivat kaataa hirven syötäväkseen.

Talvi-iltoina ja öinä susien ulvonta oli yhtä tavallista kuin kotimaassa koirien tervehdyshaukku. Ääniä kuului kyllä, mutta harvoin niitä näki. Aamuisin kertoivat jäljet parakkien seinustoilla vierailijoitten liikkeistä.

Oravien elinehdot muuttuivat havupuurajan siirryttyä monia maille- ja vuosittain. Pörröhännät eivät kuitenkaan kantaneet metsureille siitä kaunaa. Kun istahdin puunrungolle kahvi- tai ruokatauolle, kohta oli paikalla oravapariskunta vaatimassa osaansa. Ne olivat oppineet saamaan makean pikkuleivän. Kesyimmät tulivat ottamaan kädestä ja puunrungon päällä toisiamme katseltiin ja aterioitiin. Jos niille teki kiusaa eikä ollut niitä huomaavinaan, pian tömähti vihainen tassu. Joskus ne hyökkäsivät sieppaamaan herkkupalan kädestäkin.

Mikä lienee rastaansukuisen linnun oikea nimi, mutta lumperijäkiksi sitä sanottiin. Se oli lähes ympärivuotinen kaveri ruokatauolla. Sillä oli toinen tyyli kuin oravalla. Se tuli sieppaamaan nakkimakkaran kädestä ja samaa vauhtia yritti korkeutta kuin raskas pommikone. Kun se sai lastin piiloon, se tuli hakemaan uutta. Joskus löysin kaatamani rungon kuoren välistä jäkin varaston: nakkimakkaran. Metsurin nuo-

tiota lumperijäkki ei pelännyt, vaan sovitti itsensä sopivalle etäisyydelle jonkun risun päälle vahtimaan osuuttaan.

Ontarion mustasta karhusta olisi juttuja vaikka millä mitalla. Uteli-aita ne olivatkin. Tuntikausia ne saattoivat makaila pensaan takana, niin että korvat vain näkyivät ja seurata, milloin voi tulla pistämään metsurin eväät poskeensa. Näin tapahtui varsinkin keväisin kun ruokaa oli heikosti.

Kaverini hakkasi rinnakkaista palstaa, kun hän kuuli pinonsa takaa peltilaatikon kalinaa. Hän luuli, että minä olin lainaamassa moottorisahan avainta.

– Mitä sinä tarvitset? hän oli huudellut.

Kun vastausta ei kuulunut, aikoi hän pelästyttää minua karjaisemalla kuin karhu. Vieläkään ei kuulunut vastausta, peltilaatikko vain kalisi. Hän kiersi pinon ja mitä hän näkikään! Karhu nuoleskeli tyhjäksi kaluamaansa eväspaksia.

Seuraavana aamuna oli minun vuoroni tuoda eväät nallelle. Nostin eväspaksini kepillä yli kaksi metriä korkealle puun oksaan. Aloitin työntöön ja kohta kuulin oudon äänen. Vilkaisin taakseni. Näky oli kuvaamisen arvoinen. Karhu tuli juuri maahan takajaloilleen eväspaksini etutassujensa välissä. Rätisevä moottorisaha käsissäni hyökkäsin päin varasta. Nalle nappasi paksini suuhunsa ja säntäsi karkuun. Minä perään. Paksi aukesi ja evääni putosivat mättäälle. Karhu pysähtyi hetkeksi katselemaan:

– Miten nyt?

Kiukkuinen moottorisahan murahtelu sai sen kuitenkin pakenemaan. Peltipaksini jäi mättäälle aivan nuolematta. Seuraavana aamuna evästen syöjän matka päättyi kämppä-äijän kiväärin laukaukseen.

Juttuja ja tapauksia Gopper-Laken ajoilta

Mies häviää maan päältä

Se oli tapahtunut edellisenä kesänä ja siitä puhuttiin paljon. Eräs suomalainen mies käveli joka aamu autolle. Se vei miehet työmaalla noin neljän mailin päähän. Eräänä aamuna kävellessään hän hyräili teuvalaisen virsirunoilijan virttä: ”Tuolla taivaan asunnoissa, autuaissa Jumalan, itku on ja murhe poissa...”. Kaverit ihmettelivät, kun eivät ol-

leet koskaan kuulleet hänen virsiä laulelevan. Työmaalle mentiin niin kuin aina ennenkin. Työstä palatessa ei kukaan huomannut, että yksi oli poissa. Kirjuri merkitsi ylös jokaisen työmiehen ja paljonko oli tullut pinoon. Hän huomasi yhden kaverin jääneen ilmoittautumatta. Kaksi miestä lähti katsomaan, oliko tapahtunut joku onnettomuus. Miehen palstalla oli työt valmiiksi tehtynä, työkalut hyvässä järjestyksessä seuraavaksi aamuksi, mutta miehestä ei jälkeäkään. Seuraavana aamuna vietiin autolla neljäkymmentä miestä etsintöihin. Se jatkui suurella porukalla viikon, ja kuusi miestä etsi joka päivä lumen tuloon asti. Abitibi-yhtiö maksoi etsijöiden palkat. Seuraavana kesänä minunkin oli määrä seurailta puitten juuria, löytyisikö jotain. Viisi vuotta katoamisen jälkeen asia oli yhä mysteeri ja on yhä edelleen.

Tumman virran ylitys

Olin hakkuulla Foch-joen latvoilla. Kyseinen joki laskee Pohjoiseen Jäämereen. Se oli ollut intiaaniheimojen kulkuväylä pohjoiseen. Sen yli rakennettiin suurista puista silta, että voitiin siirtää hakkuualueita sen takana oleviin metsiin. Joki alkoi jäätyä. Sillan kautta puutavaran keräilypaikkaan oli mailin verran. Sama auto ajoi joen takana työmaani kohdalla niin, että sen näki joen varren männikön läpi. Minulle tuli kiusaus oikaista autolle joen yli jäätä myöten. Kiusaaja usein yllyttää uhkarohkeisiin tekoihin. Lähdin sydän pamppaillen ylittämään jokea, joka tuntui valtavan leveältä. Tuo kaksikymmentä metriä jäätä kauhistaa vielä neljänkymmen vuoden jälkeenkin. Ohuen jään alla tumma, syvä, Jäämereen virtaava vesi. Seuraavana päivänä kiersin sillan kautta.

Pouta Kassu

Pouta Kassu tuli parakkiini ja istui sänkyini laidalle kädessään Suomen Kuvalehti.

– Onko tämä totta, kysyi hän ja näytti kuvaa, jossa oli Wärtsilän valmistama, Neuvostoliittoon vientiin tehty jäänmurtaja.

– Sen potkurikin painaa niin paljon kuin tuo parakin edessä oleva pillari, 23 tonnia, jatkoi Kassu. – Mistä ne saa malmin ja kuka osaa tehdä?

– Sotakorvausteollisuus on opettanut suomalaiset tekemään kaikenlaista, vastasin.

– Kyllä Suomella on hyvä tulevaisuus. Minulla kun aina vain on sellainen kuva sieltä kotimaastani, että metsästä kuuluu mökille vain lehmänkellon ääni, sanoi neljäkymmentä vuotta Kanadassa ollut Savon mies.

Six-sak sikureti

Karttulasta lähtenyt Risto oli vaikeuksissa, kun hän ei osannut ostaa muuta tupakkaa kuin Six-sak sikurettia.

– Silläkin kyllä pärjään, mutta kun opin puhumaan, vaihdan hienompiin sikuretteihin, Risto lohdutteli itseään.

Kesän aikana ei metsässä saanut polttaa muuta kuin itsekkäärimiä tupakoita. Koko polttamisen ajan piti olla paikallaan, sammuttaa tumppi ja jatkaa sitten työntekoa. Intiaanimies, joka oli hakkuumies siinä kuin valkoihoinenkin, ei määräyksistä piitannut. Oli miten kuivaa tahansa, teki hän pienen tulen, jolla makkaransa kärvensi. Tuli oli niin pieni, että mies itse oli kyykyllään melkein sen päällä. Sellainen tuli sammui itsestään makkaraa syödessä. Kesäaikoina en uskaltanut mennä hänen tulilleen, vaikka hän kutsuikin:

– Kamiin hiö Heikala!

Pelkäsin, että joku kantelee minun lämmittävän tulella eväitäni. Se olisi ollut työmaalta säkkääminen (lopputili). Kanadassa kerrotaan inttien sanontana: Hullu valkoinen mies tekee suuren tulen ja on kaukana, minä lähellä pientä nuotiota.

Lempi Viinikan tapaus

Lempi Damkar, os. Viinikka Kauhajoelta, oli vapaussodan harvoja naisinvalideja. Hän lähti haavoistaan parannuttuaan Kanadaan taaloja keräämään. Myöhemmin hän avioitui tanskalaisen miehen kanssa. Kie-litaidottomalle Lempille hommasi joku kokin paikan suomalaisten metsäkämpällä. Alku meni hienosti, kunnes jostakin päästiin selville hänen taustansa ”naislahtarikaartilaisena”. Kokki haki viikottain ruokatarvikkeita kämpälle ja ne tuotiin hevosella sinne korpeen. Yhdeltä ruoanhakuretkeltä palattuaan, palasi Lempi hevosen mukana takaisin kaupunkiin. Kokin oven eteen oli laitettu Lempin mittainen kanto, jolle oli puettu hänen vaatteet. Kirves oli lyöty kannon päähän. Lempi pakeni Amerikan puolelle asti ja teki elämäntyönsä siellä.

Huljanteri ja Lumikenkä

Huljanteri oli Espanjan Baskimaalta. Jugoslaavialaista Lumikenkää tituleerattiin myös Titoksi. Lempinimet olivat tietysti suomalaisten antamia. Miehet olivat joka suhteessa toistensa vastakohdat. Lumikenkää voisi kuvata sanoilla yksioikoonen; iso, hidas, kolmikyppinen miehenjärkäle. Huljanteri taas pieni, vilkas, liukasjärkinen, vähän kaveriaan nuorempi. Hän ystäväystyi suomalaisten kanssa, ihaili talvisodan sankareita, halusi kuulla suomenkielen lukua, nauroi ja sanoi:

– La perkala.

Hän oli oppinut kaikki suomenkielessä käytettävät rumat sanat. Hän oli baski ja vihasi muista espanjalaisia. Kaikissa parin metkuissa oli Lumikenkä kärsivän osassa. Hän oli kova kuorsamaan, eikä lähellä nukkuva Huljanteri saanut unta. Lumikenkä makasi rautasängyssään valtavan isot jalat sängynpään yli käytävälle sojottaen. Huljanteri otti sätkäpaperin, ujutti sen varpaanväliin, sytytti palamaan ja hyppäsi samalla kuin kärppä omaan sänkyynsä muka nukkumaan. Kuorsaus lopui niin kovaan kolinaan ja mölinään, että sikeimmätkin heräsivät. Huljanteri vain oli nukkuvinaan. Eräänä iltayönä kuului taas kuorsaus kuin hevosen hirnunta. Nyt Huljanteri kokeili toisella elementillä. Hän otti termospullon korkkiin vettä ja lorautti annoksen selällään makaa- van kuorsaajan suuhun. Sitten hän taas hyppäsi silmänräpäyksessä runsaan metrin päässä olevaan sänkyynsä. Kohta koko kämppä kuuli hirveää yskimistä, vain Huljanteri ei tiennyt koko asiasta mitään.

Lumikenkä haaveili keittiön suomalaistytöstä, mutta tyttö tuskin tiesi titolaisen ajatuksista mitään. Ruokalan naiskaverit aloittivat kiusoitte- lun Lumikengän ja Hellenin suhteista. Hellen antoi selvästi tietää, että vaikka maailmassa ei olisi kuin tuo yksi mies, niin sitä hän ei kaverikseen ottaisi. Lumikenkä ei tytön ajatuksia tuntenut. Uskollisesti hän istui ruokalassa, missä aina joskus näki vilaukselta ihailunsa kohteen. Viimein hän päätti jugoslaaviseen tapaan viedä asiansa päätökseen. Hän lähti kaupunkiin kihloja ostamaan.

Oli keskipäivän aika. Miehet olivat metsässä, ruokalassa tytöt töis- sään. Lumikenkä ajoi partansa, pukeutui juuri ostamaansa tummaan pukuun, laitto rusetin leuan alle ja pani uudet kengät suuriin jalkoi- hinsa. Hän kampasi jo öljytyn tukkansa ja lähti lahjoineen kosioretkel- le ruokalaan. Oven takana hän vielä kerran tutki suomenkielisiä kosio-

sanojaan, jotka Huljanteri oli opettanut moneen kertaan. Harvakseltaan, laahustavin askelin, kosiomies lähestyi toiveittensa tähteä. Hän ojensi kihlojaan Hellenille soperellen samalla:

– Sinä suuri V... piru ailav juu, ai get.

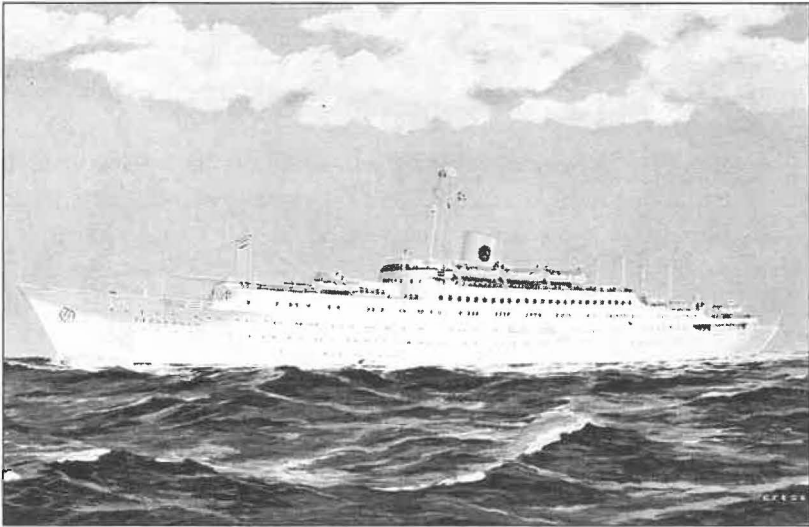
Siihen loppui kosiomiehen sanat. Hellen heitti ojennetun paketin päin tämän naamaa. Nopein askelin Lumikenkä lähti ruokalasta, meni suoraan offisiin ja otti lopputilin. Taksi haki pettyneen sulhasmiehen Gopper-lakelta.

Takaisin Suomeen

Helmikuussa 1959 tuli metsätyöpaikkani ilmoitustaululle tiedotus: ”Copper Laken työmaa suljetaan viikon aikana ja avataan toukokuulla.” Sitä olin toivonutkin. Minä olin päättänyt lähteä perheeni luo lomaani viettämään. Kirjoitin veljelleni Sault Ste. Marieen, että hän tilaisi matkalipun Suomeen.

CNR:n asema oli todellinen siirtolaisten saapumispaikka. Usein olin uteliaisuuttani junalla vastassa. Euroopasta saapuville on kokemus laskeutua määränpähän, monen kohdalla lopulliseen uuteen kotimaahan. Italialaisilla oli aina iso joukko vastaanottajia. Kaupungissahan oli monta tuhatta italialaista. Vastaanottajat seisoivat rivissä ja vuoron perään suutelivat tulijat. Vanhat ukotkin saivat suukon nuorilta kuniilta Italian tytöiltä, joita tuskin koskaan olivat tavanneet. Kyllä ne heimonsa tunsivat. En saanut koskaan suukkoa, vaikka tahallani seisoi rivin jatkona.

Tältä muistojen asemalta nousin junaan. Junan ikkunoista seurasin parinkymmenen tunnin ajan Kanadaa ja Yhdysvaltoja. Mieleeni tuli, että mikään voima ei sodassa voita näitä maita. Teollisuutta ja teollisuutta, tuhansia maileja, jatkuvasti. New Yorkissa oli maalaispojalle ihmettelemistä. Junasta laskeuduttuani kuuntelin ihmeissäni karmeaa räökkymistä, kunnes huomasin taksimiesten raakkuvan saalistaan. Raahasin matkalaukkuani. Se kiskaistiin kädestäni ja samassa se oli taksin tavarasäilössä. Kansi paukahti kiinni ja minut lähes työnnettiin auton peräpenkille, ja ajuri uutta saalista iskemään. Pian oli toinenkin uhuri kyydissä ja siihen sen kiire loppuikin. Taksi otti osoitteet ja lähti ajamaan jutellen koko ajan. Hän sai selville, että olen Finn.

Stockholm-laiva, jolla kirjoittaja lähti Kanadasta takaisin Suomeen.

– Hienosti tappelite talvisodassa. Veri, veri goot, kehui hän.

Toinen kaveri vietiin ensin useamman mailin päähän, sitten minut tuotiin melkein aseman vieressä olevaan hotelli Windsoriin.

Joka hetki elämässä tuo aina uuden tilanteen. Olin tullut lentäen Kanadaan ja nyt ensi kerran astuin valtamerilaivan kannelle. Mieleeni tuli isäni kertomukset Kanadan matkastaan. Laivoissa oli ollut lastiruumaan rakennetut makuuluvat monessa kerroksessa. Samantyyppiset laverit oli hytissäni, kuitenkin vain kahdessa kerroksessa ja vain neljä miestä yksien seinien sisällä. Matkustajakaverinani oli kolme puolalaista, joista yksi puhui engliskaa. Hyttini oli vesirajan alapuolella, eikä siinä ollut ikkunaa. Olin pyytänyt veljeäni hankkimaan halvimman matkan ja olin saanut sellaisen. Huomisaamuna päätin korjata tilanteen, maksoi mitä hyvänsä. Kannella tapasin eiliselältä tutuista suomalaisista ja kerroin heille hytistäni. Sainkin luvan muuttaa Yrjön kaveriksi, eikä se maksanut mitään.

Kun laivaan lipui Vapaudenpatsaan ohi merelle, vapautui tilanne ja kaikki oltiin kuin vanhoja tuttuja. Ohjelmat oli järjestetty niin, että aina oli jotain: elokuvat pyörivät, kauniilla säällä seurusteltiin kannelalla, laivalla oli uima-allas, joka ilta oli tanssia, oli shakkiturnaus, pallo-

pelejä jne. Laivalla oli taulu, johon oli merkitty laivan reitti ja siinä merkki Titanicin kohtalonpaikasta, jota laivan sijaintia osoittava sähköinen viiva läheni. Kun oltiin merkin kohdalla, laivan kaiuttimista ilmoitettiin paikasta.

Svea-mamman maa ohitettiin ilman tullimuodollisuuksia tuomalla junan vaunut suoraan satamaan. Matka oli piristävää oltiinhan jo melkein kotiportilla. Nyt oltiin selvässä suomalaisseurassa, kaikki Atlantin takaa tulevia. Suomeen ajeltiin Bore-laivalla. Oli helmi-maaliskuun vaihe ja laiva ajoi jäätelimassassa. Jatkuva kolina kuului laivan kyljiltä. Laivalla oli kaksi Thaimaan poikaa. He tulivat Amerikasta jatkaamaan sähköalan opintojaan Kokkolaan. He eivät olleet koskaan matkustaneet jättien keskellä. Alastomat luodot ihmetyttivät heitä.

– Millä siellä Suomessa kuljetaan? Onko siellä teitä ja autoja? Kuinka siellä pärjää pakkasta vastaan?

– Suomessa eletään aivan niin kuin Amerikassa, kerroimme.

Turun sataman laivapikajuna luultavasti hälvensi Thaimaan poikien pelkoja.

Kotiinpaluuta on vaikeata kuvailla. Siihen sisältyy niin paljon selaista intiimiä elämänmenoa, jonka haluaa pitää vain omana tietonaan. Olin tulossa lomalle pariksi kuukaudeksi, sen jälkeen alkaisi uusi kaksivuotiskausi. Lähdön varjo oli koko ajan läsnä, vaikka oli kevät ja toiveitten aika.

Eila Järvinen

Siirtolaismuistoja, omia ja muiden

Meidän suvussa on lähdetty siirtolaisiksi jo monessa polvessa. Olikohan ollut 1903, kun isäni isä lähti vanhimman veljensä lähettämällä tiketillä Amerikkaan. Lippu oli kyllä tarkoitettu aivan toiselle veljelle, joka ei jostain syystä päässyt lähtemään. Niinpä lipun lähettänyt tokaisi isoisän nähtyään

– SINÄKÖ sieltä tuletkin!

Silloin Aleksander Nikolai, pitkän merimatkan rasittama, purskahti itkuun, vaikka oli jo kuusitoista täyttänyt. Hän oli saapunut ensimmäistä kertaa Amerikan kultamaahan.

Minnesotan Hibbingissä taisi se reissu kulua. Samassa pienessä kaivoskaupungissa yritti hänen nuoremman poikansa poika seitsemänkymmentäviisi vuotta myöhemmin etsiä arkistoista jotain merkintöjä isoisästään ja tämän veljistä siinä onnistumatta: siirtolaisia oli ollut paljon eikä heitä laitettu sen paremmin kirjoihin kuin kansiinkaan.

Toisella amerikanmatkallaan Aleks joutui etsimään työtä ympäri laajan maan. Hän liikkui toisen paanarin kanssa hobona, junien tavaraunuissa salaa matkustaen. Kerran heidät keksittiin ja häädettiin tylysti junasta keskellä autiomaata. Kun he olivat tarponeet mailin toisensa jälkeen polttavassa auringonpaisteessa, rautatie teki mutkan. He

Aleksi Rantamäki (vas.) vuosisadan alussa.

keksivät, että se oli heidän ainoa mahdollisuutensa, junat joutuisivat hiltentämään vauhtia kaarteessa. Ja niin he pääsivät jatkamaan matkaa, vaikka mielessä oli jo väikkynyt kuva siitä, miten heidän luunsa vaalenisivat kuumalla hiekalla. Sen seikkailun kaukaisin piste taisi olla Salt Lake City. Sieltä he palailivat itään.

Kolmannella amerikanmatkallaan isoisä oli töissä mainarina Copper Cliffin kaivoksilla Kanadan puolella. Niihin kaivoksiin moni suomalainen heitti henkensä. Isoisäkin jäi sellaisen kivivyöryn alle, että kaverit oli tuumanneet, ettei Aleksia tuolta kyllä elävänä kaiveta esiin. Jonkinlaiset suojelusenkelit olivat pudotelleet kuitenkin kivet niin, ettei mainiin jäänyt sillä kertaa kuin oikean käden etusormi.

Oman perheen siirtolaisuus

Meidän perhe lähti Kanadaan vuonna 1954. Naapureita ja sukulaisia siellä jo oli ja isälle työpaikka metsätöissä. Lumberjäkkinä hän olikin sitten monta vuotta, sitten rautateillä, radan kunnostustöissä. Olin sil-

pappi luisteli kasukassaan lasten joukossa luistinradalla. Syksyisin hän siunasi seurakuntalaisiaan, etteivät niin helposti vilustuisi.

Joskus muistan pohtineeni, mitä minusta olisi tullut, jos olisin saanut kasvaa aikuiseksi Kanadassa. Luultavasti ei mitään, niin kuin äitini niin monasti ennusti. Sikäli lopputulos on sama: eihän minusta täälläkään tullut mitään.

Lapsuuden Nemekosta muistan erilaisia partyja. Kerran Veikko kännissä itki opettajalle sitä, että pappi oli kansalaissodan jälkeen sanonut, ettei kukaan punainen pääse taivaaseen. Veikko oli pienenä poikana piileskellyt lumessa perunakuopan takana ja pelännyt, että pian tulevat ampumaan. Veikon ja Senjan kanssa oltiin monet kerrat ”kämpällä” Indian Pointissa, päristettiin pienellä veneellä järven toiseen päähän, ja aurinko paistoi aina. Rannoilla oli muutama mökki, pihalla oleville Senja huuteli karhealla viinabassollaan tervehdyksiä. Ongittiin ja paistateltiin päivää ja kalaa tuli aina ja paljon. Kukaan ei ole pystynyt kertomaan, mitä olivat ne roskakalat, *suckers*, joita kodin lähellä oleva joki oli täynnä.

Joen yli kulki silta, jolta hypittiin kuohuihin. Katselemassa oli joskus erään perheen viisivuotiaat uimataidottomat kaksostytöt. He olivat tulleet kerran, kun muita ei ollut paikalla, ja toinen heistä oli hypännyt veteen. Meidän isä oli etsimässä pientä ruumista, joka sitten löytyi kaukaa alavirralta. Tyttöjen isä oli kauempana metsäkämpillä töissä. Hän oli saanut viestin, josta päätteli, että molemmat tytöt olivat hukkuneet. Toinenkin hukkumistapaus sattui. Pieni poika makasi arkussa vahankalpeana ja me syötiin sekavin ja pelokkain tuntein jäätelöä.

Kaikki lapsuuden kuumat pitkät kesät polskittiin vedessä, eikä äiti ehkä pelkkää ilkeyttään ollut vihainen, sillä yksi serkkutyttö putosi laiturilta ja olisi hukkunut ellei Pottsin keskimmainen poika olisi hypännyt perään. Niitä kesä muistellessa ymmärrän miksi Karjalassa aina kuldagäönen kukkui; minun lapsuuteni Nemekossa aurinko paistoi kesät talvet.

Saima Visuri (toimittanut Raimo Visuri)

Vimpelin tyttö "rapakon" takana

Amerikassa olen minä syntynyt

Olen syntynyt Yhdysvalloissa Michiganin valtiossa 6.7.1902 siirtolaisperheen lapsena. Isäni oli muuttanut Vimpelistä Michiganiin vuoden 1897 paikkeilla ensin yksinään ja vähän myöhemmin touhunnut sinne koko perheensä: äitini Marian ja lapset Erkin, Olgan ja Lyylin. Amerikassa perhe kasvoi. Minun lisäksi siellä ovat syntyneet Toivo, joka heikkona lapsena kuoli heti synnyttyään, sekä Elli ja Elma.

Matti-isäni oli käynyt Amerikassa jo aiemminkin: kohta naimisiin mentyään hän oli ollut siellä joitakin vuosia. Isäni oli luonteeltaan sellainen, että hän ei kauan viihtynyt yhdessä paikassa, vaan etsi aina parempaa ja parempaa toimeentuloa. Hän oli taitava käsistään ja teki kirvesmiehen töitä rakennuksilla. Kaivantoon hän ei halunnut lähteä, vaikka niistä töistä olisi maksettu paljon parempaa palkkaa.

Äitini oli kova työhminen eikä säästänyt itseään. Isosta perheestä huolehtiessaan hän jaksoi pitää vielä "poortimiehiä" ja pesi yömyöhään heidän pyykejään. Ilman äitini uutteruutta perheen toimeentulo olisi ollut niukkaa.

Michiganissa oli samaan aikaan lähes koko lähisukumme Vimpelistä. Omat muistikuvani Michiganin vuosista ovat kovin vähäiset. Mie-

meillä joka työllä oli palveluspaikka jo seuraavana päivänä kaupunkiin tultuamme. Heikommin onnisti Pohjanmaan miehiä Aniaxissa: he jouduitivat kuukausikaupalla ”röslimään”, ennen kuin kaivoksen portit aukeivat. Syynä ei ollut miesten huonompi maine, vaan aika oli muuttumassa huonommaksi ja työmiehiä vähennettiin.

Työtä ja huvituksia

Vancouverissa olin kotiapulaisena neljässä – viidessä perheessä. Kai minussa on isäni luonnetta, että en kauan viihtynyt yhdessä paikassa, etsin aina parempaa. Olin ainakin englantilaisessa, ranskalaisessa, USA:n amerikkalaisessa ja ruotsalaisessa perheessä – siellä oli niin paljon muualta muuttaneita. Joissakin viihdyin vain muutaman kuukauden, mutta viimeisessä, ruotsalaisperheessä olin melkein kaksi vuotta. Palkkaa sain aluksi 20 taalaa kuukaudessa. Se maksettiin tytölle, joka ei vielä osannut kieltä. Palkka nousi sitten kielitaidon mukaan, niin että viimeisessä palveluspaikassani minulle maksettiin jo 35 taalaa. Paljon paremmin naiset ansaitsivat metsäkämpillä, mutta en halunnut sellaista työtä.

Kotiapulaisena jouduin tekemään tavallisia taloustöitä vähän perheestä riippuen: siivosin, tiskasin, pesin pyykkiä, mankeloin ja silitin. Ruuanlaitossa minun yleensä tarvitsi olla vain apuna, esim. kuoria perunat, sillä ”misis” itse halusi valmistaa ruuan ja tilasi puhelimella ostokset kaupasta. Tyttö sai kattaa pöydän ja tarjoilla, jos oli ruokavieraita. Silloin piti olla päällä musta puku ja valkoinen hilkka. Ensimmäisessä palveluspaikassani, jossa oli vain eläkkeellä oleva lapseton pariskunta, tein sen virheen, että menin eräänä aamuna hyvää hyvyttäni keittämään puuron, vaikka se ei minulle kuulunut. ”Girl” sai ikimuistaisen läksytyksen. Eräässä toisessa paikassa sen sijaan sain kosolti kiitosta, kun omasta halustani leivoin kakun; sitä perheen vieraatkin ihmettelivät. Samassa perheessä sain myös näyttää ompelutaitojani ja valmistaa ”misikselle” leningin. Se oli hänelle kovasti mieleen.

Kotiapulaisen työ ei ollut minusta raskasta, sillä Kanadassa oli jo siihen aikaan taloissa keskuslämmitys, kylmä ja lämmin johtovesi, sähköhellat, jääkaapit, pyykinpesukoneet, sähkösilitysraudat; vain astiat pestiin käsin. Lattioissa oli yleensä korkkimatot, jotka oli aika ajoin

vahattava. Viimeisessä paikassani oli vielä erikseen työmies, joka huolehti puutarhasta. Taloustyöt ja talon tavat oppi nopeasti.

Eniten hankaluutta tuotti aluksi kieli, ja monet asiat oli opeteltava kantapään kautta. Muistani, kun melkein ensi töikseni jouduin poimiin viinimarjoja pensaista ja ”misis” neuvoi: ”You get scissors!” Sain hakea keittiöistä monta esinettä, ennen kuin keksin sakset. Sen sanan opin heti. Mielestäni englantia oli aika helppo oppia ymmärtämään ja puhumaankin opin jo niin paljon, että pystyin puhelimella tilaamaan ruokatavarat kaupasta. Jos olisin vielä pari vuotta ollut Kanadassa, olisin jo melko hyvin tullut englannilla toimeen.

Suomalaisista tytöistä pidettiin perheissä hyvää huolta. Minulla oli joka paikassa oma huone yläkerrassa. Sain syödä aina samaa ruokaa kuin muutkin, mutta keittiössä. Kun ensimmäistä kertaa valmistaessani kalkkunaa Thanksgiving-päivänä leikkasin veitsellä käteeni, ”mister” huolehti minut heti lääkäriin. Jonkun kerran pahoitin mieleni ensimmäisessä palveluspaikassa, mutta muualla minua kohdeltiin aina ystävällisesti. Joskus ”misis” saattoi antaa pikku lahjankin: aamukengät tai hopeisen rintaneulan. Viihdyin työssäni. Työpäiväni päättyi tavallisesti päivällisen jälkeen n. klo 17, kun astiat oli tiskattu.

Kerran viikossa, torstaisin, oli kaikilla kotiapulaisilla vapaapäivä. Silloin kävimme tapaamassa toisiamme, menimme elokuvaan tai Lingtton-haalille tansseihin. Haalilla kävi aika paljon suomalaisia. Siellä oli myös suomalainen kirjasto, jonne tuli suomenkielisiä lehtiä. Suomalaisilla oli jonkin aikaa oma laulukuorokin, jossa olin mukana. Kesäaikana kävimme usein puistoissa kuuntelemassa musiikkia ja ihailemassa monenvärisiä lintuja ja muita eläimiä, joita ei Suomessa ole, tai nautimme auringosta hiekkarannalla lekotellen ja Tyynenmeren aalloissa polskutellen. Näin aikani Vancouverissa kului nopeasti eikä kotiikävä päässyt jäytämään. Sitä karkotti myös säännöllinen kirjeenvaihto omaisten kanssa.

Viimeisessä palveluspaikassani sain yhtäkkiä päähäni lähteä käymään Aniaxissa, jossa oli Erkki-veli ja suomalaisia matkakumppaneita. Sanoin itseni irti, mitä perhe kovasti ihmetteli ja mitä itsekkin jälkeensä olen katunut: se oli kaikin puolin paras työpaikkani, eikä perhe olisi millään päästänyt minua lähtemään; perheen 12-vuotias Jack-poikakin oli innostunut opettamaan minulle englannin kieltä. Aikomuk-

Aniaxin kaivoskylää British Columbiassa noin vuonna 1930. — Kuva: Siirtolaisuusinstituutin Pohjanmaan aluekeskuksen arkisto.

seni oli kyllä palata vielä Vancouveriin takaisin, ja siksi jätin matkasakinikin sinne. Toisin kuitenkin kävi.

Veljeni järjesti minulle heti työpaikan: pääsin tarjoilijaksi ”mäs-hausiin”, kaivosmiesten ruokalaan. Siellä oli kokkina kaksi kiinalaista miestä; he jakoivat ruuan lautasille ja tytöt passasivat pöytiin. Tiskaajat ja siivoajat olivat vielä erikseen. Tarjoilijan työ oli kiireistä, mutta palkka oli parempi kuin kotiapulaisilla, niin että säästöön jäi nyt enemmän. Pidin siitäkin työstä.

Olot olivat pienessä kaivoskylässä paljon ankeammat kuin vehreässä Vancouverissa. Työpäivät olivat pitkiä. Kaivoksissa miehet tekivät töitä kolmessa vuorossa kaikkina päivinä, vain joulupäivä oli vapaa. Ankeutta lisäsivät onnettomuudet, joita kaivoksissa sattui silloin tällöin. Vapaa-ajanviettomahdollisuudetkin olivat vähäiset. Joskus kävimme piknikillä meren rannassa, joskus elokuvissa. Suomalaisilla ei ollut Aniaxissa omaa haalia; vain sauna oli, mutta sen löylyistä nauttivat ”mainarit”. Etupäässä viihdyimme hiljaisessa kylässä omista tuntuista porukoissamme. Uskaliaimmat kävivät ”huntingilla” kettuja ja jäniksiä pyytämässä tai kalastelemassa lähivesillä.

Saima Havela palaamassa Mauretania-laivalla Kanadasta vuonna 1931.

Takaisin Suomeen

Jos lähtöni Kanadaan oli tapahtunut melko äkkiä, niin vielä nopeammin päätin palata takaisin Suomeen. Käyntini Aniaxissa oli venynyt jo moneen kuukauteen mittaiseksi, ja paluu kotiapulaiseksi Vancouveriin oli jäänyt ja jäänyt. Kun kuulin, että Mrs. Liukkonen oli touhuamassa Suomeen, ilmoitin lähteväni hänelle matkaseuraksi. Kyytirahatkin olivat jo koossa.

Suuri joukko ystäviämme oli saattelemassa Mrs. Liukkosta ja minua, kun elokuun kuulaana päivänä 1931 astuimme Aniaxin pikku satamassa laivaan, joka veisi meidät rautatien ääreen. Vielä silloinkin hiersi mielessäni kysymys: lähdenkö vai en? Olin jo aivan vähällä pyytää laivamiehiä nostamaan matkatavarani – Amerikan-arkun ja vaneriskin – pois laivasta, mutta maltoin mieleni.

Tuskin olen mitään päätöstäni katunut jälkeinpäin niin paljon kuin tätä: Miksi en jäänyt Kanadaan vielä edes pariaksi vuodeksi? Miksi en enää palannut Vancouveriin?

Bror Johansson

Grusade förhoppningar

Bästa mottagare, med anledning av vad jag läste i Jakobstads Tidning den 6 mars 1998 angående Amerikaemigranter för länge sedan, vill jag berätta litet om min far och mor och min familj.

Min far reste till Amerika för att i god tro och med ett stort intresse och stor arbetsvilja göra livet något lättare för familjen. Vid tidpunkten för min fars avfärd bestod min familj av förutom far och mor av fyra barn. Den äldsta var en son på sex år, sedan följde två döttrar på tre och fem år samt min något äldre bror som var ca fyra månader. När min far reste till Amerika lånade han pengar till resebiljetten av sin svåger, min morbror, som hade rest till Amerika några år tidigare. Min morbror sände honom pengar via banken, far köpte resebiljetten och kunde starta sin resa. Året var 1920 och det var i slutet av november.

Jag som skriver detta var vid fars resa till Amerika ett påbörjat foster i min mors mage, ca två månader, och därför är jag den yngste i vår familj. Jag blev också den ende i familjen som aldrig fick se min far. Han återvände aldrig till Finland och vår lilla hemstad Nykarleby i Österbotten. Han dog utfattig på ett åldringshem vid ca 78 års ålder, enligt uppgifter vi fått från anhöriga i Amerika. Min mor förblev ensam med de egna tills hon avled vid 74 års ålder.

Vår far lämnade efter sig ett så kallat arv i form av dollar som han hade gett till en bekant på samma åldringshem. Denna sände arvet till

oss via bank. Ni läser rätt, vi fick 25 dollar i arv, 5 dollar per barn. Vår far hade då varit borta i ca 40 år.

Efter många veckors resande med båt, anlöpte båten New York hamn och frihetsgudinnan hälsade alla ombordvarande välkomna till deras nya hemland. Detta var för många det nya landet där alla stora förhoppningar skulle uppfyllas och alla vackra drömmar om något bättre än vad som förut hade varit skulle fullbordas.

Min far sökte genast upp min morbror som emigrerat något år tidigare. Han hjälpte honom att finna lämpligt arbete, far var till yrket bagare. Han lyckades få anställning vid ett bageri som fanns i en förstad till New York, en förstad vid namn Worcester (Voster). Så började det nya livet i det stora landet i väster, ett land som än idag kallas möjligheternas land med både för- och nackdelar. Far hade en rätt god inkomst där han jobbade, efter en kort tid betalade han bort sin skuld till min morbror som lånat honom pengar till resebiljetten. Så småningom började far sända hem litet pengar till sin familj. Mor var mycket glad när hon fick pengar med jämna mellanrum. Allt syntes hoppfullt, men störst var troligtvis lyckan när jag kom till världen, en vacker sommardag när naturen hade klätt sig i högtidskrud. Det var som om alla blommor och doftande syrener ville hälsa mig välkommen till de övriga i familjen. Jag föddes hos min mormor i en liten stuga väster om älvbron nära kyrkan. Stugan fanns i en skogsbacke, ca 0,5 km från torget. I stugan fanns ett rum med en öppen spis som höll stugan varm, två stolar, ett bord och en soffa. Detta var mitt första hem när jag för första gången såg dagens ljus. Far hade skrivit till mor att oavsett om det blir en dotter eller en son skall i förnamnet ingå Darling. Mitt namn blev således N N Darling N.

När mor vilat några dagar for vi till hemmet med de andra syskonen. Far sände under några år framöver pengar så att mor klarade uppehållet. Det var många munnar som skulle mättas plus mycket annat som hörde till uppehållet, men nog var det fattigt. När några år hade gått kunde mor köpa en gård med ett banklån plus de pengar far hade sänt till banken. Glädjen var stor när vi kunde flytta in i egen gård. Huset var visserligen i rätt dåligt skick men det var i alla fall början till ett eget hem, så behövde vi inte bo på hyra. Vi visste ju inte hur länge vi skulle stanna i Finland. Far hade sagt till mor att vi skulle få komma till Amerika så snart det lätt sig göras, men därav blev intet.

och fick ytterligare ett par månader på sig att betala. Det gick inte heller och då kom en polis som hade som bisyssla att inkassera skulder. Han var en så kallad skattebjörn och dessutom rågranne med oss. Han sade till mor att om hon inte betalade maskinen inom två veckor skulle han hämta tillbaka maskinen. Mor sade då till min äldsta bror att han skulle gå till ordföranden i stadsstyrelsen och berätta hur det är fatt. Om han kunde ordna litet pengar skulle hon få behålla symaskinen. Min bror gick då hem till ordföranden och berättade hur saken låg till. Ordföranden funderade ett tag och sade att mor skulle få låna den summan som behövdes, samt tillade att i sommar skulle det ordnas jobb åt min bror på elverket, så att vi kunde betala skulden. Min bror tackade och gick hem till mor med glädjebudskapet. Symaskinen var vår och den var i vår ägo långt in på 50-talet.

På hösten blev det varje år vedsågning. Min bror hade flera ställen där ved skulle sågas och bäras eller slängas i lidret innan det började snöa. Han hade två fasta ställen, bland annat stadens rådhus där man använde ca 20 m³ björkved för att hålla alla rum varma. Hon som var så kallad vaktmästare bodde i ett rum och kök. Sedan hade han samskolans elevhem som använde ca 25 m³ björkved. På den tiden sågades allt med en så kallad bågasåg. Några m³ sågades i fyra bitar och det övriga i tre bitar. Jag och min något äldre bror hjälpte vår äldsta bror att klyva veden är vi kom hem från skolan. Man kan säga att det smakade trä; vi hade ingen lust att stå på en bakgård och klyva ved och dessutom gratis. Pengarna fick mor till uppehälle, men varje gång vi hjälpte vår bror fick vi saft och bulla av husmor som förestod hemmet och då steg humöret. Vår äldsta bror fick kaffe med dopp. Han var vid det här laget ca 17 år. När det gick som bäst sågade han ca 6 m³ per dag (tio timmar).

Något år efter vår bror flyttade även våra systrar till Jakobstad. De fick jobb som hembiträden eller pigor som det då hette. Den yngre systemen började efter några år som affärsbiträde. Den äldre systemen gifte sig i början av 40-talet. Hon bosatte sig i Sverige med sin familj i mitten av 50-talet. Hennes man fick jobb på en metallindustri som hejarsmed medan hans hustru fick ett städjobb på samma firma. Det gick bra för familjen och de berikades med en son och en dotter. Nu lever endast dottern och hennes mor, som fyller 83 år till jul.

Mina systrar hade en hel del ströjobb innan de flyttade till Jakobstad. Den äldre arbetade flera somrar för två systrar som hade sommarbostad i Lovisa skärgård. De var hemma från Lovisa men hade tjänst i Nykarleby. Ingrid och Norma Åkerblom, så hette dessa så kallade gammalpigor. Ingrid var lärare i samskolan i flera ämnen, Norma var musiklektör. Hon hade inget fast jobb i någon skola men gav privatlektioner i musik i hemmet. Dessa två systrar hyrde tre rum och kök av en änkling. Jag hjälpte dem att hugga och bära in ved och städa farstun till olika helger. En stor vedbänk fanns i farstun och den skulle alltid fyllas till större högtider. Det räknades som synd ifall någon högg ved eller arbetade med något grövre arbete på en helgdag. När jag jobbat färdigt kom en av systrarna in i köket och sade till pigan som var hemma från Lovisa (henne hade de med sig på hösten när semestern var slut) att hon skulle ge mig litet bulla eller en smörgås och saft eller mjölk. Av Ingrid, som var snällare, fick jag även 2 mk för väl utfört arbete. Arbetet tog ca fyra timmar, farstun skulle städas omsorgsfullt efter vedplockandet. Även nytt, vackert granris skulle sättas framför trappan. Pigan hade fullt jobb med allt som skulle göras i den stora lokalen. I alla rum fanns kakelugnar som höll rummen varma, vid sträng kyla eldades ugnarna både morgon och kväll. I köket där pigan sov, fanns en vedpis som höll köket varmt i samband med matlagning.

Min yngre syster jobbade åt en trädgårdsmästare som hade ansvar för skolträdgården. Han hette Bergman. Familjen hade två söner. Den ena studerade till läkare och dog för något år sedan. Den äldre sonen är den välkände tonsättaren och musikprofessorn Erik Bergman. han torde vara närmare 90 års vistas fortfarande, om hälsan medger, i Nykarleby skärgård på somrarna. Minns jag rätt hette hans första hustru Sylvelin Långholm.

Ja, som jag nämnde var min syster hos denna familj under flera somrar innan hon reste till Jakobstad. Det mesta av arbetet bestod av trädgårdsskötsel men arbete i hemmet förekom också. Varje lördag under sommaren stod min syster och frun på torget och sålde blommor, grönsaker av olika slag och potatis förstås. Min syster berättade ofta hur tungt det var att dra den tunga, förlängda kärran till torget på lördagsmorgnarna. Lastningen började vid sjutiden och kärran lastades full nästan till bristningsgränsen. Trädgården låg alldeles intill semina-

jul och även jag och min bror rycktes med av bara farten. Vi hjälpte framför allt äldre folk med att hugga ved och hämta vatten från en brunn. Ämbar efter ämbar tömdes sedan i en stor så som var ställd i inre kvisten. Då räckte kanske vattnet över helgen. Även veden bars in och vi skottade snö om så behövdes samt utförde andra små ärenden. När detta var gjort fick vi vanligtvis en stor smörgås med mjölk samt någon mark som sjönk ner i fickan. Det blev flera mark som jag köpte något för till julgåva åt mor. För det mesta blev det samma sak varje ju: ett paket Paula kaffe. För övrigt hade vi inget annat än råg som mor fick av bönderna runtom i staden. Detta bryntes lagom mörkt i en så kallad kaffebrännare på vedspisen och tömdes på en bricka för att kallna och torka. Mor hade även cikoria som hon drygade ut surrogatkaffet med. På cikoriaklabbarna som var ca 15 cm långa och ca 2 cm tjocka kunde man läsa "Prima kvalitet Jakobstads cikoriafabrik".

Mor lutade själv fisken till jul. Den lades i blöt på Annadagen och vattnet byttes med jämna mellanrum. Vattnet måste vara av god kvalitet. Till lutfisken skulle det även vara björkaska, som lades i vattnet. Någon annan aska dög inte.

Till jul delades det ut risgryn vid prästgården, 1 kg till större familjer och 0,5 kg till ensamstående. Min bror och jag gick dit på olika dagar och på så sätt fick vi 2 kg. Vi sparade 1 kg till påsken. Hon som delade ut risgrynen undrade om vi varit där tidigare, men nej, det hade vi inte.

Julafton var som mest spännande när man väntade på julgubben, som för det mesta hade bråttom. I förbifarten kunde man höra ett bultande på ytterdörren. När storebror gick för att se vad som stod på i farstun, fanns det en säck där som var fylld med julklappar som julgubben lämnat. Till jul blev ju både fattig och rik ihågkommen. Det var mycket enkla saker vi fick, men dock värdefulla. Mest var det nyttiga saker såsom vantar, strumpor och halsdukar men även någon leksak kunde finnas med i julklappssäcken. Det var tennsodater eller indianer tryckta på hård papp som vi klippte loss. De äldre syskonen fick någonting att läsa eller ritblock. Även mor fick något som redan nämnts, nämligen kaffe samt en grytlapp eller en liten duk som flickorna sytt i skolan eller ett fågelbräde som storebror snickrat. Allt var lika värdefullt för oss och detta höjde stämningen i juletid. Stearinljusen i granen

som var fastvirade med fina band (vi hade inga ljushållare) fick brinna en stund på julafton men släcktes ganska snart. Det skulle sparas litet till juldagen samt till annandag jul.

Men det bästa, och mycket gripande minnet från julhögtiden var när vi fick följa med mor till kyrkan och se den stora julgranen som stod vid sidan om altaret. Den var full med tindrande ljus och hade en ängel i toppen, som bredde ut sina vingar och med öppna armar hälsade alla välkomna för att ta emot Guds frid. Ängeln ville liksom säga att idag har en frälsare blivit född åt eder i Davids stad. Men när församlingen reste sig i den fyllda kyrkan och sjöng till det mäktiga orgelbruset "Var hälsad sköna morgonstund", då var både fattiga och rika på samma plan. Mycket kunde ännu nämnas om julfirandet. Avslutningsvis vill jag berätta att min bror och jag samt två andra gossar många julhelger gick från gård till gård utklädda till stjärngossar. Vi sjöng ca fyra julsånger i varje hem. När julen var över kunde vi samla in ca 10 mk per man samt litet godis. Det föll alltid på min lott att vara Judas. Då sjöng jag solo: "Jag är Judas med pungen och pungen är tom. Kära ni go vänner skänk Judas en slant." Efteråt sjöng alla: "Haven tack, haven tack för alla eder skänk eder skänk skall vara hos Gud väl betänkt".

Även frälsningsarmén kom ihåg oss till jul med ett stort matpaket samt använda men rena kläder som mor sydde om. En del passade genast, såsom vantar, strumpor och tröjor och de var nya.

Så kom det nya året. Mor och min bror och jag var för det mesta hos frälsningsarmén. Där var det nästan alltid fullt hus. Vi tyckte om sång och musik. När klockan var 24 tog en av kårmedlemmarna fram sin gitarr, knäppte tolv gånger på den grövsta strängen och sedan sjöng vi en sång och bad en kort bön. Alla önskade varandra gott nytt år och därefter gick var och en till sitt.

När skolavslutningen på vårterminen var över, började jag för första gången jobba utanför hemmet. Jag hade turen att få arbete på bryggeriet under sommaren. Då var det alltid bråttom på ett sådant ställe. Jag fyllde 14 år samma sommar och det var ett mycket tungt arbete för en så ung person. Alla läskkorgar var gjorda av trä. Det fanns 25 flaskor fyllda med innehåll i varje korg och dessa var tunga att hantera. Det fanns även pilsnerflaskor, så kallade helor, som innehöll 3/4 liter.

Även annat tungt arbete förekom. Vi jobbade tio timmar om dagen samt fem timmar på lördagar. Det blev 55 timmar per vecka. Lönen var 1 mk per timme och vi fick ingen övertidsersättning eller semesterersättning när arbetet avslutades på hösten. Jag önskade mig en något använd cykel som kunde ha kostat omkring 30 mk, men mor tyckte att alla pengar behövdes för inköp av kläder och mera nyttiga saker, till exempel en liten avbetalning på skulden som vi hade kvar hos handlaren för mjöl, margarin och dylikt när mor hade bageriet.

Efter mitt sommarjobb började jag på tredje klassen i samskolan, men när tredje klassen var avverkad hade jag inget intresse att fortsätta. Det enda tankarna rörde sig kring var att hitta ett lämpligt arbete med en liten lön. När mor kom hem till frukost från sitt arbete i parken en dag på sensommaren, hade hon träffat möbelhandlaren. Han hade bett henne säga till mig att kontakta honom för en närmare diskussion om jag var intresserad av att börja som springpojke och samtidigt som lärling i möbelverkstaden. När jag kom hem en timme senare hade jag nappat på. Följande dag började det nya arbetet och det var mycket spännande. Jag var ju bara en yngling som tog de första stapplande stegen ut i en för mig vuxen värld. Allt gick bra, jag jobbade åtta timmar per dag eller 45 timmar per vecka, vilket affärsägaren tyckte var lagom. Vi började klockan nio på morgonen och slutade klockan sex på kvällen. Jag tyckte inte om tiden och hade velat börja klockan sju på morgonen, men handlaren hade en annan åsikt. Vi hade olika möbler i affären samt likkistor. Om någon dog på sjukhuset eller i ett hem i staden, förde jag kistan till det ställe där den döda fanns. Jag fick uppleva många beklämmande situationer vid sådana tillfällen när kistan bars in och vi lade ner den intill den avlidna. Många avled på den tiden i sitt hem.

Lönen var 30 mk i veckan och på den tiden hette det att man inte kunde få någon högre lön. Man fick istället lära sig ett yrke. Möblerna beställdes trävita från olika möbelfabriker runtomkring Lahtis. Vi betsade dessa möbler i olika färger, för det mesta i valnötsfärg eller ljus mahogny och ibland även i ekfärg. Sedan lackerades pjäserna minst tre gånger med slipning mellan varje lackering. Innan poleringen började sicklades ytan jämn samt gneds med fin stålull. Efter detta började poleringen. Polityr hälldes på en så kallad sudd som var hoprullad av

I denna kalla och dragiga uthuslänga eller sk. tillbyggnad om 18 m², 1 rum och kök, bodde vi två yngsta tillsammans med mor innan vi flyttade till Jakobstad, där de övriga barnen fanns. Vi hade gratis el från stadens kraftverk. När endast en lampa i taget kunde användas, tände vi lampan i kammaren, slocknade belysningen i köket, eller *vice versa*.

en barnstrumpa, litet paraffinolja droppades på föremålet som skulle poleras, annars brände polityren (som innehöll denaturerad sprit) lacken och en ljus fläck uppstod. Detta var ett krävande arbete. Jag fick även lära mig att stoppa möbler.

Allt som jag lärde mig var till stor hjälp då vi ca ett år senare flyttade till Jakobstad, min mor, min äldre bror och jag. Året var 1937 på sensommaren. Jag började genast med samma jobb i en möbelaffär och fortsatte inom den branschen i många år. Jag var även möbelförsäljare en tid. När färdigt ytbehandlade möbler köptes från fabriken blev det sämre. Även färdigt stoppade möbler började förekomma och då gick jag över till målaryrket. Det jobbade jag med i många år tills jag förtidspensionerades vid 60 års ålder. Jag fick hjärtproblem samt andningssvårigheter. Efter många läkarbesök vid arbetshälsovårdsinstitutet blev det livränta på grund av arbetsskador med giftiga färger och lacker och olika slag av förtunningsämnen.

Till sist några rader angående vår far. Ingen har yttrat sig till mig hur det blev på detta sätt, men jag tänker och kanske kan jag förstå att

det inte kunde vara lätt att vara borta i det stora landet och många gånger ha hemlängtan vid tanken på familjen i Finland. Kanhända var det mest smärtsamma när han tänkte på det yngsta barnet som han endast hade sett på foto. Då kan jag tänka mig att flaskan i svåra stunder blev en tillfällig tröst. Jag kan tänka mig att det fortsatte på det spåret ända till ålderns sena höst, men ett liv kan inte levas om. Ingen av syskonen är såvitt jag förstått bitter på vare sig far eller mor, vi lyser hellre frid över deras minnen samt välsignar deras sista jordiska viloplats, mors i Jakobstad och fars i Amerika.

Själv är jag optimist och har så varit under år som gått. Nu ser jag framåt med hoppfull blick mot den dag när den liljeprydda segerkran sen skall överräckas till alla som fullbordat loppet uti främlingsland. Denna berättelse som nu är lagd till ert förfogande är helt och fullt baserad på det jag själv upplevt och som mina syskon och mor berättat för mig. Mycket mera kunde ha berättats på gott och ont, men kanske är det bra så här.

Jag vill ännu kort berätta om min familj. Jag ingick äktenskap år 1946 och har tre barn, två söner och en dotter. Jag har sju barnbarn och tre barnbarnsbarn samt ett fjärde på kommande. Min första hustru från 1946 avled. i skelettcancer 1981, endast 53 år gammal. Jag gifte mig för andra gången 1985. Vi bor i en 65 kvm lägenhet i Jakobstad och är nöjda och tacksamma för varje ny dag som ges, allt blott av idel nåd. Alla barn och övriga har det väl ställt.

Min äldsta bror fick tjänst som tullvakt vid Alholmens tullstation 1938. Han var under fortsättningskriget kommenderad som tullman även i Helsingfors, Hangö samt i Liinahamari i norr. Han kom efter fredsslutet tillbaka till Alholmen och gick i pension som tulluppsyningsman 1977. Min yngre bror blev byggnadsarbetare men råkade ut för en svår arbetsolycka. Han var då ca 40 år och blev svårt skadad och invalid för resten av sitt liv. Vi är alla tre bröder bosatta i Jakobstad. Min yngre syster köpte en herrekiperingsaffär som hon drev med framgång till sin pension. Hon avled i leukemi 1982.

Jag avslutar nu med många varma och hjärtliga sommarhälsningar samt tackar för inbjudan att få vara med och berätta om tider som flytt. Jag hoppas att detta kan hjälpa litet vid fortsatt undersökning angående emigranter som reste av och an i forna dagar.

Aili Mårtens

Emigrantminnen

Det jag skriver är egna erfarenheter och därför sanna. Min far Iivari Männistö från Kankaanpää, utbildad finsnickare i Holmqvists snickarskola i Nykarleby och min mor Ida Lillas, utbildad, men frisk, ärlig och arbetsam piga i seminarie musiklektor Koskimies hem träffades och blev ett par, båda i tjugotvå-års åldern. Med min tillkomst blev vi en familj.

Som utlärdd, med sina betyg hade min far kunnat få slöjdlärartjänsten på Folkskollärarseminariet i staden. Nu råkade sig så att min far var pur finne. Att Ivar sökt sig till svenska Österbotten för att få utbildning var djärvt gjort. Hans far var skomakare och vad man vet har namnet gått vidare till Männistön kenkätehdas, även till Männistöntie i Björneborg. Måhända var han äventyrslysten. Träffade min far aldrig så att jag hade kunnat fråga, ville inte fastän mor gjorde det. För mej var han en främmande man. Min far var så omtyckt i familjen Koskimies (tidigare Forsman), den var en början till finska adeln Koskinen. Mamman, fru Koskimies var, rent svensk, men det skulle talas finska med barnen i hemmet, så lärde mamma sej samtidigt.

Far hade en bror, farmare i Wisconsin, USA, som erbjöd sig att hjälpa honom komma dit. Efter mycket funderande makarna emellan beslöts att pröva på. Så snart möjlighet visade sig att kunna ta emot familjen skulle de vara förenade.

Det man hört mycket tals om i Finland av tidigare amerikafarare var den stora fruktan för Ellis Island betyder Ellis ön. Här avgjordes resans fortsättning eller hemresa utan att ha beträtt det stora landet.

Det blev ny hälsokontroll och pappersgranskning. Många unga män hade inte "klara papper". De tänkte hålla sej undan från att intas i militärtjänst som var flerårig då. Någon god vän tog pass för utrikesresa och ej ens ämnade göra det och gav sitt pass till en annan person. Detta berättades förr öppet, men nu är alla borta. Det lyckades, hur ofta vet ingen, det skulle ju vara en hemlighet.

SS Stavanger lämnades och vi bordade en liten båt till Ellis Island, en kort resa till denna pompösa byggnad, verkligt skrämmande med smårutiga fönster, stora dörrar och invändigt högt till tak i stora salar, som i kyrkan, hatad och beryktad. Nationer av många slag och språk, men få finskatalande. Vi visste att våra papper var OK men ögonen vållade oss bekymmer. Doktorn nöjde sig med det de andra läkarna godkänt så vi hade oroat oss i onödan, någon läkare var vi nog skyldig "stort tack". En ryska, en norska (med oklara papper) mamma och jag buntades ihop i ett mindre rum medan Sydeuropéer par dussin, babies skolpojkar och lätt grånade, fick sova i en gymnastikliknande sal. Barn sökte i bylten efter något ätbart, vår mat var ingen fråga om. Kaffe och vatten kunde man få.

Tidigt följande morgon började vi sorteras. Man blev skrämnda. Vi fick lappar med nummer och bokstäver och fraktades med samma båt vi kom i hamn till ett annat landningsställe. Vilken lättnad! Vi var på väg till vår järnvägsstation. Det var ett vältränat lag som såg till att vi kom med rätt tåg, i rätt vagn – och i tid.

Väldet var ej utbrett 1923 som i våra dagar. Passagerarna, de långväga som skulle resa över kontinenten, uppsökte sina numrerade bänkar, eller säger soffor, för att inte växla kvalitén med de finska, svenska och norska träbänkarna och drog en tacksamhetens suck. Vi fick en soffas per man, ren lyx.

Vi var mest skandinaver i kupén, en lång vagn. Hur långt tåget var fick man en uppfattning om i någon kurva när man fick en glimt av de sista vagnarna. Stationerna åktes förbi. Med två visslingar sades: vi stannar ej, du är för obetydlig. Efter ett dygn gjordes ett längre uppehåll vid en station, folk rörde på sej, steg av och steg på, en gränssta-

tion till Canada. Av tågpersonalen nämndes Niagara Falls. ”Kom till denna sida får du se något högst ovanligt” Sagesmannen hade trafikerat rutten förut. Det var en mäktig, skrämmande syn. En stor tjock vägg av hastigt rinnande vatten som kom ned med åskans dån. Måtte tåget snart ge sig iväg!

I St. Paul var enda tågbytet. Nu skulle tåget Great Northern kussa oss till Stillahavskusten, Seattle, Washington genom Rocky Mountains (Klippiga bergen). Inga tågbyten få av- och påstigningar, bara rusa iväg, se allt nytt, kor beta ute i februari. Vi vet att vi börjar kliva upp för Klippiga bergen när det plötsligt blir mörkt i vagnen, bara nödljus. Det var en tunnel. Här har mången landsman svettats för sina dollars som hägrade för honom och för dem där hemma. Femton minuter tog det att köra igenom en tunnel. Tror åtta stycken allt som allt genomkördes.

Vi var för fattiga att åka Pullman vagn och äta ordentligt, men vi lyckades fylla på i vår fanérask med vitt bröd och faktiskt mjölk i små flaskor samt frukt vi ej sett förr.

Att sitta och förvåna sig över allt nytt man såg var underhållning nog. Usch om man måst lyssna till radioskval natt och dag som nu blivit tidens melodi. Efter fem nätter och fyra dagar nådde vi Seattle, vårt resmål.

För en tid framöver hade vi vårt hem hos moster. Efter två veckor förde moster mej till skolan nära intill. Kom i en klass med 5–6 åringar som höll på att lära ABC och förstå sej på klockan. Alla lärarinnor var mycket vänliga.

Hushållsarbete var det enda mamma kunde tänka sej. Om man i en dagstidning satte in en annons: ”Swedish woman wants housework” (Svensk kvinna önskar husarbete) så kom svar följande dag och vilken nummers spårvagn man skulle ta. Man gav spårvagnsföraren en lapp med adressen och han ropade ut gatan eller kom till en och sade: ’gå sådär ett gathörn’. Mycket hjälpsam.

Jag fick en bok att läsa i under sommarlovet. Det var vanligt att byta skola så att det passade ens boende.

Fastän det var Amerika så nog skulle det sparas och räknas ut att få sparad någon cent så det skulle bli någon dollar. Det gick 10 cent på en dollar som ibland kunde ge 79 mark i hemlandet när kursen var god, som sades.

Bo så primitivt att skämdes visa för bekanta. Gå till jobbet. Köp halvgammalt och torrt och omodernt. Sy själv.

Det länder Österbottningen till godo när han är ärlig, de är betrodda människor, undantag kan finnas.

Hemlängtan är så svår att man tror det är lungsot, ett halvt år är som värst. Att lära sig några engelska ord och börja förstå ger lindring.

Sämre tider stundade. Depression var i ankommande. Mammas längtan hem var stor. Jag hade gått Public School åtta klasser och en i High, fortsatte när vi återkom till Finland. Mamma öppnade matservering. Vi stannade knappt tre år. Åkte igen till Seattle. Trots depression hade båda arbete. Mamma housework och jag kassaflicka på en stor restaurang (märk, ingen fri alkohol i USA under denna tid). Vi var fyra kassaflickor. Många amerikanskor gick utan arbete. God tur var det men tungt. Friska finländska män åt ur avskrädestunnorna. Ej pengar till hemresa, för stolta att låna.

Hilding Widjeskog

Pilgrimkyrkan

Vi befinner oss nu i före detta Pilgrimkyrkan på Woodcrest Av., Bronx, New York. Det var denna kyrka som Pilgrim Lutherska församling hade byggt upp och bedrev sin verksamhet i. Nu äges den av en pingstförsamling, och denna församling har varit vänlig nog att låta oss komma in, så att vi ännu en gång får se den omtalade kyrkan från insidan, den kyrka där emigrantförsamlingen brukade fira sina gudstjänster.

Kyrkan är byggd med dörren rakt mot gatan, och de gamla emigranterna brukade säga att de ville visa att alla människor var välkomna att fira gudstjänst med dem. Detta tillämpades också i praktiken, hän var också ett antal svarta som en tid regelbundet besökte högmässan, och även blev uppmanade att komma med i församlingen.

Vi går uppför trappuppgången som leder till första våningen, men här innanför dörren finns en mindre trappa som leder till källarvåningen, eller församlingssalen som den i praktiken användes till. Väl uppe i första våningen ser vi ett rum till höger och ett till vänster vilka användes som klädutrymmen, samt trappan till pastors rymliga bostad i andra våningen. Men det var kyrkan och den gudstjänstfirande församlingen, som jag nu i minnet skall försöka återge (även jag fick vara medlem i den en tid).

Vi träder in genom dörren till kyrksalen, som är framför trappuppgången, och blir hälsade välkomna av två kyrkvårdar, vilka vanligen

tillhörde kyrkofullmäktige och vi blir tilldelade ett programblad (bulletin) och psalmbok. Programbladet är handledning under själva högmässan, men informerar också om församlingens verksamhet.

Vi sätter oss ned i de bekväma kyrkbänkarna, och trots andaktsstämningen berättar detta helgade rum om tider som gått. Det berättar om emigranter som offrade tid och krafter för att bygga en egen kyrka. Det berättar om hårda tider då man hade svårt att låna pengar för kyrkans färdigställande, det berättar också om den nöd som den fattiga församlingen upplevde då räntan skulle betalas. Då sändes innerliga böner till Herren om hjälp.

Kvinnorna gick ut i Harlem och sålde egna kläder och de tillhörigheter man kunde undvara, för att få pengar till avkortning av räntor och skulder. Men vi kommer också ihåg det segerbål som tändes år 1949 då församlingsmedlemmarna kallades samman till tacksägelsegudstjänst och skuldbrevet brändes. Man påmindes om den tid då alla drog sitt strå till stacken. Kvinnorna skänkte matvaror från hemmen och tillredde goda middagar, och ordnade syföreningar där inkomsten helt gick till kyrkan. Vi minns männen som var de riktiga hantverkarna och på sin lediga tid uppförde kyrkan, samt sedan skötte allt underhållsarbete. Vi glömmer ej de emigrantfamiljer som donerade hela fönster av målat glas som minnesgåva till sin älskade kyrka.

Men vi återvänder till kyrksalen och gudstjänsten som alltid var A och O. I den välvårdade kyrksalen bereddes rum för 200–210 personer i bänkarna. Man kände en varm gemenskap, andakt och frid i detta helgade rum. Emigranterna ville hålla nära kontakt med sina ursprungskyrkans seder och bruk, och så långt det var möjligt överföra dessa till sin nya församling.

Altartavlan framme i koret symboliserar Jesus som med öppna armar säger "Kommen till mig". Altarringen var vackert utsmyckad, likaså estraden för kyrkokören till höger. Kören medverkade troget i varje högmässa, liksom söndagsskolkören. Till vänster om altaret ser vi en predikstol, också den utsirad, och helt nära intill är orgeln placerad. Kyrkvärdarna som hälsade oss välkomna har sina bestämda uppgifter att sköta. De skulle hjälpa de gamla uppför trappan, ha ansvar för kollekten som bars upp i slutna kuvert med personnummer, där den utlovade penningssumman fanns. Vid nattvarden var det värdarnas uppgift att insamla nattvard-

skorten, samt ordna så att endast en duk nattvardsgäster per gång var framme vid altaret, och på så sätt hålla nattvardens helgd.

Denna kyrka, som man hade murat hörnstenen till år 1927 och vars urkund var försedd med medlemmarnas egenhändiga namnteckning, var avsedd att upplevas som hela familjens kyrka. Som fostrande och undervisande skulle kyrkan för emigranterna bli en fast förankring till fädernas tro.

Redan när kyrkan var i sitt byggnadsskede och källarvåningen var endast nödortfigt inredd och kyrksalen bestod endast av ett skal, ja redan då hölls de första vigslarna i källarvåningen och kyrkan, som trots sin torftighet accepterades som hemmets och familjens kyrka. Här frambar man barnen till dopets heliga sakrament. Här fick barnen gå i söndagsskolan och fick den första undervisningen i ordet och nattvarden. Här fick emigranterna se sina barn vigas till trogna äktenskap, och själva efter fullbordat lopp bäras upp till altarringen, där församlingen under andakt och bön tog ett sista farväl, innan man följde den avlidne till gravens ro.

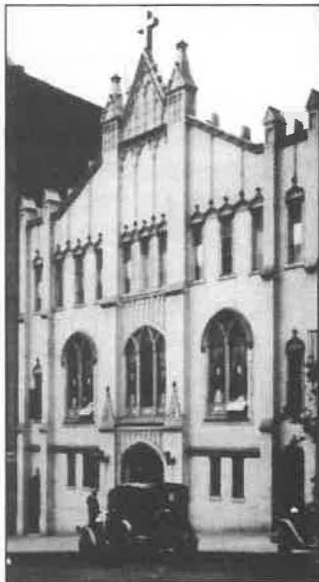
Under krisåren på 1930-talet fick arbetslösa och hemlösa tillfälliga hem i kyrkan och man såg åter de trogna kvinnor eller ”myror”, som de också kallades, gå till kyrkan med de matbitar man samlade in från hemmen för dessa värnlösa emigranter. Pilgrimkyrkan var inte bara en hemmets kyrka, utan hemmet kom då bokstavligen in i kyrkan till de utblottade och värnlösa i samhället.

Men tiderna förändras och människor med främmande kultur och tankesätt blev alltmera dominerande och de yngre, som planerade nya hem, drog sina slutsatser och lämnade storstadens otrygghet och flyttade till utsidan av stadens gränser och sökte sig där till nya andliga hem.

Åren 1960–1970 blev ett förändringens tidevarv inom Pilgrimkyrkans verksamhetsområde. Sammanslagningen med Holy-Comfort-kyrkan var endast tillfällig hjälp, medan brottsligheten i stadsdelen tilltog. De hem som emigranterna så lidelsefullt hade älskat och vårdat var direkt hotade och flera lås på hemmets dörrar blev en nödvändighet. En tung och hopplös tid förestod de kvarvarande församlingsmedlemmarna. Nu var den fruktade dagen för handen när de måste lämna sina hem och sin kyrka. Men i förtröstan på att den Gud som hittills hade varit deras hjälp, också nu skulle stå dem bi. De mötte morgondagen med knäppta händer.

Pilgrimkyrkan, Bronx, New York.

Vi kan inte glömma den sista gudstjänsten som församlingen höll i kyrkan. Fru Vendla Jansson, en av de trognaste och mest verksamma i församlingen, skriver om denna:

Den sista gudstjänsten hölls den 1 maj 1977 klockan tre på eftermiddagen. Detta för att alla f.d. medlemmar med uppgifter i sina nya församlingar skulle kunna vara med. De var engagerade i körer, söndagsskolor o.s.v. Brev hade sänts till forna församlingsmedlemmar med inbjudan till avslutningsgudstjänsten. Och de kom från Connecticut, New Jersey, Long Island, Hillside, ja ända från Texas. Kyrkan var fullsatt, och vi som var kvar i församlingen behövde deras förståelse och deltagande. Ni skulle ha hört sången, den påminde om det vi tidigare hade upplevt. En av sångerna var Fäderns tro lever än, även om tempelmurar falla. Det var både sorg- och glädjetårar som trängde sig fram. De visade att de fått ett värdefullt arv från fädernas kyrka.

Brev hade också sänts till forna körmedlemmar att de skulle komma en timme tidigare för att välja och inöva sånger. Största tiden gick åt att

välja sånger. Då vi ställde upp oss, 31 personer, för att sjunga, så sade Algot Björk, vår nästan oavlönade körledare i 40 år, att vi har läst i vår bibel om Jesu underverk, och att vi nu ber om undret att sången skall gå bra. Vi sjöng Herren är min herde, en vacker tonsättning och jag tror att kören aldrig sjungit bättre. Texten för dagen var från Joh. 10:28–30. Mina få höra min röst och jag känner dem och de följa mig. Jag giver dem evigt liv och se skola icke förgås evinnerligen, och ingen skall rycka dem ur min hand.

Så kom vi till sist till den mest gripande akten, då altaret skulle avklädas. Tre systrar som konfirmerats för några år sedan, gick upp till altaret. Två tog varsin ljusstake, den tredje korset. De följdes av två kvinnor från kyrkostyrelsen, en med nattvardskärilen och en med den stora bibeln. följd av vår pastor och andra gästande pastorer. Hela församlingen följde efter dem och gick ut på gatan. Vi stod där tysta och nedstämda. Då vår pastor låste kyrkdörren fanns knappast ett torrt öga.”

Nu stod de där ute på gatan, den splittrade församlingen, liksom en hjord utan herde. Här vid samma kyrkodörr hade man varje söndag efter gudstjänsten delat glädje och sorger som gästade varandras hem. Även nyheter från gamla landet om sjuka och döda, om frost och fara, utbytte man. Här på denna trånga gata, fick gudstjänstbesökare som upplevde främlingskap i det nya landet, genom varma handslag och uppriktiga hälsningar en känsla av att man var en av dem. Så var det söndag efter söndag, men nu skulle de brista, de sista församlingsbanden. Men Vendla Jansson skriver till sist.

Ja, kyrkan är bara en byggnad. Det är vi som är församlingen. En allmänlig kyrka, de heligas samfund, som vi läser i vår trosbekännelse. Det är för oss att vittna och arbeta för Guds rike var än vi bor.

2

Siirtolaisuus eteläiselle pallonpuoliskolle

Reijo Vainionpää

Siirtolaisena 'Down under'

Oli armonvuosi 1957. Se oli sitä aikaa, kun venäläinen sputnikki kiiti taivaalla, kun suomalaisia sotilaita oli kuljetettu Suezin kanavalle pitämään yllä kuria ja järjestystä ja televisio teki tuloaan Suomeen.

Näitä asioita tapahtui, kun lähdin ystäväni Paavon kanssa Kortesejärveltä Etelä-Suomeen työn hakuun. Olimme päätyneet Myllykoski Oy:n Vuolenkosken voimalaitostyömaalle. Siellä oli parhaillaan turbiinimonttujen louhinta käynnissä. Työmaalla sattui silmiini lehdessä ollut ilmoitus, jossa värvättiin työvoimaa aurinkoiseen Australiaan. Seikkailuhalu tai jonkinlainen kaukokaipuu sai minut innostumaan matkasta maapallon toiselle puolen. Australia tuntui kovin eksoottiselta. Työn puute ei minua sinne ajanut, olinhan vasta saanut työpaikan. Samalta työmaalta oli lähdössä kaksi perhettä ja yksi poikamies. Heillä oli paperit jo valmiina lähtöä varten. Niinpä minäkin innostuin ja aloin järjestellä lähtöä samaan matkaan. Passia varten piti hankkia esteettömyystodistus ja passi piti käyttää Tukholmassa, jossa siihen lyötiin viisumi Australiaan pääsyä varten. Kaikki oli valmista lähtöön Turusta 15. päivä helmikuuta 1958.

Siitä alkoi suuri seikkailu, kun täysin kielitaidoton nuorimies lähti toiselle puolen maapalloa ilman tietoa työpaikasta tai asunnosta. Mainoksessa oli sanottu, että töitä kyllä löytyy eikä kielitaidottomuuteni

pelottanut. Innostuneet matkaanlähtijät vakuuttelivat, että kielen opetusta annetaan perillä viranomaisten toimesta.

Matkareittimme oli monimutkainen ja monivaiheinen. Ensin Turusta Tukholmaan laivalla ja sieltä junalla Hampurin kautta Bremerhaveniin, jossa noustiin laivaan. Laivalla matkustettiin kanaalin yli Harwichiin, josta jatkettiin linja-autoilla Lontoon satama-alueelle, Tilburyyn. Siellä näimme valtavan suuren laivan. Ruotsin laiva oli jo ollut mielestäni suuri, mutta tämä oli paljon suurempi. Laiva oli P ja O Orient-linjan laiva Strathmore. Se seilasi siihen aikaan Lontoo-Melbourne väliä. Laivan irtautuessa laiturista ihmiset heittelivät serpentiinejä, niin että laivan ja laiturin väli oli täynnä ristiin rastiin heitettyjä paperinauhoja. Näin me jätimme Englannin ja seilasimme kohti Gibraltarin salmea ja Välimerä.

Turusta lähtiessämme olivat jäät kolisseet laivan keulassa, mutta Välimerellä oli kaunista ja aurinkoista. Ensimmäinen pysähdyspaikka Välimerellä oli Malta ja seuraava Kreikka. Kreikassa emme päässeet maihin, vaan matkustajat ja rahti tuotiin laivalle kalastajapaateilla. Matkustajiksi tuli pienikokoisia, tummia miehiä ja joukko nuoria naisia. Myöhemmin saatiin tietää, että he olivat 'kirjemorsiamia'. Avioliitto oli sovittu Australiassa olevien miesten ja vanhassa maassa olevien naisten vanhempien kesken. Avioliittolupaus oli annettu kirjeitse ja se lupaus oli pitävä. Nämä naiset kokoontuivat iltaisin peräkannelle laulamaan kreikkalaisia haikeita lauluja varsin kovaäänisesti.

Suezin kanavalla laiva pysähtyi Port Saidiin. Matkustajia varoitettiin lähtemästä yksin kaupungille. Sanottiin, että on vaarallista liikkua varsinkin kaupungin laitamilla ja kehoitettiin ottamaan satamasta virallisia oppaita. Heidät voitiin tunnistaa lakin metallilätkästä. Laivan viereen tuli veneillä matkamuisto- ja muita kauppiaita. Siellä moni suomalainen vaihtoi paksut talvipalttoonsa ja karvalakkinsa rihkamaan! Hinnasta ei pidetty paljon väliä, koska talvivaatteet olivat vain painona matkatavaroissa.

Matka jatkui pitkin kanavaa. Taivaan rannalla häämötti YK-joukkojen leiri ja rantapenkalla oli valtava kaivinkone, joka kauhoi kaiken aikaa lentohiekkaa pois kanavasta. Punaisen Meren halki seilattuamme tulimme Etelä-Jemenin Adeniin. Maihin ei meitä laskettu, eikä laiva seisonut kuin muutamia tunteja. Seuraava etappimme olikin sitten Intia.

Pitkillä meritaipaleilla ei aika käynyt pitkäksi, sillä laivalla oli monenlaisia huvituksia. Siellä oli kaksi uima-allasta, joissa vietettiin paljon aikaa. Kansipelejä oli pari kappaletta, oli elokuvateatteri ja joskus esitettiin diakuviakin. Orkesteri soitteli toisinaan kannella, oli illanviettoja ja kerran oli naamiaiset. Päiväntasaajajuhla oli matkan kohokohta. Meren kuningas Neptunus istui valtaistuimellaan. Hänen käskyläisensä juottivat meille ensikertalaisille pippurisen ja suolaisen maljan, kaatoivat saippuavaahtoa päällemme ja taluttivat altaaseen. Muistoksi saatiin upea todistus. Sitten seurasi juhlaillallinen. Kielen opetustakin saatiin. Kaksi englantilaista opettajaa piti muutamia oppitunteja.

Kovempaa merenkäyntiä sattui harvoin. Vain kerran oli sellainen aallokko, että astiat luistivat pöydältä. Minä en sairastanut meritautia koko matkan aikana. Pitkänlinjan laivoilla oli erilaiset systeemit kuin lyhyttä matkaa ajavilla. Tälläkin laivalla oli intialaisia ja pakistanilaisia miehistönä pilvin pimein. Yhtä palvelijaa kohti oli neljä hyttiä, jotka hän piti kunnossa. Hän toi joka aamu vuoteen viereen kupillisen teetä, pari kekssiä ja hedelmän, toivotti hyvää huomenta ja meni menojaan. Päivän aikana punkka oli laitettu kuntoon ja hytti siivottu. Koko ajan oli joku päivystämässä käytävällä, ettei ketään asiaan kuulumattomia liikkunut hyteissä. Myöhempinä vuosina tällainen palvelu oli jätetty pois.

Kun lähestyimme Bombayn satamaa, meidän täytyi odotella merellä sataman edustalla sopivaa nousuvettä satamaan menoa varten. Kun laivamme kiinnittyi laituriin, oli sillä odottamassa joukko nuoria poikia. He sukelsivat veteen heitettyjen kolikoitten perään ja saivat ne kiinni ennen niitten uppoamista pohjamutaan. Kun shillingit loppuivat heittelimme kuparisia kymmenpennisiä, mutta pojat huomasivat ne arvottomiksi ja lakkasivat sukeltamasta. Matkustajia kehoitettiin jättämään passit laivalle. Ne olivat haluttua tavaraa maissa ja turisteja oli joskus kolkattu passin takia. Tilalle annettiin väliaikainen kulkulupa, jolla pääsi maihin.

Heti satama-alueen ulkopuolella oli tungokseen asti käärmeenlumoojia ja kaikenlaisia kauppiaita. Kun kuljimme kaupungilla, joku meistä antoi muutamia kolikoita kerjäävälle pikku tytölle. Heti kerääntyi iso lauma kerjäläisiä ympärillemme, rohkeimmat ottivat käsipuolesta kiinni. Joku meistä hermostui jatkuvaan nykimiseen ja tönäisi pojan nurin. Kadun toiselta puolelta huusi mies jotain ja välittömästi poikalauma häipyi paikalta. Vihdoinkin saimme kulkea rauhassa.

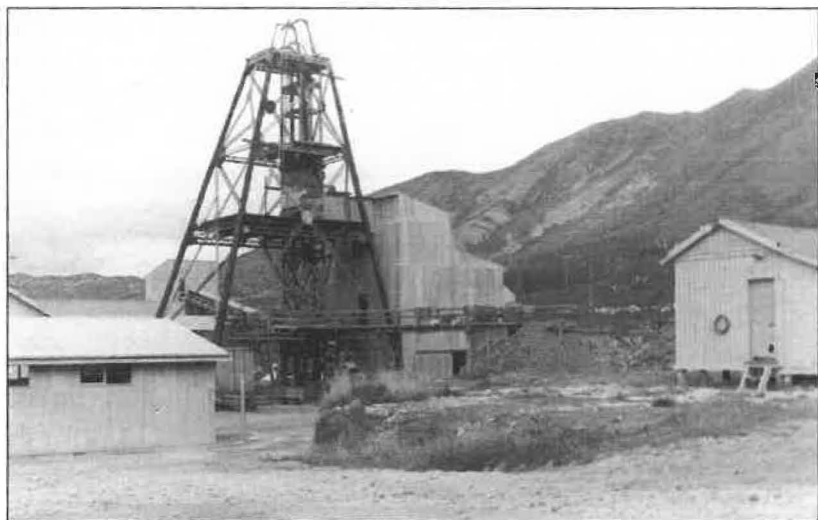
Seuraava päämäärämme oli Ceylonin saarella (Sri Lanka) Colombon kaupunki, jonka jälkeen oli vielä pitkä taival Australian rannikolle. Meren eläviä ei näkynyt muita kuin lentokaloja. Varsinkin kovemman aallon aikaan ne lähtivät aallon rintauksesta liitämään vedenpinnan yläpuolella joskus pitkiäkin matkoja.

Australian aluevesille saavuttuamme laivaan nousivat tulli- ja työvoimaviranomaiset. Kaikki tullimuodollisuudet tehtiin laivalla ja työvoimaviranomaiset esittelivät vapaita työpaikkoja. He selvittivät myös, mitä vaatimuksia mihinkin työhön oli. Kielitaito tuntui olevan asia, johon useimmat työpaikat tyssäsivät. Meille oli järjestetty värväystoimiston puolesta tulkki Turusta Melbourneen saakka. Hän hoiteli kaikki paperi- ja muut juoksevat asiat. Kun oli vuoroni mennä haastatteleluun, tulkkimme oli paikalla. Viranomaisten papereista selvisi, että Tasmaniassa kaivattiin kahta kaivosmiestä. Minä olin ollut Suomessa Aijalan kaivoksessa ja päätin lähteä Tasmaniaan. Kaveriksi lähti Lappeenrannasta kotoisin oleva Vilho. Arvelimme olevan parempi mennä heti töihin, kuin jollekin kokoomaleirille. Sinne joutuivat kaikki, joilla ei ollut työpaikkaa tai vastaanottajaa.

Seisoimme päivän verran Länsi-Australian satamassa Fremantlessa. Jäljellä oli vielä pitkä reitti ennen päätepestettä Melbournea. Loppumatkan aikana käytiin kovia ”turpakäräjiä” siitä, kuka oli minnekin menossa. Meillekin Tasmaniaan lähtijöille sanottiin, että älkää hyvät miehet lähtekö sinne. Sehän on lähellä etelänapaa, eikä sellaisesta paikasta ole kuultu puhuttavankaan.

Laivamme saapui Melbourneen illan pimetessä. Satamassa oli valtava hässäkkä, kun ihmisiä oli lähdössä joka suuntaan. Oppaamme piti järjestää kaikki linja-autoihin ja olla vielä selvillä, mihin kukin oli menossa. Hän ehti järjestää meillekin paikat Tasmanian laivaan. Siihen saakka meillä oli ollut tulkki asioita hoitamassa, nyt oli tultava omillamme toimeen.

Melbourneen saavuttuamme koko porukka hajosi kuin akanat tuuleen. Suurin osa meni Bonegillan siirtolaishostellin aaltopeltisiin parakkeihin, ja sitä kautta ennemmin tai myöhemmin työpaikkoihin. Moni jäi Melbourneen, osa matkusti jopa mantereen pohjoisosaan saakka.

Ensimmäinen työpaikkani Zeehanin kaivoksilla vuonna 1959.

Kohta oppitunnit loppuivat kokonaan. Me opiskelimme sanomalehden ja sanakirjan avulla iltaisin.

Otsasi hiessä pitää sinun...

Opittuamme jonkin verran kieltä pääsimme maan alle töihin. Sekatöihin ensin, sitten malmin lastaukseen ja kuljetukseen. Koska olin ollut Suomessa porarina, pääsin vanhemman kaverina louhosporariksi. Louhoksissa oli nimitettyä ensimmäinen ja toinen mainari. Ensimmäinen mainari oli kokeneempi ja päätti, miten milloinkin tehdään. Minun kaverillani oli tapana laittaa räjäytyksissä niin paljon räjähdysainetta, että kivi varmasti irtosi. Kun hän oli ampunut tuuletuskuilun rakenteet hajalle kolme kertaa, määrättiin minut ensimmäiseksi mainariksi.

Vapaapäivinä käytiin rannikolla kalassa. Kalastuslupa tarvittiin ainoastaan sisävesillä, jonne oli istutettu kirjolohta ja rautua. Joskus käytiin ravustamassa. Ensimmäinen rapusaalis oli mielestäni jotain aivan käsittämätöntä. Ravut olivat niin paljon suurempia kuin Suomessa. Ne, joita pyydettiin, olivat saksettomia ja niiden suomalainen nimi on langusti.

Metsästimme joskus kenguruita. Aseen kantolupia ei tarvinnut, vaan kukin sai ostaa minkälaisen metsästysaseen halusi. Poikkeuksen teki Lee Enfield -kivääri, joka oli armeijan ase. Ainoastaan farmarit mantereen puolella saivat sen erikoisluvalla ampuakseen dingoja. Paikoitellen kaneja oli aivan vaivaksi asti.

Olin kaivoksella yli kaksi vuotta. Olin Melbournessa pari yötä tuttavien luona. Kun en löytänyt mieleistäni työtä, jatkoin Sydneyhin asti. Sieltä sain työpaikan samalla viikolla. Kaupungin laajetessa oli päävesijohto käymässä riittämättömäksi ja oli alettu rakentaa uutta runkojohtoa vesivarastolta. Koska kaupungissa ei voi kaivaa avo-ojia joka paikkaan, oli putket vietävä maan alla tunnelissa. Minäkin pääsin tällaiseen tunneliporukkaan. Ensimmäinen työ oli tunnelin teko rautatien ja tulvavesikanavan alitse, josta se jatkui mäen harjanteen läpi.

Sydneyn kaupungissa asui siihen aikaan toistasataa suomalaista. Pääsiäisen aikoihin on vuosittain suomalaisten ”olimpialaiset”. Tässä juhlassa on sekä urheilu- että kulttuuriohjelmaa. Juhlat pidetään vuorovuosina eri kaupungeissa, ja juhliin tullaan pitkienkin matkojen päästä tuttuja ja sukulaisia tapaamaan.

Sydneyn ympäristössä oli myöskin farmareita, jotka olivat ostaneet valtiolta n.s kylmän tilan. He olivat raivanneet metsästä peltoa ja viljelivät esim. tomaattia ja passion hedelmää, jotka olivat ehkä helpoimmin hoidettavia. Joskus käytiin raivaustalkoissakin näillä farmeilla. Picton -nimiselle paikkakunnalle oli asettunut Suomesta tulleita perheitä. Joulun alla olimme raivaamassa kannokkoa Kirmasen farmilla. Lämpötila lähenteli +40° Celsiusta. Traktoria ei oltu saatu siksi päiväksi kantoja kiskomaan. Aloimme neljään mieheen kankien ja kirveitten kanssa väännellä juurakoita maasta. Hiki valui virtanaan, kun tuulen virettäkään ei käynyt metsän keskelle. Tästä kuumuudesta huolimatta naisväki oli lämmittänyt tulisen saunan. Taittelimme eukalyptuspuusta vastat ja kylvimme oikein vanhaan malliin. Päälle juotiin kunnan pullakahvit. Kylläpä oli raukea olo kaupunkiin ajellessa.

Vapaa-ajasta ja alkoholista koitui monelle ongelma ja monelle vanhemmalle ihmiselle kieli saattoi olla ylipääsemätön. Tunsin erään miehen, joka oli ollut maassa jo useita vuosia, mutta aina kun hän kävi tankkaamassa autonsa huoltoasemalla, hänen täytyi ottaa kymmenenvuotias poikansa mukaan. Ajokortin saamiseksi edellytettiin kielitaitoa, mutta usein

tämä jätettiin huomioimatta. Sydneyssä oli monia suomalaisten vetämiä urakaporukoita, jotka tekivät laudoitustöitä rakennuksilla, taikka uima-altaita omakotitaloihin. Näissä porukoissa ei kielitaidollakaan ollut kovin suurta merkitystä, koska joukon vetäjä sopi urakat ja hoiti paperityöt. Joskus jäivät miehet ilman palkkaa, kun vetäjä väitti, että urakasta tuli tappiota. Samat miehet menivät kuitenkin samalle vetäjälle takaisin töihin, koska kielitaidottomina eivät arvanneet muuallekaan lähteä.

Eräs kaveri meni töihin rakennukselle, jossa ei ollut muita suomalaisia. Kun työmaalta vähennettiin porukkaa, tätäkin miestä kehoitettiin hakemaan konttorilta tili. Mies ei ymmärtänyt, mitä pomo tarkoitti ja tuli taas aamulla töihin ja sai olla päivän. Sama tapahtui kolme kertaa. Kolmantena aamuna pomo kirjoitti jotain laudan kappaleelle ja käski viedä sen kotiin. Miehen poika suomensi sen ja sanoi:

– Sinä olet saanut lopputilin!

Kesälomat olivat vuoden kuumimpaan aikaan ja ihmiset liikkuivat paljon. Kaikki rannikon lomakeitaat olivat täynnä, erityisesti itäranikkoo pohjoiseen päin. Koralliriutoilla oli kova liikenne. Kävimme myöskin opaalikaivoksilla. Oli hyvin mielenkiintoista nähdä näitä kaivoksia, jotka poikkeavat aivan täysin tavanomaisista. Mieleenpainuva oli myöskin nähdä sisämaan isot hedelmäviljelykset ja keinokastelusysteemi. Joka yö käynnistyi puiden latvojen tasalla olevat ”sprinklerit”, jotka syytivät vettä laajalle alalle. Suuret pumput nostivat vettä joesta kastelua varten. Koralliriutat värikkäine eläimistöineen, lasipohjaveneineen ja vedenalaisine huoneineen oli hyvinkin eksoottista katseltavaa pohjoismaalaiselle.

Seikkailu loppuu...

Oltuani vähän yli kymmenen vuotta Australiassa tein päätöksen lähteä takaisin Suomeen. Päätös syntyi aivan yhtä äkkiä kuin päätös lähteä Suomesta Australiaankin. En osaa näin jälkeenpäin sanoa mitään erikoista syytä lähtööni. Minua ei koskaan vaivannut koti-ikävä. Kaikki oli mielestäni ollut uutta ja mielenkiintoista. Palasin Suomeen toukuussa vuonna 1968. Nyt vanhempana on tullut mieleen, että olisi mielenkiintoista vielä joskus käväistä katsomassa, kuinka se maa on tänä aikana kehittynyt.

Armi Tapio

Matkamme siirtolaisiksi Etelän Ristin alle

Elimme vuoden 1959 syyskuun loppupuolta. Kotipitäjässäni Kalajoella oli talollisilla jo elot leikattu. Kotonanikin oli perunat, porkkanat, soseet ja mehut turvallisesti kellarissa odottamassa talven tuloa. Alkoi olla sateista ja yöt vähän kylmiä. Sydämessäni satoi myös, sillä lokakuun neljäs päivä läheni. Silloin pitäisi alkaa matkamme tunteuttamaan.

Olin 22-vuotias ja kahden pienen tytöntyllerön äiti: Irja alle kolmevuotias ja Merja 15 kuukautta. Mieheni oli jo lähtenyt puoli vuotta sitten. Olin irtisanoutunut työpaikastani, miellyttävän rouva Kunkaan kaupasta. Rakas turvallinen kotimökki olisi jätettävä. Äiti, isä, sisaret, sukulaiset ja naapurit, kaikki olisi jätettävä ja suunnattava Australiaan, maahan, josta en tiennyt paljonkaan. Mieheni oli päättänyt, että sinne lähdetään rikastumaan.

Ostin kaksi matkalaukkua. Niihin 40 kiloon olisi pitänyt mahtua koko maallinen omaisuutemme. Otin vaatteemme, pyyheliinat ja lakanat, mutta uudet häälahjatäkkinne ja peitot saivat jäädä. Olimme menossa kesämaahan! En tiennyt vielä silloin, kuinka yöllä saattaa olla kylmä. Lämpötila laskee nolnaan yöllä talven aikana ja aamulla maa saattaa olla kuurassa.

Isäni kanssa itkimme ja halasimme kotimökin portaita. Molemmiin puolin oli vaikeaa. Isäni sanoi, että hänellä on tunne, ettemme enää tapaa tässä maailmassa. Näin kävikin. Rakas isäni pääsi pitkän sairauden jälkeen taivaan kotiin seuraavan vuoden heinäkuussa.

Neljäs päivä lokakuuta tuli. Äitini ja Bertha-tätini oli lentokentällä saattelemassa meitä. Siellä seisoskeli satakunta suomalaista Australiaan lähdössä. Oli perheitä ja yksinäisiä. Oli halausta ja itkua, jäähyväiset ovat aina ikäviä. Kentällä meitä odotti iso englantilainen kone. Kuulin jostain, että se oli kuljetuskoneeksi muotoiltu entinen pommi-kone.

– Kun tuo hirviö nielaisee meidät sisäänsä, näenkö enää koskaan rakkaitani kotimaassa, ajattelin.

Vanhempani olivat koko ajan vastustelleet lähtöäni, mutta olin nuori äiti ja uskoin silloin vielä avioliittoon ja siihen, että lapsille kuuluu oma isä ja äiti. Äitini varoitti:

– Kun alkavat myydä lippuja kuuhun, alkää lähtekö, se on vielä kauempana.

Rohkaisi vähän, kun näki, että oli muitakin uhkarohkeita lähdössä. Oli helpottavaa kuulla, että seurueessamme oli suomalainen mies, joka puhui englantia.

Lennon aikana meille tarjottiin jotain purtavaa, mutta tytöt halusivat oikeaa leipää ja maitoa. Tytöille tuli jano ja he halusivat vettä. Katsoin sanakirjastani sanan 'water', mutta sanoa se, se olikin eri asia. Lentoemäntä ei ymmärtänyt minua. Näytin hänelle sanan kirjasta ja nyt tuli vesimukit. Lapseni olivat suloisia ja heidän kanssa oli muuten hyvä matkustaa. Irja istui tuolissaan kiltisti ikkunan puolella. Hän kurkisti välillä ikkunasta:

– Ei kai tämä putoa?

– Ei varmasti, sanoin, vaikka sama ajatus oli mielessäni.

Merja istui paljon sylissäni. Hänellä oli pieni viltti, jonka nimi oli Intti. Yhdellä nurkalla hän kutitti nenäänsä, ja toinen nurkka oli sormen kanssa suussa. Matkan varrella Intti joutui hukkaan, mutta lupasin ostaa perille päästyämme uuden Intin. Villatakillani pystyi ainakin nenää kutittamaan.

Yövyimme hotellissa Darwinissa. Nuori nainen tuli näyttämään huonettamme. Siinä oli vessa-kylpyhuone -yhdistelmä ja iso peti, jo-

hon helposti kaikki kolme sovimme nukkumaan. Nainen näytti, miten sängyn yli oli laitettava valkoinen verkko, ettei mosquito tule. Jäin miettimään, minkä näköinen itikka tuleman pitää. En osannut nukkua. Istuin sängyssä ja kyttäsin seinille. Jätin valot palamaan, että näen. Lapseni nukkuvat. Pienet matkalaiset! Minä istuin ja itkin. Ulkoa kuului jatkuvaa sirtystä: yön ääni Australiassa joka puolella. Tuuletin pyöri katossa, mutta silti hiosti.

Ajatukseni kulki tulomatkaamme. Bombayhin tulimme aamuvarhaisella ja linja-auto tuli hakemaan meidät lentokentältä. Ihmiset he räilivät kaduilta aamupuuhiinsa. Miehiä seisoskeli nurkkien takana.

– Naiset on tuossakin asiassa alakynnessä. Heidän täytyy nostella hameita ja kyykistyä, ajattelin.

Iso ikävä valtasi minut. Pesin pyykkiämme pesuhuoneessa ja ripustelin kuivumaan, mihin vain pystyin. Tuulettimet katossa tehostivat kuivausta. Huoneissa oli kumma haju. Opin myöhemmin, että russakoita pitää myrkyttää, koska ne viihtyvät ja lisääntyvät kosteassa, kuumassa ilmastosta.

En oikein tiennyt, mihin aikaan oli aamiainen. Tulkkimme kyllä aina ilmoitti, mutta jostakin syystä nyt ei tullut puhelinsoittoa. Löytyihän se ruokasali, mutta koska olimme myöhässä, siellä istui turbaanipäisiä herroja ja heidän vaimojaan. Heitä tuli luoksemme. He nostivat tyttäriäni syliinsä, silittivät heidän hiuksiaan ja puhuivat ja puhuivat ja hymyilivät. Me hymyilimme takaisin. Suoraan sanoen olin hiukan peiloissani, sillä olin lukenut haaremeista ja orjakaupoista, mutta he vain ihastelivat vaaleaa ihoamme. Saimme ruokaa: valkoista leipää marmelaadin kanssa, munaa ja pekonia, mutta se ei auttanut koti-ikävään. Merja tuumasi, että hän haluaisi käydä tässä välillä mummoa ja pap-paa näkemässä. Hänellä oli heitä ikävä.

Samalla muistui mieleeni lähtömme Suomesta. Tulimme Pohjanmaan pikajunalla Helsinkiin. Asemalla raahasin raskaita laukukujani. Eräs ystävällinen virkailija kysyi:

- Voinko auttaa?
- Mielihyvin, vastasin.

Hän katsoi minua pitkään ja kysyi:

– Mitä ihmettä näissä laukuissa on? Nämä muistuttavat sota-ajan hamstrauslaukkuja, kun maalaiset tulivat myymään kaupunkiin voita.

tiö, jossa keitettiin. Monesti unohtui se ulkopuolinen maailma, jossa puhutaan vain englantia.

En ole palellut yöllä koskaan niin paljon, kuin asuessamme Elliotin sokerihakkaajien parakilla. Meillä ei ollut vielä kunnollisia peittoja, oli vain jotain vilttejä. Nukuimme kaikki samassa sängyssä ja auton pressu oli päällimmäisenä. Silloin muistui mieleen ne Suomeen jätetyt häälahjatäkit ja -peitot. Suihkuhuoneena oli harva huone. Siinä oli sementtilattia. Katosta roikkui koukku ja koukussa ämpäri. Toisella ämpäriillä toimme sopivan lämpöistä vettä padasta ja kaadoimme suihkuämpäriin, jossa oli rei'itetty pohja. Suihkuämpäri koukkuun ja äkkiä suihkun alle. Sama pata toimi pesukoneena. Siinä keitettiin valkoinen pyykki ja pyykkilaudalla hangattiin käsin muut vaatteet. Miesten vaatteet olivat kuin nokikolarin! Kerosiininen jääkaappi, joka savusi aikajoin, oli yhteinen. Sitten oli ulkovessa. Oli sääskiä, oli käärmeitä, mutta olimme nuoria ja sopeuduimme asioihin. Pääasia oli kuitenkin, että oli töitä ja rahaa tuli jokapäiväisiin tarpeisiin.

Elämä jatkui. Pikkuhiljaa opin kieltä, kun lapset aloittivat koulun. Onneksi Suomen kouluissa opetetaan englantia. Uudet muuttajat eivät joudu ikäviin ja myös aika huvittaviin tilanteisiin, niin kuin me. Elämä on kuin asuisi tynnyrissä, kun ei ymmärrä uutisista mitään ja on sama vaikka lukisi sanomalehteä nurinpäin. Kun mieleeni tuli, etten ehkä ikinä pääse täältä pois, tuli kova halu opetella kieli.

Paljon olisi kirjoittamista eri elämämme vaiheista täällä Etelän Ristin alla. Lapseni asuvat kaikki Australiassa. Samoin lastenlapseni, joita on kuusi. Rakastan myös Suomea. Nautin, kun saan viiliä, siikaa, lohta, muikkua, perunoita, marjoja. Suomalainen musiikki on aina ollut lähellä sydäntäni.

Olin vain 22-vuotias, kun menin emigrantiksi luonnonvaraiseen, ihmeelliseen maahan, jota opin myöhemmin rakastamaan. Kehitys on sielläkin mennyt eteenpäin kaikissa asioissa. Kertailen muistojani usein mielessäni ja ajattelen, miten olisi elämäni, jos olisin saanut elää sen rakkaassa synnyinmaassa.

Ei kotini ovi ees narahtanut, tyttö kun maailmalle lähti... Katkerat syytökset sydämen sai, yksi ei moittinut, ymmärsi vain: Kulkurin iltatähti, kulkurin iltatähti...

3

Siirtolaisuus Ruotsiin

Tapio ja Juhani.

sessä kädessä ruskeita pikkuleipiä ja toisessa valkoista jauhoa. Kävelin tiskin luo ja ojensin käteni myyjän eteen. Hän katsoi käsiäni ja sitten silmiäni, mutta ei nauranut. Sitten hän meni hyllyjen luokse ja palasi mukanaan pieni purkillinen ruokasooda. Siitä päivästä lähtien opin sanomaan, mitä ruokasooda on ruotsiksi. Siitä alkoi paikoilleen asettuminen, uusien ystävyys-suhteiden luominen ja oman paikan etsiminen. Aloin totuttautua siihen ajatukseen, että olin jäämässä Ruotsiin.

Kaikkien muiden avioparien lailla myös meillä oli riitamme ja erimielisyytemme. Aina välillä kotimme ylle kohosi myrskypilvi, joka ryöppysi aikansa ennenkuin aurinko kuivasi kyöneleet. Kyöneleiden läpi näin, kuinka välillemme alkoi kohota iso vuori. Se oli kuin sumukerros, jonka läpi emme nähneet toisiamme tarpeeksi selvästi. Minä näin, mutta tunsin jotain muutakin. Noin yhdeksän kuukauden kuluttua pitelin sylissäni toista suloista poikalasta. Tämä sai nimeksensä Juhani. Aurinko paistoi taas.

Elämä ei antanut mitään helpolla. Rahat riittivät juuri ja juuri elämiseen. Ansaitakseni lisärahaa päätin ottaa suomalaisystävieni lapsia päivähoitoon. Samalla, kun vahtisin Tapioa ja Juhania, voisin vahtia

muidenkin lapsia. Se oli täyttä työtä. Mielessäni ovat kuitenkin vain hyvät muistot lapsista ja heidän tempauksistaan. Muistan kerrankin, kun Tapio oli parvekkeella ja minä valmistelin lapsia päiväunille. Sivusilmäiläni huomasin naapurin lihavan tädin kävelevän parvekkeen alta. Olin todella yllättynyt kuullessani poikani huutavan tälle jotain ruotsin kielellä ja vielä yllättyneempi olin, kun näin tädin vihaisen katseen ja punaiset kasvot.

– Mitä sinä oikein huusit tädille, kun hän katsoi sinua niin vihaisen näköisenä? minä utelin.

– Minä vaan huusin, että onpa helvetin lihava nainen, räväytti Tapio tummat silmät viattomina minuun tapittaen.

En voinut muuta kuin hymyillä. Poika oli aloittanut ruotsin opintonsa!

Juhanin sairaus

Alkuajoilta mieltäni kaiheartaa ikävämpi tapaus Juhanista. Leivoin perunarieskaa ja katselin aina välillä poikien leikkejä ulkona. Pian kotimme ovi kävi ja siinä juoksi Juhani, Tapio perässään. Juhanin silmät olivat täynnä kyyneleitä eikä hänen sanoistaan tahtonut saada selvää.

– Äiti, äiti, mikä mun käden oikein on? Saatko sä sen ehjäksi, hän sopersi ja ojensi pienen kätensä minua kohden. Hänen oikean kätensä sormet olivat jääneet paikoilleen. Hän ei pystynyt puristamaan sormiaan koukkuun, eikä muutenkaan saanut kättä liikkumaan.

Seuraava viikko kului sairaalan eristetyllä osastolla. Se oli kauhea maailma huolestuneelle äidille sekä pelkäävälle pikkupojalle, joista kumpikaan ei osannut tippaakaan ruotsia. Nukuin yöni Juhanin luona. Yön pimeinä tunteina mielessäni velloivat tuhannet kysymykset. Miksi näin? Mitä tämä on? Miksi tämän pitää tapahtua meille? Valkoiset seinät eivät vastanneet. Oli vain tyhjiys. Keskustelut lääkärin kanssa olivat turhia. En tajunnut mitään, mitä hän yritti minulle selittää. Oloni oli turhauttava. Olisin tarvinnut tukea ja rakkautta, mutta ei. Usein päivisin menin hiljentymään sairaalan pieneen kappeliin ja rukoilin, että lapseni saisi kätensä takaisin. Se ei tuntunut riittävän. Sisälläni oli tyhjä aukko. Päivät kuluivat sairaalassa. Hiljalleen Juhani alkoi saada voimiaan takaisin. Ensin hän pystyi koukistamaan yhden sormen, sitten toisen ja lopulta koko käden. Elämänilo palasi lapseni kasvoille.

– Äiti, nyt minä voin taas halia sinua.

Hän kiersi kätensä kaulaani ja halasi minua. Vastasin syleilyyn ja kuiskasin hiljaa:

– Kiitos.

Se oli viikkomme viimeinen päivä sairaalassa. Iloitsin poikani paranemisesta, mutta mielessäni oli paljon kysymyksiä, joihin halusin vastauksen. Ystäväni olivat opettaneet minut sanomaan ruotsiksi:

– Minulla on paljon kysymyksiä, mutta en osaa sanoa niitä ruotsin kielellä.

Tätä lausetta mielessäni jatkuvasti tankaten kävelin Juhania hoitaneen mieslääkärin luo ja onnistuin esittämään asiani. Lääkäri katsoi minua hetken ja totesi sitten vain tynenä:

– No, voittehan te kysyä suomeksi.

Silloin alkoi sisälläni kiehua. Viime hetkellä onnistuin hillitsemään itseni. Kokonainen viikko tuskaa ja kärsimystä, eikä lääkäri ollut kertaakaan maininnut osaavansa puhua suomea! Hänen oli täytynyt huomata meidän olevan suomalaisia. Hänen oli täytynyt nähdä hätäni ja avuttomuuteni. Eikä kertaakaan... Luojan kiitos, että poikani käsi kuitenkin parani, eikä siinä tänä päivänäkään ole mitään vikaa. Tämän tapauksen ja tuon lääkärin tulisin kyllä aina muistamaan...

Lisää kielitaitoa

Ongelmat kielitaitoni kanssa saivat minut ilmoittautumaan ruotsinkielen alkeiskurssille. Kurssin opettaja oli mahdoton. Hän teki heti alusta asti selväksi, ettemme osaa, emmekä tule ikinä osaamaankaan ruotsia. Lukutunteja odotin aina kauhulla. Ruotsin kielen koukerot ääntyivät ihmeellisesti suussani, eivätkä opettajan ivalliset katseet helpottaneet asiaa. Nopeasti koko ryhmämme sai tarpeekseen. Me vain kävelimme pois jättäen opettajan seisomaan tyhjän luokan eteen. Jatkoinkin kuitenkin sinnikkäästi ruotsin opiskelua lukemalla lehtiä ja mainoksia. Olin päättänyt oppia tämän kielen.

Vuodet kuluivat. Yksi vuosi. Viisi vuotta. Kymmenen. Lopulta en enää jaksanut laskea. Noiden vuosien aikana minä sain vastaanottaa ja kirjoittaa monta kirjettä, jotka olivat kaikki täynnä kaipausta. Side meren yli piti. Monet kuolemantapaukset järkyttivät myös noita vuosia. Pu-

helimen soidessa en tahtonut uskaltaa vastata. Sisareni, äitini ja pian perään isäni. Usein rukoilin Jumalalta, että tämä kaikki loppuisi. Toivoin, että tämä olisi vain pahaa unta, josta pian heräisin. Halusin hukuttaa ikävät muistot hyviin muistoihin. Mieleni maalasi usein kuvan synnyinkodistani. Siellä me istuimme koko perhe takkatulen loimutesa. Isä punoi pärekoria taitavilla sormillaan samalla meitä opettaen. Äiti kutoi harmaata villalankaa. Tulen lämmin hehku sai koko huoneen nauramaan. Nuo hyvät muistot vain siirsivät tuskaani. Mietin usein, milloin elämäni nauru oli lakannut.

Vuodet olivat muuttaneet meitä kaikkia. Pojat olisivat pian miehiä. Mieheni ja minä? Me olimme kasvaneet erilleen. Meidän olisi aika jatkaa kasvua kumpikin omalla maaperällään. Pojat olivat samaa mieltä ja niin aloin pikkuhiljaa totutella ajatukseen, että olisin taas vapaana lentävä perhonen.

Olin tullut uuteen risteykseen, uusien ratkaisujen eteen. Ne lupaukset, mitkä olin nuorena tehnyt Suomeen palaamisesta, olivat mennyttä aikaa. Minulla ei ollut mitään mihin palata. Ystäviltäni olin kuullut, kuinka Suomeenpalanneita siirtolaisia siellä kohdeltiin. Heillä oli vaikeaa, heitä syrjittiin. Heitä ei enää pidetty suomalaisina. He olivat vain ruotsinsiirtolaisia. Päätin jäädä Ruotsiin ja muutamaa vuotta myöhemmin tutustuin ruotsalaismieheen, joka aloitti uuden kappaleen elämäni tanssissa ja joka opetti minulle, mitä rakkaus on.

Olemme olleet pian 15 vuotta yhdessä. Elämme avoliitossa ja nämä vuodet ovat olleet minulle ihmeiden aikaa. Ihmeiden lailla myös minä olen muuttunut. Alkuvuosien ystävät eivät ole tunnistaa minua. Olen alkanut nauraa. Vasta nyt osaan nauttia elämästä.

Palaan muistojeni matkalta takaisin vuoteen 1998. Vielä en ole kuitenkaan aivan perillä. Lasken valokuvakansion vierelleni sängylle ja lähdän hiljaa alakertaan. Portaat narisevat, mutta sitä en kuule. Mielestäni ratsastavat vieläkin menneisyyden haamut, jotka eivät katoa. Kuljen eteisen läpi olohuoneeseen. Katselen kuvia, joita on kirjahyllyssä ja seinällä. Olen nykyisin kahden ihanan lapsen mummo. Molemmat poikani lentävät omilla siivillään omaa elämäänsä. Minulla on paljon ystäviä niin Suomessa kuin täällä Sundsvallissakin. Elämä on ihanaa ja se tarjoaa yllätyksiään joka päivä. Annan katseeni vaeltaa äidin ja isän kihlakuvaan. Nostan taulun lähelle rintaani ja pitelen sitä siinä.

Metsuriksi Ruotsiin

Kokkolasta sain osoitteita useampaankin paikkaan eikä sitten muuta kuin matkaan. Jäimme junasta Ängen risteysasemalla. Aamua vietimme asemahuoneessa syömällä vähäisiä eväitämme. Emme osanneet yhtään ruotsin kieltä, mutta se ei saanut meitä murheellisiksi. Meitä tuli puhuttelemaan eräs mies ja arvelimme sen olevan aseman päällikkö. Emme ymmärtäneet halastua sanaa. Vihdoin tajusimme, että hän halusi tietää, mitä miehiä olimme. Näytimme passimme ja Kokkolasta saamani osoituksen. Mies ilahtui kovasti ja näytti penkkiä:

– Istukaa siinä!

Hän osoitti vielä kelloa: kaksi tuntia ja sitten auto tulee hakemaan.

Metsätyö ei ollut meille kummallekaan outoa. Meitä ihmetytti vain, kun puutavara tehtiin pitkänä. Olimme Suomessa tottuneet yksi- ja kaksimetrisiin pölleihin. Ruoka oli myös vähän outoa. Emme olleet ennen maistaneet papusoppaa, joka oli maustettu sokerilla, emmekä siirapilla maustettua leipää. Äidin keittämät läskiperunat ja ruisleipä muistuvat mieleen, kun illalla nälkäisenä istui pöytään. Iltakahvi korvasi oudon makuisen illallisen. Kokkityttö oli erikoistunut tekemään erivärisiä sokerikuorrutuksia leivonnaisten päälle! Varsinainen ateria oli aina sama: papusoppaa. Parisen kuukautta kestimme Ulla-kokin papusoppaa, sitten päätimme muuttaa kämppää sinne, missä saisimme perunaruokaa ja mustaa leipää. Uudessa paikassa oli uusi sauna ja suomalainen kokki, mutta kämppähenki ei ollut aina paras mahdollinen.

Helmikuun lopulla tuli tulkin välityksellä tieto, että meidän olisi aika ottaa vähän lomaa. Yhtiö maksaisi meille edestakaiset junaliput kotimaahan. Ongelmaksi tuli, miten saamme vaihdettua rahamme parempaan kurssiin. Sundsvallissa sai kuulopuheiden mukaan vaihtaa pankissa muutaman sata kruunua kurssiin 64 markkaa. Virallinen kurssi pankissa olisi 45 markan paikkeilla. Me tiesimme, että Haaparannassa paikalliset asukkaat kyllä auttavat maksua vastaan. Jos emme muuta keksi, niin rahat annetaan yhdelle miehelle ja hän hiihtää yön pimeydessä Torniojoen yli.

Näillä tiedoilla kuusi nuorta miestä jäi laukut kädessä Haaparannan asemalle. Kaupungilla meidät yhytti pari kolme keskenkasvuista poikaa, jotka kysyivät selvällä suomen kielellä:

- Onko miehet palaamassa Suomeen?
- Kyllä.
- Haluatteko te vaihtaa rahaa?
- Kyllähän se meille käy. Mikä on kurssi?
- Käypä kurssi on 70 mk kruunulle. Menette vain tuohon punaiseen matalaan taloon ja kysytte Sutisen Iitaa, niin asia järjestyy.

Tilanne olisi järjestynyt hyvin, mutta meitä oli monta ja meillä oli rahaa niin paljon, ettei Iitalla ollut sellaista rahamäärää kotona. Hän näytti nuorta tyttöä ja sanoi:

– Katsokaa että tunnette! Hän antaa teille rautatiesillan tienoilla Suomen puolella paketin, jossa rahat on. Älkää alkako siinä niitä laskemaan, vaan jatkakaa matkaa kuin mitään ei olisi tapahtunu. Teitä seurataan kiikareilla, näin on käynyt ennenkin.

Hirvitti antaa raha näin huteraan kauppaan. Iita, tuo iäkäs nainen, katsoi meitä kirkkain silmin:

– Teitä ei nyt petetä. Tämä on minun elinkeino. Käyn rahalla vaihtokauppaa ja jos teen vilppiä, niin istun linnassa lopun elämäni. Olen tehnyt tätä hommaa vuosikymmeniä.

Kohta istuimme hyvillä mielin junassa. Laukuissamme oli kotiintuliaisina pari kiloa hyvää Ruotsin Gevalia-kahvia, kauniita samettisia leninkikankaita siskoille ja tyttöystävälle nailonsukkia, joista siihen aikaan Suomessa ei osattu uneksiakaan. Rahaakin oli saatu takataskuun niin paljon, että eräs vanhempi mies sanoi:

– Ensi kesänä alan rakentaa perheelle uutta taloa, kun entinen on kylmä ja ikävän näköinen.

Pian hurahivat lomaviikot kotitöissä. Mikä olikaan käydä uusissa Ruotsin nahkatakeissa! Sellaisia ei ollut kuin Kokkolan herroilla ja virkamiehillä. Parasta oli tansseissa, kun tahdin välissä sai ojentaa tyttölle amerikkalaista purukumia ja samalla vilkaista rannekellosta aikaa. Se oli mannaa sielulle.

Takaisin Ruotsiin

Paluu takaisin työmaalle sujui hyvin. Metsätyöt vaihtuivat kevään kuluessa kulotukseen, josta maksettiin huonommin. Työ oli kyllä kevyempää ja sakissa huumori kukki sopivasti. Parhaista jutuista kaivaisin

muistini lokeroista tositapahtuman kämpältä. Sinne tuotiin uusi sauna ja kylän miehet kyselivät innokkaasti:

– Saammeko tulla saunomaan, kun emme ole koskaan olleet saunassa?

– Kyllähän se meille käy. Tulkaa vaikka huomenillalla.

Ruotsalaiset tulivat sovittuun aikaan. Heidän kanssaan lähti kylpemään isä ja kaksi poikaa. Heille oli sitä miehelistä värkkiä kasvanut tavallista enemmän. Kerrottiin, että tämä Janne oli kerran Suomen savotoilla lyönyt vetoa ja pyyhkäissyt aseellaan pöydältä rivistä kymmenen nikkelimarkkaa. Yhdestoistakin oli vähän liikahtanut!

Svenskapojat ihmettelivät saunassa keskenään:

– Onko kaikki suomalaiset noin hyvin aseistettu?

Tieto levisi kulovalkean tavoin. Meillä alkoi olla vieraita kiusaksi asti. He olivat etupäässä nuorehkoja naisia. Heillä oli aina mukana rullalle käärittyä, ohutta, valkoista rieskaa, jota he syöttivät meille kädestä pitäen.

Korean suhdanteen korkea käyrä alkoi laskea, ja yhtiölle kertyi puutavaraa ja massaa varastoon. Se näkyi myös meidän työmaalla. Ansiot putosivat puoleen. Valitimme tästä työnjohtajalle. Vastaus oli heti valmiina:

– Menkää Suomeen! Teitä ei täällä tarvita!

Eipä siinä auttanut kuin ottaa lopputili käteen ja suunnata matka Suomen kautta Etelä-Ruotsin suurille rautatehtaille. Siellä oli vielä kysyntää suomalaisella, nuorella työvoimalla. Sinne minäkin päädyin kotipitäjästä tutun Jussin kanssa.

Tehdas ei ollut valtavan iso; 200–300 miestä. Naisia oli vain kontorissa ja laboratoriossa. Meidät otettiin yhteisössä hyvin vastaan. Olimme kuin suomalaisia näytenumeroita! Moni vanhemmista ruotsalaisista ei ollut koskaan käynyt ulkomailla. Heille oli ihmeellistä, että maailmassa voi olla muitakin kuin ruotsalaisia. Vielä suurempi ihme oli se, miksi puhuimme niin vähän ruotsia. Heiltähän se kävi niin helposti.

Papusoppaa ja läskiperunoita

Työmaaruokalassa oli papusoppaa kolme kertaa viikossa! Päivän eväänä oli enimmäkseen kahvia, valkoista leipää ja savustettua hevosen lihaa.

Pari viikkoa kestimme sitä, sitten siirryimme omiin sapuskoihin. Meillä oli onneksi asunnossa puuhella ja tiskipöytä. Ostimme vähän keittoastioita ja ruokailuvälineitä. Pian porisikin hellalla oikeat läskipotut.

Jussi oli kehuskellut keittotaitoamme porvoolaiselle miehelle. Tämä oli kertonut asiasta kotonaan, ja kohta hänen vaimonsa halusi nähdä ja maistaa läskipottuja. Toivotimme heidät tervetulleeksi sunnuntaina puolen päivän aikaan. Varasimme kaupasta kunnan palan sianläskiä, jossa oli sopivasti lihaakin. Aamulla keitimme täyteen maitoon riisi-puuron jäähtymään. Maitoa saimme kartanon navetasta suoraan hinkiin. Puuroon lisäsimme nokareen voita, että siitä tuli oikein tuhtia.

Läskin paistoin pannussa, niin kuin olimme savotoilla Suomesa tehneet. Kuorimme perunat sillä aikaa kun läski paistui. Kun perunat olivat kypsiä, kaadoimme läskit sekaan. Annoimme kattilan vähän aikaa turista niin, että läskistä lähti makua perunoihin.

– Täällähän on ihana ruuan tuoksu! ihastelivat vieraamme tullessaan.

Pariskunta ihastui ruokaamme ja ehdotti, että he saisivat samaisen aterian joka sunnuntai. Heidän kylpyhuoneensa olisi meidän käytettävissämme eikä selän pesijästä tulisi olemaan puutetta. Paidanpesu ja silitys kuuluisi myös kauppaan. Eihän tällaista tarjouta voinut olla hyväksymättä! Näin saimme hyvät ystävät ja tulkit.

Valtameren taakse

Meni talvi ja tuli uusi kesä. Olin kirjoitellut naapurin Eerolle Kanaan, jonne hän oli mennyt vuosi sitten. Hän oli kaivostyössä Sault Porcupinessa. Hän kertoi siellä olevan niin paljon suomalaisia, että joka paikassa pärjää pelkällä suomenkielellä. Jokaisella nuorella miehellä, joka on ollut maassa vuoden verran, on uudehko auto, joka on maksettu säästöillä. Aloin hommata papereita siihen kuntoon, että voin mennä käymään Tukholmassa Kanadan lähetystössä.

Huhtikuun lopulla olin Kungsholm-nimisessä laivassa monien suomalaisten joukossa. Laivamatka meni hyvin ja vapunpäivänä 1954 leimautin passini Halifaxissa. Satamassa oli vastassa suomalainen opas. Hän antoi tietoa uudesta maasta ja kertoi, että Pohjois-Ontariossa oli kova työttömyys. Sen tulin itsekkin kokemaan lähimmän parin viikon

sisällä. Korean suhdanteen jälkeen oli tullut lama, joka kosketti lähes koko maailmaa. Kaivos, johon minulle oli luvattu kirvesmiehen paikka, perui lupauksensa, koska kullan hinta maailmalla oli laskussa. Onneksi oli Ruotsissa vaihdettuja taaloja, niin että kerran päivässä voin syödä poikatalon pöydässä. Siellä naapurin Eero oli ruokaillut jo vuoden verran.

Kanadalaista kämppäelämää

Metsätyömaat alkoivat aueta sopivasti. Erään yhtiön konttori sijaitsi parin sadan metrin päässä majapaikastani. Kävin siellä päivittäin. Ensin otettiin niitä, jotka aikaisemmin olivat olleet yhtiössä töissä, mutta minunkin vuoroni tuli. Kaupungin laidalta lastattiin vesitasoon meidät metsurit sekä postia ja muonaa eri kämpille. Kavereista ei ollut paljon puhekavereiksi, sillä he olivat Jugoslavian pakolaisia.

Työmaan asutokämpät olivat parakkeja: puulämmitteisiä ja ilman sähkövaloja. Kaasulamppu valaisi niin, että lampun lähellä saattoi lukea, jos sattui olemaan luettavaa. Miehiä oli kämpässä kolmisenkymmentä. Keskellä oli metrin levyinen käytävä. Ruokaparakki oli erikseen. Sinne johti lautakäytävä, näin saatiin lattiat pysymään puhtaina. Jokaisella miehellä oli oma paikkansa pitkissä pöydissä eikä toisen paikalle saanut mennä.

Lehmänkello toimi ruokakellona ja myös herätyskellona. Se, joka ei ollut paikalla ruokailun alkaessa, sai olla ilman seuraavaan ruokailuun asti. Ruoka oli hyvää. Mieheissä oli vika, jos metsässä puut eivät kaatuneet. Moottorisahoja ei ollut vielä kuin kaksi kappaletta. Ne tahtoivat vähän juonitella käyntiin lähdössä ja savusivat niin, että sahurin ei tarvinnut laittaa hyttyskarkotetta niin kuin meidän, jotka sahasimme perinteisillä pokasahoilla. Minäkin laitoin myöhemmin konesahan, millä nimellä sitä siellä sanottiin. Vanhemmat suomalaismiehet vähän naureskelivät:

– Miten vanhan maan pojalle käy, kun tulee rippitielle ensi kertaa?

En ollut metsurin näköinen, sillä olin ollut rautatehtaassa siistissä ja helpossa työssä ja käsissä oli pehmeä nahka. Aloin vähän totutellen työhön, ettei lihakset kipeytyisi. Parina iltana kyselivät pilkallisesti:

– Piaankos se matkalippu takaisin on tienattu?

Metsätyömaan kämpät, joissa asui yhteensä 120 miestä. Olokämpässä oli myytävänä Pepsicolaa, suklaata ja purukumia. Kerran viikossa miehet saivat katsella ilmaisia elokuvia.

Annoin heidän hymyillä enkä vastannut mitään. Kun olin ahertanut pari viikkoa palstallani, työ kävi leikiten. Viilasin sahani joka päivä, siksipä pöllin päät oli suorina ja kannot kuin veitsellä leikattuja. Sopi niitä suomalaisen työnjohtajan ihailla.

Kesän aikana ei saanut tulipalon vuoksi polttaa tupakkaa työmatkalla eikä työtä tehdessä. Mies sai koota kampeensa ilman varoituksia ja lähteä kaupunkiin tupakoimaan, jos kiinni jäi. Elokuussa lopetettiin kaikki metsätyöt kuivuuden ja metsäpaloavaaran vuoksi. Miehet joutivat kaupunkiin lomalle. He olivat melkoisesti Jörö-Jukan näköisiä, kun aurinko oli polttanut kasvot hien kanssa lähes mustiksi ja hiukset olivat kasvaneet pitkiksi. Vesitason kyytiin nousiin nyt hyvillä mielin, kun oli tiedossa tienattua rahaa 1.000 taalaa. Sillä olisi saanut ostaa melko hyvän auton. Ei nyt aivan uutta, mutta sellaisen, jolla olisi saanut nuoren tytön vierelleen ilta-ajelulle. Tytöt eivät tulleet ruostuneiden ropposten kyytiin. Pojalla ja autolla piti olla tasoa, ettei äidin ja isän tarvinnut hävetä romunkerääjätytärtä. Siirsin auton ostoa tuonnemmaksi, koska en aikonut ottaa metsätyötä elämän uraksi. Jotain muuta työtä olisi kaupungista löydettävä.

Loma meni oikein mukavasti, kun oli kavereita, jotka olivat olleet vuosia maassa. Heillä oli parempi kielitaito ja he tunsivat maan tavat. Kuukauden kuluttua ei tuntunut ollenkaan pahalta, vaikka työtä ei olisikaan saatavilla! Kaivokseen ei oltu otettu yhtään miestä kuukausiin.

Entisetkin saivat olla tyytyväisiä, jos saivat työnsä pitää. Lähdin parin kaverin kanssa etsimään metsähommia vähän lähempää, kun kuulin, että siellä oli isommat savotat. Vanhemmat miehet neuvoivat:

– Nyt on paras aika kahtella työmaata. Myöhemmin tulee ranskaa puhuvia farmareiden poikia Quebecistä sata määrin, kun taloissa tulee maatyöt tehtyä.

Kapuskasingin kaupungissa huomasimme tien varrella taulun, jossa luki: 'jokis sauna ja ruum'. Siellä puhuttiin selvää suomea ja pyydettiin jäämään yöksi. Huomenissa soitettaisiin konttoriin. Kohta oli-kin puoleksi vuodeksi työtä tiedossa. Nyt meitä vietiin junalla, joka meni hakemaan puutavaralastia suurilta metsätyömailta. Emme saaneet jäädä kämpälle radan varteen, vaan saimme patikoida jalkaisin muutaman kilometrin talvitietä. Mikäs hätä oli kävellessä, kun ilma oli lämpöinen ja tienpohja kuiva!

Uudella työmaalla

Siellä olivat kämpät isompia ja uudempia. Sähkövalot oli, mutta pieni generaattori ei tahtonut iltaisin jaksaa tuottaa riittävästi voimaa kaikkiin valopisteisiin. Olin ostanut Ruotsista sähköisen partakoneen, mutta sen pyörittämiseen ei voimaa riittänyt. Miehiä oli lähes jokaisesta Euroopan maasta. Oli espanjalaisia, italiinoja ja kymmenkunta japanilaista, jotka oli pakotettu lähtemään amerikkalaisten haltuun ottamalta kotisaareltaan. He olivat iloisia veikkoja ja olivat olleet maassa lähes kymmenen vuotta. Heidän kanssaan meillä oli aina hyvä väli. Iltaisin he mielellään opettivat meille käytännön englantia. He tahtoivat meitäkin mukaansa kaupunkiin, kun kerran kuukaudessa sai käydä ilmaisella kyydillä perhettä katsomassa. Eräs heistä näytti perheensä ja tyttärensä kuvan ja suostutteli:

– Tyttö on vielä vapaa, tule mukaan!

Lupasin miettiä asiaa vähän keväämmällä. Tyttö oli kaunis. Asia vain jäi unohtuksiin, koska mielessäni oli vain taalut. Naisilla ei ollut sijaa ajatuksissa...

Talvi tuli aikaisin. Lunta satoi melkein joka päivä ja yö. Joululähestyessä ja pakkasiakin alkoi olla aivan tarpeeksi asti. Työnjohtaja kyse- li, ketkä haluaisivat hevosajureiksi. Olin kotimaassani värkännyt he-

Savotta on ohi talvella 1955. Kirjoittaja oikealla.

vosten kanssa kesät, talvet ja ajanut puutavaraa. Täällä ajohomma oli vähän erilaista. Reen eteen valjastettiin parihevokset. Hevoset olivat tuntuvasti suomenhevosia kookkaampia ja rauhallisempia. Ne oli vuokrattu lännestä farmeilta. Kun niitä ei enää tarvittu savotoilla, ne palautettiin kesäksi omistajilleen. Niitä ei oltu kengitetty ollenkaan eikä talvella siihen ollut tarvettakaan. Puutavara oli hakattu suorien, tien taipaisten aukkojen varteen. Sillä aikaa, kun ajomies vei lastin varsitielle ja vaihtoi reet tyhjiin, vänkäri paljasti lapiolla kasat lumesta. Varsitiellä reet kytkettiin toisiinsa junaksi. Vielä suurempi telatraktori vei ne vesistön jäälle varastoon.

Tällaisissa hommissa meni talvi nopeasti. Tuli maaliskuun puoliväli, ja lumet alkoivat vähetä. Työt lopetettiin, miehet ja hevoset laitettiin kaupunkiin, mikä mihinkin. Ensimmäinen tehtävä oli käydä parturissa. Olimme olleet ilman parturia yli puoli vuotta ja olimme kaikki kuin Jukolan Jusseja. Uusia varusteita täytyi ostella kaupungista, kun entiset olivat nuhjaantuneet poisheittokuntoon.

Ensi päivinä koin mielestäni merkillisen ilmiön. Metsässä ollessani en ollut seitsemään kuukauteen nähnyt minkäänäköistä naista, kokitkin olivat miehiä. Kun kävelin kaupungilla saattoi vastaantuleva iäkäsikin, hyvin ehostettu nainen hurmata hetkessä.

– Voiko nainen olla noin ihana ja voisiko tuo olla minua varten luotu, huokailin mielessäni.

Muutaman päivän jälkeen tunne meni ohi, ja jyvät alkoivat erottua akanoista.

Kotimaahan

Sain juhannuksen jälkeen kotoa kirjeen, jossa äitini kirjoitti isän sairastuneen. Viimeisillä voimillaan hän oli saanut sanottua, että minun pitää tulla johtamaan taloa hänen jälkeensä. Kuolema korjasi omansa heinäkuun alkupäivinä. Näin päättyi lännessä syntyneen siirtolaisen elämä. Olin sillä hetkellä metsätyössä lähellä sitä paikkaa, jonka hän oli suurin toivein ostanut ja rakentanut omin käsin talon valmiiksi perheen saapuessa Suomesta. Äitini ei ollut heti valmis lähtemään, sillä hän pelkäsi syysmyrskyjä. Sitten tuli maailmansota ja matka jäi. Sota murskasi monen muunkin haaveet ja unelmat.

Sain savottani päätökseen hyvissä ajoin. Vaihdoin taalani varmuuden vuoksi matkashekkeihin. Niin oli turvallisinta, opastettiin pankissa. Suomessa oli ollut levotonta ja suuria mielenosoituksia. Kaiken lisäksi maahan ei saatu toimivaa hallitusta entisen erottua. Paikallisissa lehdissä etusivulla oli kuvia, kuinka poliisit yrittivät hajottaa mellaakoivia väkijoukkoja. Paikallinen, suomalaisten valitsema kaupunginvaltuuston jäsen varoitteli minua:

– Siellä on kaikki lakossa. Junat eivät kulje, kaupoissa ei ole ruokaa, kun kuljetukset eivät pelaa. Maassa ei ole hallitusta ollenkaan.

Kyllä vähän pelotti, tuleeko ryssä vielä lisäämään epäjärjestyttä. Ostin varalta edestakaisen laivalipun. Se oli vuoden voimassa ja arvelin, että sinä aikana tilanne selviää.

Olavi Pääkkö

Vieraassa maassa

Oli syyskuun 22 päivä vuonna 1968. Seisoskelin Haaparannan rautatieasemalla katsellen taakseni jäävää kotimaata. Olo oli tuskaisen kipeä, jätinhän kotimaani, josta en koskaan ollut ollut poissa. Taskussani oli sata markkaa rahaa. Pelotti, miten minä pärjään uudessa ”kotimaassani”.

Vaalan työvoimatoimistossa kuulin, että Ruotsi ottaa töihin. Haaparannassa olisivat värväysmiehet odottamassa. Tunsin tilaisuuteni tulleen enkä epäröinyt hetkeäkään. Olin niin täynnä Suomea, etten halunnut tänne jäädä. Suomi, isänmaani, ei antanut vakituista työtä, vain muutamia TVH:n hätäavun tyyllisiä tietöitä ja metsätöitä. Olin kaikki nuoruusvuoteni jatkuvassa rahapulassa. Tanssiraahanikin sain lainata kavereilta. Tuntui, että olin ainut persaukinen koko maassa. Junalipun sain Saabin tehtaalta eikä sitä tarvinnut maksaa takaisin.

Ensimmäinen vastoinkäyminen oli junassa, kun olin istunut muutaman tunnin katsellen ikkunasta outoja maisemia. Nälkä oli jo kova ja ajattelin:

– Käynpä ravintolavaunussa ostamassa muutaman voileivän.

Pitkän odotuksen jälkeen (junassa oli satoja töihin lähtijöitä) tuli vuoroni ostaa.

– Ei tämä kelpaa Ruotsissa. Sinulla on Suomen raha! tarjoilija sanoi, kun aioin maksaa ostokseni.

– Mitä helevettiä, ähkäisin, on tämä oikiaa rahhaa!

– Etkö sinä nyt hyvä mies ymmärrä? Me ollaan Ruotsissa. Ymmärrätkö: Ruotsissa. Täällä käy vain sellainen raha kuin kruunu.

– Voi jumalauta, ajattelin.

Tunsin kuinka hiki alkoi vieriä niskavilloja alas.

– Ei tuu mittää. Tässähän kuolee. Saatana. Ei mulle oo kukkaa sanonu mittää koko rahasta. Minä en oo ikkää kuullukkaa koko rahasta.

– Ei voi mitään, tarjoilija sanoi, en minä voi antaa sinulle mitään. Sinun olisi pitänyt vaihtaa markkasi pankissa jo Suomessa.

– Jumalauta, mikä hirviä näläkä eikä saa ostaa mittää.

Asetin voileipäni kiltisti takaisin asettimelle ja poistuin nälkäisenä ravintolavaunusta. Suomen satanenkin oli kuin arvotonta valuuttaa. Ajattelin jo pyyhkäistä takapuolta koko rahalla, mutta hetken mietittyäni panin sen tyhjään lompsaani parempia päiviä odottelemaan.

Koko yön seuraavaan päivään asti kestänyt matkani Saabin tehtaalle Trollhättaniin pani kaikki henkiset ja ruumiilliset voimavarani sykkimään täysillä. Vieras maa, oudot ihmiset, oudot paikat, uusi ja aivan uskomaton työmaa. Tämän lisäksi vielä hirveä nälkä. Tehdaskäyntien ja työpaikkojen jakamisen jälkeen saimme, vihdoinkin, illalla kello 4 tehtaalta ilmaisen aterian. Se oli hyvää, vaikka kastike maistuikin makealta ja siinä oli minulle utoja, ruskeita papuja.

– Kyllähän tätäkin syö ennenkuin selkäänsä ottaa, ajattelin ja pistelin makeasti naamaani.

Ruokailun jälkeen lueteltiin ne, jotka vietiin linja-autolla asunnilleen poikamiesparakille. Yllättäen huomasi, että olinkin yksin ruokalassa. Minun nimeäni ei huudettukaan.

– Voi jumalauta, manasin. Tämäkin vielä. Mihin pirruun minä menen, en minä voi tännekkään jäädä?

Minulla oli kädessäni osoitelappu, joten lähdin aivan summan mutikassa käpyttelemään kohti Trollhättanin kaupunkia. Oli erittäin lämmin päivä, vaikka olikin syyskuun 23. päivä 1968. Kannettuani raskasta matkalaukkua kilometrin verran olin kuin uitettu koira. Ihmettelin omenoita, joita puut oli täynnä. Vaalan kulmilla ei omenoita näkynyt kuin joskus kaupan hyllyllä. Olin täydellisesti hukassa uudessa paikassa, kun vastaani asteli ruotsalainen, vanhempi herrasmies.

– Tiijäkkö nä missä tällainen osoite on? kysyin mieheltä.

– Va, kuului.

Sen sanan minä muistan aina. Muusta en kyllä ymmärtänyt yhtään mitään, mutta osasin ja ymmärsin, kun mies kädellään näytti menevän suoraan eteenpäin.

– Kummalliset murteet täällä päin, naureskelin huvittuneena. Puhuisivat selevää suomea eikä änkyttäis.

Ensimmäinen vastaan tullut katu ohjasi kuin ihmeen kautta minut oikealle tielle. En ollut kaukana tulevasta kämppästäni, kun vastaanottaja, Anna-Liisa, ajoikin vastaani autollaan.

– Täällähän se Pääkkö onkin, Anna-Liisa ihmetteli, miten kummasa sinä olet täällä?

– Helevetti. Jätitte tehtaalle yksinään norikoilemaan. Eihän sitä nyt sinne voinut jäädä.

– Pitää myöntää. Minulla tuli laskuvirhe, mutta olin juuri hakemassa sinua. Ei sinun olisi saanut lähteä mihinkään.

– Enpä tienny. Tunnin oottelin eikä ketään näkyny, sanoin.

– No oot aivan lähellä. Astuppa autoon, niin käyn sinut nakkaamassa asunnollesi, Anna-Liisa sanoi jo hymyillen.

– Saat asua poikamiesparakissa neljänkymmenen miehen kanssa.

– Se on mulle sama, kunhan katto päälle löytyy, sanoin.

Kämpän ovella vastaani käveli pitkä mies.

– Terve, terve! Minä olen Kittilästä. Onpa mukava saaja kämppäkaveri. Luulin jo, että minun pitää maksaa koko kämppästä.

– Terve, sanoin. Minä oon Pääkön Olavi. Tulen Vaalasta, mutta syntyjään olen kyllä Nivalasta.

Huomasin heti, että sain mukavan kämppäkaverin. Se olikin tarpeen, kun pitempään siellä asui. Parakissa tapeltiin jatkuvasti, näytettiin puukkoa toisen kurkun alla. Minäkin sain soittaa ambulanssin monta kertaa. Niin usein, että viimein tulikin jo poliisi. Ruotsalaiset katsoivat, ettei hulluja suomalaisia kannata viedä hoitoon, tapelkoot!

Omenoita ja koti-ikävä

Arki alkoi Trollhättanin kaupungissa nälässä. En ollut vielä kukaan saanut vaihdettua satastani ruotsalaiseksi, koska pankit oli kaupungilla. Sinne ei ehtinyt mennä, kun piti olla töissä. Kolme päivää varastelin

omenoita, ja siltikin oli hirmuinen nälkä. Neljäntenä päivänä rohkaisin mieleni ja sanoin tulkille:

– Kuule, Pena. Minä en jaksakaan enää. Mulla on niin hirveä nälkä. En oo syönyt kolmeen päivään muuta kuin omenoita.

– Herra isä nähköön! Eikö sinulla oo rahaa ostaa ruokaa?

– On mulla Suomen satanen, mutta kun se ei keleppaa.

– Ruokalan vieressä on Sparpankki, mikset ole käynyt vaihtamassa?

– Anna-Liisa sanoi, ettei ne siinä pikkupankissa vaiha.

– Mitä helevettiä se on höpöttänyt? Pankkihan se on. Tottakai ne vaihtaa.

– Miten ne sitte vaihdetaan? En minä osaa ruohtia.

– Sano vaan, että kruunu. Kyllä ne heti ymmärtää.

Niin minä menin ruokatunnilla vaihtamaan sataseni kruunuiksi, ja pääsin taas syömään. Muistan aina sen aterian. Tunsin suurta liikuttusta. Itku meinasi päästä aivan väkisten. Suurella tahdonvoimalla, seiniä ihailen, pystyin juuri ja juuri mielenliikutukseni hallitsemaan. Sen se kuitenkin teki, etten heti edes saattanut syödä. Oli niin paha olla. Tili oli kuitenkin joka perjantai, enää ei tarvinnut nälässä näivettyä.

Tehtaalla työ oli outoa. Tie- ja metsätöistä lähtenyt nuori mies, Vaalan korvesta, yhtäkkiä autotehtaalla. Ihminen, joka ei ollut paljon edes nähnyt autoja. Alkujännityksen poistuttua työ oli erittäin kuivaa ja yksitoikkoista. Vessaankaan ei saanut mennä ennen kuin sai tuuraajan. Syksy meni ikävän ja kavereiden kanssa törppöillä.

Oli jouluaatto. Katselin ikkunasta jouluisia maisemia. Maa oli aivan musta. Ikäväni yltyi.

– Miksi helevetissä minä tulin Ruotsiin, ajattelin apeana. Oishan Suomessa köyhyvessäkin parempi kuin täällä.

Ikävään ei auttanut sekään, kun kaverit hakivat jostakin joulukuusen. Se koristeltiin tyhjiä koskenkorvapulloilla. Pudasjärven poika lauloi yksinään nuotin vierestä joululauluja. Tuli sieltä väliin Rannanjärveäkin. Koti-ikävä ei helpottanut.

– Tuu Ollikin laulamaan, ettei mun tarte yksin laulella. Käy hake-massa mandoliiniin, niin saahan tunnelmaa.

Minä olin ostanut mandoliinin iltojeni iloksi ja olin soitellut sitä useita vuosia.

– Haetaan vaan se maniska. Samapa tuo, sanoin.

Olin ajatellut viettää selvän joulun, mutta ei se niin mennyt. Hiprakassa ainakin ikävä unohtui ja melkein tuli ihana olo. Aamulla totesin, että joku oli syönyt kissan sisustaa suullani. Joulukuusi oli kaatunut tai kaadettu. Löysin itseni kuitenkin omasta vuoteestani ja mandoliinikin oli seinällä naulassaan.

Samasta kunnasta ollaan

Olin saanut veljeltäni ennen joulua kirjeen, jossa hän kuulumisten ja muitten asioitten jälkeen ilmoitti, että joku nainen Lilla-Edetissä odotti kirjettä. Ajattelin, että kirjoitanpa tälle tyyppikälle, kun Lilla-Edet oli aivan lähellä. Sain vastauksen heti. Hänelläkin oli koti-ikävä ja avioeron jälkeen hän oli aallonpohjassa. Me tavattiin eräänä lauantaina. Mietin, tuleekohan se ollenkaan vai onko 40 kilometrin matka ollut turha. Olin varautunut ajamaan takaisin vaikka taxilla, jos arvon emäntää ei näy. Linja-autosta laskeuduttuani pidin kaupasta ostamaani tekoruusua kädessäni ja katselin arkaillen, näkyykö ketään. Elokuvatalon edessä seisoi joku nainen.

– Ei se tuo voi olla. Se kahteleekin aivan muualle, ajattelin.

Ketään muita naisia ei kuitenkaan näkynyt maisemissa, joten otin itseäni niskasta kiinni ja menin puheille.

– O-ootkohan sinä mahdollisesti Jokitulppo Aune?

– Kyllä minä olen, kuului heleä vastaus. Tyttöä näytti naurattavan. Häntäkin jännitti.

– Entä ookko sinä se Pääkön Olavi?

– Se on nimeni. Että tässä minä oon. Käykö se, että mentäis vaikka elokuviin, kysyin.

– Mennään vain. Eihän sitä tässä kylmässäkään vihti olla.

– Miten meillä on niin samanlaiset murteet? Ollaankohan me mahdollisesti samalta päin Suomea?

– Minä oon Nivalasta, Aune sanoi. Mistä päin sinä oot?

– No ei se kaukaa heitä mullaakaan. Minä oon kanssa sieltä kotosin.

Meitä kumpaakin nauratti samasta kunnasta oleminen niin paljon, että yhdessä ollaan naurettu melkein 30 vuotta. Olipa mukava huruutella linja-autolla Trollhättania kohti sunnuntaina. Aito hymy ja onnellisuus valtasi maailmani. On se kumma, miten nainen voi muuttaa miehen mielialan.

Olavi ja Aune tammikuussa 1969.

Olimme seurustelleet muutaman kuukauden, kun tehtaalla sattui minulle yhteentörmäys pomoni Petterssonin kanssa. Olin saanut uuden työn baanalla. Työ oli alusta asti niin kiireellistä, että kolmen viikon jälkeen heitin lössiksi. Toisin sanoen istuin ja nakkelin auton osia liikkuvaan autoon ja sadattelin mielessäni.

– Pankaa pentele osat autoonne. Minä en pane, vaikka tulis loparit.

Viidennen auton jälkeen tuli pomo keltainen takki levällään. Baana pysäytettiin. Alkoi ankara karjuminen.

– Fan Åkco Peekkö, mitä sinä meinaat! karjui pomo vihaisena. Naama oli punainen kuin keitetyllä ravulla.

– Meinaan vain, että tehkää ite Saappinne. Minä en kuule, äijä saatana, ala juoksemaan. Eihän täälä juokse muutkaan, huusin.

– Faan! Pudotan palkkasi puoleen, pomo karjui.

– Anti mennä ja pane loputkin rahat jonnoon, minä en silti ennää juokse. Se on sitte kuule aivan varma asia.

Tulkki sai huutaa ja huusikin minulle. Hän luuli tietysti, että minä laiskuuttani löin lössiksi.

– Haappa ammattiliiton mies, sanoin tulkille. Tämä ei näköjään muuten selviä.

Ammattiliiton mies tuli sen näköisenä, että onpa kumma finnijeevel, kun työstä kieltäytyy. Aikamme siinä huudettuamme tuli toinen

mies kaveriksi ja perässä kellokalle. Sen päivän mittaili kellokalle työtämme.

– Huomenna en tule töihin, ajattelin. Toiset saavat juosta.

Homma jäi muutenkin harmittamaan niin, että oli parempi huilata. Soitin illalla sairaskirjoille ja olin viikon poissa töistä. Kun palasin takaisin töihin, teki sitä kaksi miestä. Pomo tuli heti puheilleni.

– Förlåt, Peekkö. Työsi mitattiin uudelleen, ja se on kahden miehen työ. Ajattelinkin aina, miksi siinä ei kukaan pysy kuukautta kauempaa.

– Sinulle on uusi työ, jos kiinnostaa. Se on tuleva USA-malli.

– Mikä se sellainen on, kysyin.

– Ei tule kuin yksi auto viikossa, pomo kertoili.

– No sitte mennään kahtommaan.

Tappeluita tuli muitakin. Kerran tuli isompi tarve, enkä päässyt vessaan. Tuuraaja vain huusi:

– Sinun pitää odottaa vuoroasi !

– Ja jumalauta! Tässä sinä kuule näät sellaisen äijän, joka ei vasite housuun paskanna!

Taas uhkailtiin lopputilillä, mutta miespula oli niin valtava, että piti olla tosi syy loppareitten saamiseen. Jotenkin sitä meni Ruotsissa sellaiseksi, ettei välittänyt oikein mistään. Suomessa ei olisi vastaavassa tilanteessa niin tehty, se ei olisi tullut kysymykseenkään. Oltuani aikani baanalla pääsin etuakseleita rakentelemaan. Se oli entiseen verrattuna mukavaa työtä. Vessaankin sai mennä milloin halusi.

Oma perhe

Alkoi parempi aika. Muutin tulevan vaimoni kanssa yhteen asumaan ja elin onneni kukkuloilla. Meidän molempien sukulaiset tulivat perässä Ruotsiin, kun kuulivat, miten siellä on raha rököllään.

Muutama vuosi tehtiin vain töitä, ryypättiin ja puhuttiin ikävästä Suomeen. Jälkeenpäin ajeltuna ne vuodet menivät hukkaan. Ei ollut mitään muita harrastuksia kuin viina ja sen mukanaan tuomat monet avioerot. Meilläkin se oli täpärällä. Syy oli minussa ja tietenkin alkoholissa. Södertäljessä muutettuamme liityin kirkkokuoroon ja elämään alkoi tulla muutakin kuin kaljankiskontaa. Olin tosin käynyt jo useamman vuoden juoksulenkeillä. Pururata oli hyvä väylä pudottaa pois hen-

Perhe joulua viettämässä vuonna 1973.

kistä pahoinvointia, joka vieraassa maassa oli aina läsnä. Tehtaalla minut ”ylennettiin” työsuojelumiehen ja ammattiliitonkin mieheksi, koska en ollut enää poissa töistä. Siitä kiitos huomattavasti parempien työolosuhteiden. Mitkään työt eivät kuitenkaan auttaneet minua, lonkkani olivat jatkuvasti kipeinä. Niihin oli tullut paha kulumavika ja niitä oli leikattu jo muutaman kerran.

Kun eräänä vuonna tulimme Suomesta lomilta ja menin parvekkeelle katsastelemaan pihaa, hämmästyin melkoisesti. Lasten hiekkalaatikolla oli pilvin pimein tummia poikia. Turkista tulleet assyrialaiset olivat vallanneet pihani.

– Ei helevetti, henkäisin, täältä on lähettävä pois. Tuu emäntä kahtoon, mitä täällä on!

– Mitä muka? Ei tässä kerkiä, kun ois muutaki tekemistä.

– Tuu äkkiä kahtoon, ketä täällä on.

– Mitä ihmettä? vaimo parkaisi. Ketä nuo on? Onko ne tullu väärälle pihalle?

– Ei oo. Ekkö sinä nää, tähän rappuun ne tulee. Ne näkkyä asuvan täällä.

– Voi hirviä tuota tummien määrää, vaimo henkäisi.

Emme ole olleet vaimoni kanssa koskaan rasisteja, mutta turkki-laisten tullessa alkoivat häiriöt. Musiikki alkoi soida illalla yhdentois-

ta aikaan, kun meidän piti mennä viideksi aamulla töihin. Pyykkituvasta otettiin vain kylmästi vuoronumero pois ja pantiin oma tilalle.

– Ei auta valittaa, sanoivat ruotsalaiset, suomalaiset ovat olleet samanlaisia häirikköjä.

Itse en Ruotsissa oloaikana saanut isompia finnjeevel-lausuntoja. Ihmisestä itsestä on paljon kiinni, miten missäkin maassa on.

Eläkeläinen

Eräänä päivänä tuli työmaalle soitto tehtaan sairastuvalta.

– Pääkköä pyydetään lääkärin puheille, kymppi sanoi.

– Mitähän ne minusta, ajattelin.

– Ojisko viimeisestä leikkauksesta jotain kyselyä, aprikoin. No, sielähän sen sitte kuulee.

Johansson, Saab-Scanian tehtaan lääkäri odotteli minua valkoisessa takissaan ja kehotti istumaan. Hän vetäisi tuolinsa aivan lähelleni ja alkoi juttelunsa:

– Hör dy Peekkö, nyt on asiat niin, että tehdas on katsonut parhaaksi panna sinut eläkkeelle. Emme voi ottaa vastuuta sinusta, koska jalaksi eivät pidä ja olet vaarassa jäädä trukkien alle. Jos sinä et ota eläkettä vastaan, ei sitä aivan heti uudestaan myönnetäkään.

– Jumaliste, ajattelin aivot kuumina, eläkkeelle? Ei Herraisä, mitä minä teen?

Johanssonin ilmeettömien silmien alla ei asiasta voinut olla eri mieltä.

– He ovat päättäneet panna minut eläkkeelle, ajattelin, nyt ei auta muu kuin ottaa ja lähteä.

– Lähdekö se sitte kai on, sanoin, en kyllä ole hakenut sitä, mutta te kai sen tiedätte.

– Tyvärr, ei ole muuta mahdollisuutta, lääkäri sanoi. Voitte hakea tavaranne ja lähteä kotiin. Tarvittavat eläke- sun muut päätökset tulevat sinne.

Näin sanoi Johansson ja lähti jo toisen potilaan luokse sen kummemmin hyvästelemättä.

Kun pääsin lääkärikeskuksen nurkan taakse, toivoinpa lääkärin näkevän ilmeeni. Se oli täynnä riemua ja elämän iloa. Minulla oli nyt mahdollisuus muuttaa Suomeen, johon olin kaivannut kaksitoista vuotta.

– Se on sitte Ollilla eläkkeelle lähtö edessä.

– Ei oo totta, emäntä ihmetteli. Panevat eläkkeelle yllättäin?

– Totta sen on. Vejin kuule pitkän viivan, ku hyppäsin tehtaalta ulos.

Paskahommat joutaakin jäähä.

Niin me sitten muutimme Suomeen kahdeksankymmentä luvun alkupuolella. Sitä ei olisi pitänyt tehdä, mutta ikävä ajoi. Suomessa ollessamme vaimo ei ole saanut vakituista työtä. Ruotsin eläkkeestä Suomi verottaa toiseen kertaan. Toisenlainen kaipuu jäi Ruotsiin: siellä ei ollut huolta huomisesta, ei työstä eikä leivästä. Jäi tunne, etten kuulu Suomeen enkä Ruotsiin, etten ole kummankaan maan kansalainen. On juureton olo, eikä sitä helpota monien nivalaisten sanoma:

– Miksi tulitte tänne, oisitta pysyny sielä Ruohtissa?

Siirtolaisuudesta toiseen maahan sanon vain, että sitä ei tiedä kukaan muu kuin toinen siirtolainen. Henkinen puoli on erittäin kovilla. Kaikki minunkaan ystävistä ei sitä jaksanut. Hyvin moni on mullan alla. Heitä, entisiä työkavereita, on ainainen ikävä.

Eija Pylkkänen

Siirtolaisuus lapsen kokemana

Olin kahdeksanvuotias ja veljeni oli 13, kun yksinhuoltajaäitimme solmi avioliiton ruotsinsuomalaisen miehen kanssa. Heinäkuussa istuimme koko joukko hevuskärryissä. Enoni ohjasi hevosta. Näin pääsimme kaupan luo, josta nousimme linja-autoon. Ennen linja-auton tuloa muutamat naapurimme hyvästelivät meidät kaupan pihassa. Erityisesti on mieleeni jäänyt, kun uskovainen mies laski kätensä hiuksilleni ja rukoili minulle siunausta.

Matkustimme linja-autolla Kokkolaan ja sieltä junalla Tornioon. Tämä oli minulle uutta ja ihmeellistä. En ollut koskaan ennen edes nähnyt junaa ja linja-autollakin olin matkustanut vain muutaman kilometrin sukulaisten luo. Tornioista menimme taksilla Ruotsin rajan yli Kukkolan kylään. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun olin henkilöauton kyydissä. Evijärvellä ei siihen aikaan ollut vielä monta autoa. Olin kyllä matkustanut pienen matkan pakettiautossa ja kuorma-auton lavalla. Kun kuljin kansakoulun ensimmäistä luokkaa Evijärven kirkonkylässä, tehtiin juuri Pietarsaari-Virrat kantatietä ja me lapset pääsimme usein kapaleen koulumatkaa tietyömaan kuorma-autojen kopissa. Matkustimme sitten junalla Fagerstan Västanforsin asemalle. En ollut koskaan ennen käynyt missään kaupungissa.

Asuimme ensin kuukauden isäpuoleni poikamiesasunnossa. Isäpuoleni loma loppui ja hän palasi työhönsä rautatehtaalte. Äiti ja me lapset pesimme mattoja läheisen järven rannalla. Kuljin veljeni kanssa ongella. Pelkäsini ampiaisia, jotka parveilivat ympärillämme, kun pidin kaloja kädessäni. Mutta verrattuna siihen, mitä jouduin koulukiusattuna myöhemmin kokemaan tämä oli pienin harmi.

Sen ensimmäisen kuukauden aikana minä ja veljeni kävimme äidin asialla läheisessä kaupassa. Tuntui ihmeelliseltä, kun tavarat sai kerätä koriin ja viedä kassalle, jossa niistä otettiin maksu. Siihen aikaan Evi-järvellä ei ollut vielä itsepalvelumyymälää, vaan asiakkaat sanelivat ostoksensa tiskin yli myyjälle.

Isäpuoleni haki suurempaa asuntoa, koska hänellä oli nyt vaimo ja kaksi lasta. Saimme työläisten asunnon kolmikerroksisesta puutalosta. Alueella oli muitakin puutaloja. Niissä asui enimmäkseen suomalaisia ja suomenruotsalaisia sekä muutama tanskalainen perhe. Kovin moni ruotsalainen ei asunut sillä alueella. Siinä talossa, jossa me asuttiin, asui perheitä ja muutama poikamies. Aluksi talossa asui kaksi tanskalaista perhettä, mutta heidän muutettuaan kaikki perheet olivat suomalaisia. Poikamiehet olivat ruotsalaisia. Taloon kuului vintti, joka oli kolmannessa kerroksessa sekä ulkokellarit. Kellareitten päällä oli halkohuoneet. Rautatehdas oli vain parin sadan metrin päässä. Ulos kuivumaan ripustetut pyykki sai usein pestä uudelleen, koska tehtaasta savu ja noki oli ne liannut. Usein pyykki vietiin vintille kuivumaan. Vaatteet tulivat mustiksi, jos nojaili puihin. Silloin ei puhuttu vielä mitään luonnon säästymisestä eikä siitä, miten epäterveellistä lasten oli leikkiä tällaisella alueella. Lumikin oli paikka paikoin aivan harmaata. Me asuimme ensimmäisessä kerroksessa. Pikkuveljemme syntyi 1960 elokuussa.

Asunto lämmitettiin kakluunin avulla. Puut saimme tehtaalta. Hänestä tuli kylmä vesi. Se oli elintason nousua siihen verrattuna, kun kotona Suomessa äiti nouti veden sangoilla kaukaa lähteestä. Asunnossa oli sisävesi, mutta suihkua ei ollut, eikä kylpyammeita, saunasta puhumattakaan. Saimme tilapäisen kylpyammeen lasten kahluaaltaasta. Kävimme suomalaisten tuttavien luona omakotitalossa saunassa, kerrostalon kylpyammeessa, kaupungin yleisessä saunassa sekä entisten kaivosmiesten autiosaunassa.

Koululaisen elämää

Eräänä päivänä joku kertoi meille, että koulu on jo alkanut. Emme olleet tietäneet sitä, koska Suomessa koulu alkoi vasta syyskuun ensimmäisenä päivänä. Niinpä äiti, minä ja veljeni sekä tulkki marssimme rehtorin puheille. Rehtori kertoi, että pääsemme molemmat samaan kouluun, jonka nimi on Alfa. Minä toiselle luokalle ja veljeni seitsemännelle. Emme silloin vielä tietäneet, että koulun oli n.s. enhetsskolan (= yhtenäisyyskoulu), joka parin vuoden päästä muuttui peruskouluksi.

Opettajani oli vanhempi naishenkilö, joka osasi myös suomea. Se olisi voinut olla suureksi avuksi minulle alkuvaikeuksissa, mutta tässä tapauksessa opettajan suomenkielen taito oli vain haitaksi. Minun täytyy valitettavasti todeta, että ensimmäinen, joka kiusasi minua koulussa, oli juuri tämä kaksikielinen opettaja. Myöhemmin kuulummekin, että suomalaisten lasten vanhemmat suorastaan pelkäsivät lapsensa joutumista hänen luokalle. Luokassa oli sekä suomalaisia että ruotsalaisia lapsia. Opetus oli puhtaasti yksikielistä eli siis ruotsinkielistä. Siihen aikaan haluttiin ruotsalaistaa kaikki Ruotsiin muuttaneet ulkomaalaiset lapset. Ymmärrän toki, että opettajan oli tehtävä niin kuin sen ajan käsitys oli, eli käytettävä opetuksessa pelkästään ruotsia.

Olen jälkeen päin ajatellut, olisiko ollut väärin, jos hän olisi joskus neuvonut minua koulutehtävissä myös suomeksi. Siihen aikaan ei ollut myöskään minkäänlaista kotikielen opetusta eikä edes tukiovetusta ruotsin kielellä. Sain koulusta heti samat ruotsinkieliset kirjat kuin luokkatoverinikin ja minun, ummikon, oletettiin heti ymmärtävän niiden sisällön. Vaikka lapsi oppiikin kielen nopeasti, ei hänkään osaa sitä heti, kun astuu sisälle vieraskieliseen luokkaan.

Ensimmäisenä lukuvuonna koulutunnit kuluvat hyvin hitaasti. Olin Suomessa ollut hyvin aktiivinen oppilas. Nyt en voinut viitata, koska en ymmärtänyt ruotsia. Opettajani vihjaili minulle suomeksi:

– Sinulla on kyllä hyvä todistus Suomen koulusta, mutta sillä ei ole mitään merkitystä täällä!

Miksei ollut? Hän näki siitä, että olin lahjakas oppilas, ja olisi voinut siitä päätellä, että juuri Ruotsiin muuttaneena ummikkona minun oli mahdotonta osallistua opetukseen. Kerran innostuin laskemaan

mekaanisia laskutehtäviä. Niitä osasin, koska numerot ovat samat sekä suomen- että ruotsinkieleessä. Kerrankin minulla oli tekemistä koulussa! Seurauksena oli, että opettaja komensi minut seisomaan pulpettini viereen. Olin ollut tottelematon ja laskenut pidemmälle kuin mihin hän oli antanut luvan. En ollut edes muistanut mihin asti sai laskea, enkä ymmärtänyt, koska hän sanoi sen ruotsiksi. Opettajalla ei ollut minikäänlaista käsitystä siitä, kuinka pitkäväteisiä tunnit olivat. Minulle oli tärkeää, että osasin tehdä jotakin eli siis laskea numeroilla.

Kerran opettaja kertoi, että lähdemme luontoon retkelle. Poikkeuksellisesti hän sanoi sen myös suomeksi. Hän selitti myös, että mukaan pitää ottaa eväät. Istuimme niityllä ja kaivoimme eväät laukuistamme. Minulla oli juomana teetä mehupullossa. Opettajan neuvon mukaan olin laittanut pullon villasukkaan, jotta tee pysyisi kuumana. Muut lapset purskahtivat nauramaan, mutta äänekkäämmin nauroi opettajamme. Ilmeisesti hän ei ollut antanut tällaista neuvoa ruotsiksi. Muilla lapsilla oli termospullot ja limsapullot. Luonteeni on onneksi sellainen, että en muistele katkerana tätä opettajaa. Hän oli aikansa lapsi eikä ymmärtänyt tukea pientä siirtolaisoppilasta.

Minulle oli suuri pettymys, kun koulussa ei vietetty kuusijuhlaa niin kuin Suomessa. Ainoa erikoinen tapahtuma joululoman alkaessa oli se, kun koko luokka ja opettaja otti toisiaan kädestä ja juostiin jonossa pitkin käytävää, alas portaita, pitkin käytävää ja ylös portaita. Muistan kuinka pelkäsin kompastuvani portaissa. Kevätlukukaudella lainasin lasten kuvakirjan ”Beskow, Sagan om den lilla, lilla gumman” koulun kirjastosta ja ymmärsin lukemani.

Opettaja esitti vaatimuksen, että kaikkien on tuotava hänelle luonnonkukkia kevätjuhlaan. Minäkin vein. Veljeni oli poikakaverinsa kanssa ne poiminut. Suruni oli suuri, kun todistuksestani selvisi, että olin jäänyt luokalleni. En tietenkään ollut osannut koulussa paljon mitään, mutta sehän johtui kielitaidottomuudestani. Tämä siis oli sen ajan tukiopetusta! Äitini onneksi ymmärsi minua eikä moittinut huonosta todistuksesta.

Ihmettelen vieläkin, miksei kaksikielinen opettaja tullut tulkikseni neuvolaan, jonne jouduin menemään uutena oppilaana tarkastukseen. Eikö hän olisi saanut siksi aikaan sijaista? Hän lähetti minut sinne luokkatoverini kanssa, joka oli minulle tulkkina. Onneksi olin terve. Miten

tuo 8–9-vuotias pikkutulkki olisi selittänyt asian, jos minulla olisi epäilty jotain sairautta tai vammaa?

Näkötarkastuksessa kävin äitini kanssa erällä koululla. Minun piti luetella kirjaimia. En vielä silloin tiennyt, että ruotsinkielessä o ei olekaan o, vaan se on u, enkä muitakaan kirjaimia. Jouduin toistamaan kirjaimet monta kertaa, koska hoitaja ja lääkäri luulivat, että näössäni on vikaa. Vasta kun äitini sanoi: ”Finland” he ymmärsivät, että vika ei ollutkaan silmissä, vaan se johtui kielten erilaisuudesta.

Toinen kouluvuosi

Oli onni onnettomuudessa, että jäin luokalleni. Seuraavana vuonna sain opettajakseni vanhan, herttaisen ruotsalaisnaisen. Luokkia oli monessa rakennuksessa, ja aluksi menin väärään luokkaan, enkä tiennyt edes tulevan opettajani nimeä. Saattamaan tullut isäpuolenikaan ei osannut sitä tiedustella ruotsiksi. Olin ollut kolmannella luokalla muutaman päivän, kun opettaja sanoi, etten minä kuulu sinne, vaan 2 e-luokkaan. Hän käski erään tyttöoppilaan saattamaan minua. Luokka oli ihan eri rakennuksessa. Koulu oli toinen kuin missä olin ollut edellisenä lukuvuonna, eli Fagersta-koulu.

Uusi opettajani ei osannut lainkaan suomea, mutta oli minulle hyvin suurena henkisenä tukena. Luulin kerran saavani moitteita, koska vihkossani oli jokin virhe. Näytin vihkoani opettajalle opettajapöydän luona niin kuin muutkin lapset. Moitteiden sijasta opettaja sieppasi minut syliinsä. Olin hämmästynyt. Se ei ollut siihen aikaan tapana.

Pystyin jo aika hyvin seuraamaan opetusta. Sain opettajalta syyslukukauden päättyessä palkkioksi hyvästä edistymisestä sini-punakynän. Opettaja järjesti meille joulujuhlan. Sinne ei kutsuttu vanhempia lainkaan, oli vain meidän luokka ja opettaja. Se jäi kuitenkin mieleeni juhallisisena tapahtumana. Minä ja tanskalainen tyttökaverini olimme näytelmässä enkeleitä ja puhuimme paimenille vanhahtavalla ruotsinkielellä Raamatusta oppiamme sanoja. Kevätlukukauden päätyttyä sain kuvakirjan Raamatun kertomuksista.

Tämä opettaja ei voinut puhua minulle suomeksi, mutta hänellä oli muita keinoja tukea minua. Kerran leikimme jotain laululeikkiä, jossa yksi oli piirin keskellä ja teki sitä, mitä laulussa mainittiin: nukkui, söi,

kampasi tukkansa jne. Minäkin jouduin piirin keskelle. Tiesin mitä milloinkin pitää tehdä, kun opettaja näytti.

Koulun kolmella puolella oli metsää ja yhdellä puolen tehdas. Olin siinä koulussa luokat kahdesta viiteen. Opettajat vaihtuivat 3. ja 5. luokalla. Kuudennella meidän koko luokkamme muutti Alfa-kouluun ja sen jälkeen yläasteelle. Jouduin kokemaan sekä henkistä että fyysisistä koulukiusaamista. Opin nopeasti puolustamaan itseäni fyysisesti. Tanskalainen tyttökaverini kaadettiin maahan muutaman kerran ja häntä potkittiin. Minä vältyin tällaiselta, sillä löin ja potkin takaisin, jos joku hyökkäsi kimppuni. Äitini on myöhemmin kertonut ihmetelleensä, miksi minulla oli niin paljon ja usein mustelmia säärissä. Kaikista kipeintä oli kuitenkin henkinen kiusaaminen, kuten 'finnjevel'-huudot.

Kielitaito

Kaikki muutkin opettajani olivat täysin ruotsinkielisiä. Kun opin kielen, pärjäsin koulussa oikein hyvin. Minulla on jäljellä todistukseni. Arvostelu oli silloin yhdestä viiteen siten, että yksi oli huonoin ja viisi paras. Sain nelosen ja viitosen englannista, ruotsista, uskonnosta, maantiedosta yms. Kielitaitoani paransi se, että lainasin ruotsinkielisiä kirjoja koulun ja kaupungin kirjastosta. Lisäksi puhuin ruotsia kavereitten kanssa myös vapaa-aikana. Minulla oli parhaimpina ystävinä tanskalainen, suomalainen ja suomenruotsalainen tyttö. Suomenruotsalaisen kanssa kokosin usein joukkueen ja pelasimme neljää maalia liiterin mäellä. Painimme, miekkailimme ja kiipeilimme puissa sekä leikimme vakoilijaa. Tanskalaisen tytön kanssa leikin kotileikkejä.

Suomenruotsalainen ystäväni ja minä tapasimme kirjoittaa ruotsiksi jatkokertomuksia vahakantiseen vihkoihimme. Aluksi ne olivat seikkailukertomuksia, myöhemmin rakkaustarinoita. Tanskalaisen tyttökaverini ja muiden lasten kanssa poimimme keväällä leskenlehtiä sekä valko- ja sinivuokkoja. Se oli hyvin kaunista.

Yläasteella valitsin ensin suppeat kurssit saksasta, matematiikasta ja englannista. Opettajat huomasivat menestykseni ja kehottivat minua vaihtamaan laajempiin kursseihin. Sen teinkin.

Suomenkieltä pidettiin meillä yllä monin tavoin. Vanhemmat vaativat, että kotona piti puhua suomea. Kirjoitin sukulaisille Suomeen suo-

meksi. Äitini kertoi satuja suomeksi sekä lauloi lauluja. Isäpuoleni kuunteli äänilevyiltä suomenkielisiä lauluja. Valitettavasti minulla ei ollut kovin monta mahdollisuutta lukea suomenkielisiä kirjoja. Kodissani oli Seitsemän Veljestä, mutta äitini piti sitä liian pelottavana pikkutyölle. Luin sen yöllä salaa sängyssä taskulampun valossa. Pelästyin siinä joitakin asioita, mutta toisaalta se edisti äidinkielen taitoani. Muutaman muunkin suomenkielisen kirjan luin, kylläkin ihan avoimesti.

Ikäviä olivat kerrat, jolloin jouduin olemaan tulkkina vanhemmille ja naapureille lääkärin vastaanotolla ja neuvolassa. Tuskinpa kukaan voisi kuvitella ottavansa 11-vuotiaan pikkutyön tai -pojan selittämään oireitaan lääkärille. Onneksi tulkkaus sujui yleensä hyvin, sillä ihmiset olivat suhteellisen terveitä. Mahtoi se olla lääkärillekin turhauttavaa, kun hän joutui puhumaan aikuiselle potilaalle lapsen välityksellä tyyliin ”kysy häneltä, onko hänellä...!”

Minulla on ollut paljon hyötyä kaksikielisyydestäni. Ruotsissa vietetyt vuodet eivät ole olleet hukkaan heitettyjä vuosia.

Me, sen ajan siirtolaislapset, jouduimme itsenäistymään jo varhain joissakin asioissa. Koska vanhemmat eivät osanneet ruotsia tai osasivat sitä puutteellisesti, jouduimme menemään heille tulkiksi lääkäriin, kauppoihin, kemialliseen pesulaan, kampaamoon jne. Jouduimme myös asioimaan näissä ja muissakin paikoissa yksin. Kun kaaduin polveni 12-vuotiaana, jouduin hoidattamaan sitä lääkärin vastaanotolla yksin. Vaikka 12-vuotias onkin jo aika iso, tapaavat vanhemmat mennä hänen tueksi vastaanotolle, koska tiedetään, että lapsi voi tilapäisesti sairauden tai vamman koettuaan muuttua lapsellisemmaksi kuin onkaan. Mutta äitini ei tullut mukaan, sillä hän ei osannut ruotsia ja itse asiassa minä en ymmärtänyt pyytääkään häntä. Kaikki sujui kuitenkin hyvin. En huutanut enkä itkemytkään. Minulle laitettiin jäykkäkouristusrokote niin kuin kuuluukin tällaisissa tapauksissa. Rokote pistettiin selkään hartioitten väliin, ja pelkäsin kauheasti ja huusin. Silloin olisin tarvinnut tukea äidiltäni, joka oli hyvin hellä ja ymmärtäväinen meille lapsille.

Tästä kaikesta oli sellainen hyöty, että oppi asioimaan itsenäisesti eri palvelupisteissä ja sopeutumaan moniin ryhmiin ja erilaisiin oloihin.

Molemmin puolin Pohjanlahden

Veljeni asuu edelleen Ruotsissa. Hänellä on suomalainen vaimo ja kaksi tyttäätä, 12- ja 15-vuotiaat. He puhuvat kotona suomea, mutta käyvät ruotsinkielistä koulua. He osaavat lukea, kirjoittaa ja puhua myös suomea. Vanhempi tyttäristä oppi lukemaan jo 4-vuotiaana sekä suomeksi että ruotsiksi, ja pystyy lukemaan suomeksi samanlaisia kirjoja kuin ikätoverinsa Suomessa. Myös nuorempi tyttö on lukenut suomenkielisiä kirjoja. Olen lähettänyt heille niitä jouluna ja merkkipäivinä; tieto-, satu-, runo-, seikkailukirjoja, mm. 'Nykysuomen sanakirjan', Topeliuksen 'Lukemista lapsille' sekä Anni Swanin 'Kootut kertomukset' ja suomalaisia lastenrunoja, myös Uppo Nalle -kirjoja ym.

Kaksikielisyyteni ansiosta olen voinut kääntää tuttavilleni ruotsinkielisiä tekstejä. Osallistuin erään kustannusliikkeen kääntäjille tarkoitettuun testiin, kun vuonna 1997 muuan kustannusliike haki kääntäjiä ruotsin ja englannin kielestä. Osallistuin molempiin käännöskokeisiin. Ne olivat hyvin vaikeita, minut hyväksyttiin molemmissa. Tulkkaamisesta sain tarpeeksi lapsena enkä voisi kuvitellakaan tekeväni sitä työtä. On kiva, kun voi myös lukea ruotsinkielisiä kirjoja ja lehtiä ja puhua ruotsiakin.

Minä en ole koskaan hävennyt tai salaillut sitä, että olen suomalainen. Ruotsissa tunsin suomalaisia oppilaita, jotka eivät tienneet, ovatko he suomalaisia vai ruotsalaisia. Eräs norjalaistyttö suuttui, kun opettaja asiallisesti kysyi häneltä, onko hän norjalainen. Tyttö kivahti: "En kai minä sille mitään voi, jos vanhempani ovat norjalaisia."

En muistele katkerana kokemiani vääryyksiä enkä toivo kosta enstisille kiusaajilleni. En iloitse siitä, kun kuulen, että joillekin heistä on käynyt huonosti.

Pentti Hilli

Ruottihin lähtö

Elettihin vuotta 1969 ja keskikesää. Oli vaihtelevia ilimoja, kun kyy-lättihin kyyttiä taksikopilla eikä ollu ku kolomen markan keikka hautumaan mäkehen. Siitä kun renki sai 30 rosenttia ittelle, niin ruvettihin puhumahan, notta pitääskö mennä työnvälitykseen kyselemähän muuta elantua. Niin tuli sitte mentyä, ku oli vatvottu asiaa yön aikana ja tultu sellaasehen tuloksehen, notta paperit vetämähän kaivu-rikurssille Rajamäelle. Työnvälitykses oli tuttua väkiä tiskin takana. Puhuttihin ilimoosta ja sen sellaasta. Sitte päästihin asiahan. Sanoon, notta parempaa pitäääs saara, mitenkä olis ne kurssihommat.

– Ei poika! Ei nyt kukaan jää Suomeen töihin. Kaikki lähtee Ruot-siin, niin on käsky käynyt. Työ on kevyttä tehdastyötä ja kumisaapasta siellä ei tunneta. Lähtö on kuukauden päästä, jos saadaan porukka ko-koon.

Näin lausui työnvälityksen johtoporras. Siinä romahti kurssille menohaavehet kerralla. Paperia tuli nyrkkihin ja esitys:

– Ota joku kaveri matkaan, siinäpä se Trelleporihin kummitehtahalle osootes piti oleman.

Seuraavana päivänä tuotihin tietua, notta ei enää huolita jalasjärvi-siä sinnepäin työn touhuhun. Jäätihin orottamahan uutta osootesta. Olin saanu jo toisenki lähtijän kimppahan ja keriihtihin ajatteleman, notta nyt ei hurrit tartte enää lisäväkiä. Tuloovat omillansa toimehen.

Mitä ollakkaa. Saatihin kuulla, notta Boforsin tykkitehtahalle olis latu auki, melekeen kiintiöki täynnä ja vetomieheksi kokenut Ruottin kävijä Konttiperällä: talavet Ruottis, kesät Suomes. Alakoovat lyörä lukkohon lähtöpäivää. Olin siinä vaihees heivannu pirssiengin hommat ja kulukenu ympäri pitäjää keräämäs saatavia. Olin saanukki ruokaa ja kahvia, ja jonkun verran valuuttaaki. Sitte alakas kaveri peruutamahan lähtyänsä. Joku kuorma-autoisäntä halus sitä säkkiä kantamahan. Minä kyllä estelin, notta mennähän tekemähän tykki. Sitä voirahan tarvita vielä tulevaasuures.

Ei auttanu puheet. Minä sain asiakseni hommata tilalle uuren miehen. Lähärin sitte käymähän kotokylillä Peräseinäjoella. Ajoon puukirkon kautta ja hoksasin siinä kioskilla tutun kaverin. Tiesin sen olevan iliman työtä.

– Nyt pääset remmiin. Lähäretähän tykin tekohon Ruottihin, saanon sille.

– Vaikka heti, sanoo kaveri.

– Mullon täälä lanketti. Täytetähän tierot ja mää vien sen työnvälytkehseen aamulla, jos passaa.

Asia oli sillä selevä ja niin tehtihin. Miehet oli tieros, tuli lähtöaika ja paikka.

– Pitääs olla Vaasas Pitkäkatu 36 aamulla aijoos ja lentokonehella Ruottihin johonki Sundsvallihin kuulemma ensiksi.

Lähtöpäivä oli keskiviikko, ensimmäinen päivä lokakuuta. Justihin silloin pyhänaikana oli se jumalatoon myrsky, joka kaatoo puut koko Etelä-Ruottista. Kaverin kanssa oli sovittu notta maanantaina käyrähän Östermyyras vielä kaupolla ja haetahan vaikka Karialanviiniä puteli lähärön kunniaksi. Oltihin niin lähäros, ku olla voi. Pienehen laukkuhun piti sopia talaven kuteet. Iltahan päästiin kello kymmenehen, niin kaveri sanoo:

– Emmää taira lähtiäkkää Ruottihin!

Oli siinä tyhyjä hetki aivoos vähän aikaa.

– Ekkö huomannu sanua sitä ennemmin päivällä, sanoon sitte.

No tuumattiin, jotta hyvät voinnit ja lähärin ajamahan louhokselle. Sielä oli vielä yksi, joka oli sanonu lähtevänsä, jos paikka löytyy. Nyt se oli löytyny. Ajattelin siinä kävelles, notta täältä sitä minäkin oon aloottanu. Kaveri oli poraamas, ku syöksyyn sinne. Vinkkasin sil-

le, notta linkut ylös ja pora seis, kuullahan puhetta. Se vielä kaivoo pillesholman pois korvasta.

Sanoon notta:

– Ruottihin ylihuomenna. Huominen aikaa hommata asiat kuntoon.

Kaveri nakkas porat menemähän ja sammutti Majorin siihen paikahan. Totes vielä, notta se loppuu siihen se homma.

Tehtihin suunnitelmaa seuraavalle päivälle.

– Aika alakaa olla kortilla. Et sitte peru puhettas enää, minä sanoon.

Johonka kaveri tuumas:

– En. Ny mennähän eikä meinata.

Saatihin kaikki tarvittavat asiat kuntoon. Käytihin työnvälityksen Anturajärven konttuurilla ja saatihin viemämies lupahan Vaasahan. Aamulla varahin pitää lähtyä. Laukut oli illalla pakattu. Mentihin hakemahan kaveria.

– Onko kaikki tarvittavat paperit sunmuut mukana? kysyyn vielä.

– Kyllä kai, sanoo haettava.

Ja niin lähärettihin. Ruvettiin sitte Itikan risteuksen jälkeihin järkeelemähän paperia, notta mitä niis ny oikeen tarkkahan seisoo.

– Ne helevetin paprut jäi sinne pöyrän nurkalle, sanoo kaveri takapenkiltä.

Ei muuta ko Mossehen jarrut pohojahan ja takaasipäin. Tarkistettiin aikaa tissotiista ja torettihin, ettei kerkiä millänä uutta reissua ajamahan. Ajettiin pirssiasemalle Östermyyras.

– Kuka teköö pikakeikan kaverin kans ja hakoo ne paperit? Me jatketaan matkaa Vaasahan ja yritetään pitkittää sielä pääs, notta kaikki onnistuus.

Ei kukaan luvannu, vaikka olin jonkinlaanen tuttu pirssiajoolta. Sanoovat, notta se on auton rääkkiä ajaa kellon kans kilipaa.

– Pirssiluvus sanotahan aivan muuta, ku asiakas kysyy kyyttä, sanoon niille.

Yks oli tutumpi ja se, sanoo:

– Nyt mennähän. Ei uskalla luvata minuutin päälle, mutta toivotahan parasta.

Me mentihin Vaasahan ja sielä Pitkänkarun työnvälitykseen. Rapuus orotteli mies. Kattoon sitä pitempään ja kysyyn:

– Ruottihinko menos?

– No sinne pitää yrittää.

Konttiperän mies se siinä oli. Samas ryntäs muukki tulijat. Tehtihin tuttavuutta paremmin. Yksi tuli vielä Jurvasta päin remmihin. Meitä oli paikalla kuus ja seittemäs hakemas paperiansa. Virkaalija tuli ja selevitin sille tilanteen.

– Kyllä aikaa on lentokoneen lähtöhön sen verran, se sanoo. Lupasivat vielä hoitaa kaverin kentälle, jos ei muuten.

Mentihin jo sitte Aeron toimistohon ja saatihin ticketit vaihrettua. Linija-auto lähtöö sitte aikanansa viemähän kentälle. Kyllä kaverikin kerkis vihoviimeen remmihin. Kone oli sen aikaanen kova sana: ree-see yhyreksän. Ilmasotakoululla autokuskina palavellehenä tiesin koneesta enempi ku toiset. Seki tuli mielehen, notta välihin lyö savua ku tuloo syytyskatkoja.

Sitte vain kyyttihiin ja orottamahan parempaa huomista. Niin sitä pörrättihin laharen yli Ruottihin. Harmaalta näytti, ja palijo oli vettä, mihinä alakas laskua tekemähän. Löytyi sitä maata sen verran pyörään alle, jotta maalle tultihin. Oli siinä tosipaikka eres, ku tullimies kysyy jotaki laukun kohoralla. Pyöritettelin päätä ja se viittas kintahalla etehenpäin. Siitä alakoo meikälääsen ruottin puhuminen.

Konttiperän mies selevitti, notta nyt pitkähän autohon ja kaupunkiin pitää ilimoottaa ittensä sielä. Työnvälitykses olis kyllä vielä pyörtäny takaasi, jos olis ollu maharollista. Sielä ei puhuttu ku vasenkätistä, mutta ottivat yhteyttä toisehen päähän puhelimella. Saatihin päivärahalappo ja selevitys paperille, mihinä on postikonttuuri, josta heveliä saarahan. Vettä muuten sateli ulukona, ja muistelin Anturajärven työnvälittäjän sanoja: ”kumisaapasta siellä ei tunneta”. Olisivat ollehet hyvät olemas heti ensiaskelia ottaas Ruottin maalla.

– Kukahan on käskyn antanut, notta Ruottihin töihin, ajattelin ittekseni. Vasta vuosien päästä selvisi, notta Kekkonen tietysti. Hänhän oli huolissaan työttömien lukumäärästä.

Mutta se päivä hortooltihin Sundvallis ja käytihiin kauppoos, ja kaikki tuntuu kovin suurelta. Siinä sitte päätettiin, notta ei kustakkaa enää itähän päin. Junas oli aharasta, ku ei ollu makuupaikkoja, mutta aamulla oltihin tultu Örebruuhin. Siitä sitte pitää mennä bussilla lopun matkaa. Autohon oli noussut värvärikin, joka lupas enempi palakkaa

jos lähäretähän sinkkikaivoksehen. Ei oikeen ollu mielehen sellaanen homma. Sanoomma sille, notta tullahan sitte, jos ei miellytä tykinteko. Päästihin perille ja saatihin syörä. Linija-autua orotelles oli kyllä syöty hernesrokkaa. Sitte ne näytti asunnot ja saatihin avaamet. Se oli isoo laitos: kolomesataaviis huonetta poikamieshotellis. Aamulla lupas tullukki tulla hakemahan meitä, notta saarahan nähärä työpaikkaa, annetahan haalarit ja kirjootetahan paperit. Oli siinä lääkäriinsyyniki vielä ja keuhkokuvakonekki meni vielä rikki. Oltihin niin isookeuhkoosia. Siinä touhus meni pari päivää, ja tuli pyhänseutu, ja oltihin vain. Maanantaiaamulla se sitte alakoo Ruottinmaalla työnteko.

Satu Mikkonen

Halusin Volvon

Olen syntynyt Perhossa, Mökälässä, kuusilapsisen perheen kuopuksena, kauan odotettuna tyttönä. Koko perheeni on käynyt siirtolaisena Ruotsissa, paitsi äiti. Totuin siis jo pienenä siihen ajatukseen, että Ruotsista on leipä revittävä. Talvella ei ruotsalaisia juuriakaan näkynyt, paitsi jouluna. Kesällä ne sitten tulivat, velipojat, toinen toistaan paremmilla piileillä kotiin. Ikävä oli varmasti molemmin puolia. Tuliaisiakin toivat, mutta silti veljen näkeminen ja rutistus oli parasta, mitä pikkusisko oli odottanut koko pitkän talven. Yhdeksänvuotiaana päätin lähteä Ruotsiin:

– Pois en tule ennen kuin on uusi Volvo perseen alla!

Ihailin veljeni Kalen turkoosia Volvoa yli kaiken.

Vuodet kuluivat. Yksi toisensa jälkeen meistä lähti Ruotsiin. Osa kerkesi poiskin, ennen kuin minä lähdin. 18-vuotiaana hain Huittisten turkistalouskouluun, pääsin ja olin menossa. Isä tuumasi :

– Eiköhän nuo rätkikoulut ole jo käyty?

Ei siinä sitten muuta kuin Ruotsiin töihin. Pakkasin markiisikassiin omaisuuteni. Ei sitä paljoa ollut. Isä vei laivalle Vaasaan, osti menolipun ja antoi 10 markkaa rahaa. Siitä alkoi minun siirtolaisuuteni. Ei siitä pitkää reissua tullut: 4 vuotta ja risat.

Nuorin veljistäni asui Sundsvallissa tyttöystävänsä kanssa. He olivat vastassa. Muutin vanhimman veljeni luokse kellariin asumaan. Siellä oli

niin kylmää ja kosteaa, että vaatteetkin meinasivat homehtua. Vuokraa en muistaakseni maksanut. Ensimmäinen työpäivä oli myös ikimuistettava. Rahaa minulla ei ollut enkä muista, että olisin syönytään työpaikalla mitään. Pyysin veljeltä kruunua, että voisin soittaa hänet hakemaan työpäivän päättyessä. Hän antoi yhden kruunun. Enhän minä uskaltanut ekanä työpäivänä edes henkästä, saatikka soittaa työpaikalta.

Työt loppuivat aikanaan ja menin puhelinkoppiin soittaakseni. Lopun varmaan arvaatkin. Se juuttaan aparaatti vei sen ainokaisen kruunun. Matkaa oli noin 10 km. En osannut kieltä, olin yksin, ilta painoi päälle. Muuta keinoa ei ollut kuin liftaus.

– Miten selitän, missä asun, kun en osaa muuta kuin, tulen Suomesta ja osoitteen veljen luo.

Nuori kaveri pysäytti mahtavan letukan, änkesin kyytiin ja tokaisin vain Johannesdaalsvägen, ikään kuin taksille. Siellä oli koko velipojan poppoo ikkunassa katsomassa, kun täti tuli ensimmäisen työpäivän jälkeeseen kotiin. Ilmeet olivat katsomisen arvoisia.

Töitä oli kovasti ja sitä tuli tehtyäkin, kun muuta harrastusta ei ollut. Työpaikalla, KPS-leipomo ja teurastamo, oli sellainen tyyli, että jos teki loma-ajan toisen ihmisen työn, sai myös hänen palkkansa. Mehän teimme sitten yhden suomalaissyntyisen tytön kanssa viiden ihmisen työt ja saimme sitten viiden ihmisen palkan puokkiin. Muutimme yhteen Jari, Mirja ja minä. Töitä tehtiin ja oltiin visuja. Äidin sanonta ”pitää olla visu viljan kans ja tarkka tavarankans” oli hyvin mielessä. Monet kerrat laitettiin jopa tomaatti mersunmerkillä eli kolmeen osaan. Nykyisin se on meillä huulena, mutta silloin se oli totta.

Olin luvannut yhdelle suomalaistytölle ottaa hänen työnsä, kun hän kävisi hammaslääkärissä. Lopetin työt klo 18.45 alakerran teurastamossa ja ajattelin mennä ajoissa pukukopille vaihtamaan vaatteet, kun olin töissä lähes yksin. Yhtäkkiä valot sammui! Oli hurjaa kävellä pilkkopimeässä teurastamosalissa. Välillä mätkähdin päin sianruhoa. Minä, joka olen ollut 7-vuotiaasta asti kasvissyöjä. Kaikesta huolimatta pääsin nutun vaihtoon. Ei muuta kuin virkatakki naulaan ja paanalle. Vaan ovet oli ja pysyi lukittuna.

Parisen tuntia kuppailtuani sain yläkerran toimiston ikkunan auki. Suunnittelin meneväni katolle, katolta rekkaa pitkin alas. Mutta sitten ajattelin:

– Jos joku näkee minut ja hälyttää vaikka poliisit, niin enhän minä osaa selittää tilanteen oikeaa laitaa.

Puhelin oli käytössä, mutta Jarilla ei ollut puhelinta ja veli oli Suomessa lomalla. Funtsailin aikani ja soitin itse poliisiasemalle. Sen veran osasin heittää legendaa, että sain sanotuksi olen täällä KPS:n leipomossa enkä voi tulla ulos. Poliisit kyselivät osoitetta.

– Kaupungissa lähellä rautatieasemaa, vastasin.

Odottelin vartin jos toisenkin. Viimein tuli poliisiauto. Eihän ne mitään voineet. Minä hyppäsin ikkunasta ikkunaan ja vinkkasin:

– Minä täällä ho hoi!

Mitään mainittavaa ei tapahtunut, ajattelivat varmaan, että kyllähän se siellä tallessa pysyy. Soitin uudestaan poliiseille. Viimein he tulivat johtajan kanssa avaamaan oven. Siivouspuolen pomo sai haukut, että oli lähtenyt vartin liian aikaisin.

Tuli talvi ja minä lähdin Suomeen. Joka palkkapäivä itkin ja odotin kevättä. Olin vannonut lähteväni takaisin. Päättävöitteenani oli oppia kieli ja tienata auto. Hain tarkoituksella paikkoja, joissa ei olisi suomalaisia, ainakaan paljon. Tässä suhteessa minua onnisti. Vin & Spritcentralen (Viini ja Viinakeskus) oli monikansallinen paikka: Espanjasta, Turkista, Italiasta ja Satu ja Eeva sekä kesäisin Mirja Suomesta. Kontrolli oli tarkka. Iltaisin kotiin lähtiessä tehtiin pistokokeita: kypälät seinälle ja jalat levälleen ja vartijat koplottelivat, oliko pulloja mukana. Se ois ollut heti potkujen paikka, jos pottu ois löytynnä.

Se oli työttömyystyö: vajaa kolme kuukautta töissä, pari päivää poissa ja taas takaisin. Iltaisin siivosin lähikauppaa, ettei olisi tullut vapaa-ajan ongelmia. Rahaa tuli ja sitä myös jäi, kun ei oikeastaan ollut aikaa kuluttaa sitä. Tansseissa en käynyt kuin joskus harvoin kaupungin yökerhossa, Nattoxenissa. En halunnut käydä Suomi-Seuran tanssuissa, koska siellä olivat kaikki aikalailla minua vanhempia, ja minä kun halusin oppia sen kielen. Viinatehtaalla tutustuin Eevaan. Hän oli harvoja ystäviäni Ruotsista. Työkaverini Ann-Sofia (Fiia) halusi näyttää minulle poikaystävänsä. Kaveri oli niin sanotusti hulluna humalassa. Hyppi pitkin seinä. Siinä sitä sitten istuskelin ja ihmettelin kaverin hillumista. Kotiin päin kävellessä Fiia kysäisi:

– Mitäs tykkäsit Ingmarista?

Minä siihen:

Minä (vas.) ja Anneli viinatehtaalla vuonna 1980. Anneli ei nimestään huolimatta osannut suomea.

– En oikeen osaa sanoa, kun hän on niin *ful* (ruma). Tarkoitus oli sanoa full eli humalassa.

- Miten sinä voit sanoa, että hän on ruma? Fiia kysyi.
- Kun on ful niin on ful, eihän sille mitään voi, vastasin.

Tarkoitus oli sanoa, että kun on päissään niin on päissään, enhän minä sille mitään voi. Fiian vihainen ilme ja päättäväinen askel sai minut miettimään syntyjä syviä:

- Missä tein väärin?
- Oletko sinä ollut koskaan noin ful? kysyin arastellen.

Naurua piisasi, kun Fiia hokasi virheeni. Hän selitti ful ja full sanojen eron. Joka kerta, kun sitten tapasimme Ingmarin, sain kuulla:

- Kyllä sinä Ingmari olet sitten ful.

Päätin hankkia puhelimen, että voisin soitella kotiin useammin ja muutenkin pitää yhteyttä. Eräänä viikonlopun iltana olin juuri kotiutunut ja Marja-Leena tuli käymään. Hän pyysi minua kylään. Ajattelin soittaa äidille ennen kuin lähtisin, ettei hän turhaan hermostuisi. Nostin luurin ja pyöritin tutun pitkän numerosarjan. Odotin. Kuulin, kuinka äiti vastasi, mutta hän ei vaan kuullut kaikkea puhettani. Linjoissa oli jotain mätää, koska silloin oli kova lumimyrsky.

- HALOO! huuteli äiti.

Yritin katkaista puhelua lyömällä luurin normaalisti paikalleen, mutta ei oikein onnannu. Huusin Marja Leenalle:

– Tuo puukko! Tää ei nyt taas katkea.

Painoin puukon terällä pieniä, pieniä näpsyjä pohjaan ja puhelin samalla Marja-Leenalle. Manailin tuskastuneena:

– Ei katkea, ei katkea, kyllä on kumma.

Lopulta onnistuin aikeissani, ja puhelu katkesi. Tällä välin äitini ja hänen siskonsa olivat kuulleetkin osan puhelusta, ja heidän mielikuvituksensa lähti laukkaamaan. He näkivät jo sielunsa silmillä rikoskoplan minun kimpussani.

Otin oitis uuden yhteyden kotiini. Siellä oli tunteet kuumina. Äiti oli jo kerennyt soittaa veljelleni, joka asuin noin 15 km päässä. Lopeitin puhelun soittaakseni hänelle. Hänen vaimonsa vastasi:

– Ihmettelin kovin, mikä sille tuli, kun oli kuulemma lähtenyt kuin piiliäinen ja vielä mennessään siepannut kirveen autotallin nurkalta.

Eipä aikaakaan, kun urhea veljeni saapui pelastamaan minua. Ovisilmästä ehdin nähdä punaisen naaman ja kirveen. Avasin kiireesti oven, muuten hurjistunut Keijo olisi kenties tullut oven läpi.

– MISSÄ NE ON? MISSÄ? hän karjui.

En muista milloin minulla olisi ollut niin hauskaa. Vatsanahkat oikein naukui. Selvittelin tilanteen. Lopulta veljenikin leppyi. Nauraen hän avasi takkinsa ja sen alta paljastui 30-senttinen leipäveitsi. Yhdessä tuumailimme:

– Ois ollut kutkuttava tunne nähdä jonkun svenssonin tulevan vastaan rapuissa. Ois taas kuultu hurjia juttuja hulluista finneistä. Kun ne käy kylässä toistensa luona, niin niillä on kirveetkin mukana.

Kerron tarinan kissastani Mollista, joka kulki mukanani pienessä, sinisessä laukussa tai valjaissa. Kerran meille tapahtui vahinko. Laivamatka oli onnellisesti ohi. Nousimme Mollin kanssa linjuriin, joka veisi meidät suoraan linja-autoasemalle. Istuuduin melko perälle. Pahaksi onneksi viereemme tuli kaksi ruotsalaista, jotka aloittivat iloisen rupattelun. Luulen, että Mollia oli joskus joku ruotsalainen kiusannut, koska se säikkyi ruotsin kieltä kuullessaan. Silloin se tapahtui! Tunsin, kuinka ihana lämpö tavoitti popliinitakin ja housujen läpi reiteni. Istuin kuin halvaantuneena. Bussi oli tupaten täynnä. Pistävä kissanpissan haju tavoitti sieraimeni. Kylmän rauhallisesti otin kassin ja siirsin sen lattialle. Vierustoverini nuuhki jo ilmaa. Avasin popliinin napit, leväytin takkini muka huolettomasti auki. Kuumuutta valittaen sanoin vieruskaverille:

– Eikö täällä tuoksukin kummalle?

Viimein pääsimme asemalle. Viruttelin kissaa aseman lavuaarissa. Painuin pyttyosastolle, vaihdoin vaatteet, kuivasin kissan. Juuri silloin tuli pari naista sisään. He ihmettelivät, kuka viitsii käyttää näin raskasta parfyymiä. Olin aivan tulipunainen. Miten ihmeessä pääsisin täältä kotiin? Olin ajatellut bussikytyä, mutta se ei käynyt päinsä. En ikinä kehtaisi istua linjuriin kusinen kissa sylissä. Isä ei tulisi hakemaan Vaasasta, mutta ehkä Kokkolasta... Miten pääsisimme Kokkolaan? Liftillä?

Tuumasta toimeen. Päätin liftailla vain vanhoihin autoihin tai rekoihin. Niissä ei ehkä hajuamme heti tunnistettaisi. Kotvan kuluttua istuimme taivaansinisessä Ladassa. Heti istuttuani nuuskin ilmaa ja kyselin:

– Mikä täällä haisee?

Matkaa ei taittunut kuin kymmenisen kilsaa. Peukku vain uudestaan pystyy ja homma uusiksi. Tällä kerralla valitsimme uhriksemme rekan. Taas sama homma.

– Onko sinulla silakoita lastina, ihmettelin.

Muutaman kilsan jälkeen rekkakuski ehdotti kahvilla käyntiä. Näkyi ostavan vaivihkaa wunderbaumin. Matka oli yhtä kärsimystä. Välillä Molli yritti naukua, jolloin jouduin tekemään spontaaneja kysymyksiä milloin mistäkin aiheesta. En uskaltanut kertoa, että minulla oli kissa mukana. Pelkäsin kyydin loppuvan siihen.

Lopulta olimme Kokkolassa. Kiitin kyydistä. Puhelinkiskalle mennessäni voin hyvin kuvitella, kuinka meidän peräämme muodostui hajuvana. Tuntui, että kaikki vastaan tulijat nuuskivat ilmaa ihmeissään.. Siellä me istuimme kaksi haisuliinia ojan pientareella. Onneksi isä tuli hakemaan!

Siirtolaisuuteni kesti yli neljä vuotta. Siihen aikaan mahtui monta työpaikkaa, monta ihmistä, muistoja, kaipausta Suomeen. Yksi ehkä opettavimmista työpaikoista oli vanhainkoti Sundsvallissa. Ensin alkuun kukaan vanhuksista ei tahtonut apuani. Kerroin sokealle Ida-mummolle olevani suomalainen. Kerroin, miltä näytän ja että auttaisin mielelläni. Tunnetta ei voi sanoin kuvailla, kun hän huusi:

– Satty, Satty, tule auttamaan!

Vanhuksien koristellessa joulukuusta jäin oven pieleen seisoskelemaan ja katselemaan. He olivat niin innoissaan. Talonmies tuli siihen ja kysyi:

– Onko Suomessa joulukuusta?

Minua otti lievästi sanottuna ohimoon. Rauhallisesti vastasin:

– Ei meillä ole joulukuusta, meillä on joulukoivu. Se on paljon käytännöllisempi kuin kuusi. Siitä ei varise mitään. Me koristellemme sen niin paljon köynnöksillä, että se on aivan oikosenaan.

Tämän puhuin pökkana ja ne uskoivat jo hetken, kunnes minua rupesi naurattamaan.

Jälleen kerran lähdin Suomeen lomille. Menin tansseihin Kaustisen urheilutalolle. Oli tylsää. Kaikki kaverit seurustelivat enemmän tai vähemmän vakituisesti. Ajattelin, ettei minua täällä kaivata. Palaan Ruotsiin ja joskus lomilla käyn vain vanhempiani tapaamassa. Vaan toisin kävi. Löysin poikakaverin, josta tulikin sitten elämäni mies. Kaksi vuotta kiihkeää seurustelua yli lahden. Muutto Suomeen, naimisiin meno, lapsia kaksin kappalein. Silloin, kun tyttö syntyi, ajattelin tehdä hänestä kaksikielisen. Se jäi, koska anopin ja miehen mielestä ensiksi pitää oppia suomi.

Kun on puhuttu siirtolaisuudesta, en ole kokenut itseäni siirtolaiseksi. Tähän asti olen melkein joka yö harhaillut Sundsvallissa, mutta kun rupesin työstämään tätä sekoiluani, unet ovat jääneet pois. Jotkut asiat ovat olleet yllättävän kipeitä. Oli hyvä että sain kirjoittaa nämä tunteeni, kun ne ovat kumminkin olleet alitajunnassani. Nyt muistan myös, miltä tuntui, kun isä oli hakkuulla Ruotsissa ja äiti meidän lasten kanssa Mökälässä. Ja miltä tuntui, kun isä ja osa veljistä tuli jouluksi kotiin.

Kaikki tämä on jollain lailla jättänyt leimansa minuun, vaikka olinkin vain neljä vuotta ja risat. Mm. syntymäaika on helpompi sanoa ruotsiksi kuin suomeksi.

Solveig Rabb

Insamling av emigrations- minnen – emigrationen i Österbotten

Annonsen

Det var i början av augusti 1953. Jag, som då hette Solveig Björklund (f. 1934) från Toby i Korsholm, fick korn på en annons i Vasabladet där man sökte arbetskraft till Sverige. Det var fråga om en porslinsfabrik Rörstrand, i Lidköping. "Ungdomar med konstnärliga anlag" skulle få ett trevligt jobb, hette det.

Eftersom jag, trots att jag hade mellanskolexamen, inte kunde få t ex ett kontorsjobb, då jag inte behärskade maskinskrivning, blev jag intresserad av att emigrera. Mina kunskaper i finska var inte heller de allra bästa, och mina konstnärliga anlag ville jag gärna få testade. Jag visade annonsen för min mor; hon blev måttligt intresserad. Jag förklarade för henne att jag aldrig kommer att bli någon bondkäring, jag har alltför svag rygg för det. Jag lovade att bara stanna över vintern och hon gav då med sig, men på det villkoret att jag tog en kompis med mig.

Då gick jag till min väninna Brita Stenlund (f. -33) och visade annonsen för henne. Hon blev eld och lågor, för inte hade hon just något

att göra under vintern; hennes föräldrar var bönder. Men det var mycket svårare att övertala hennes föräldrar. De var rädda för att hon skulle hamna i olycka på något sätt. Men då hon lovade att komma hem i åkertiden fick hon fara.

Resan över Kvarken

Vi fick gratis resebiljetter från arbetsförmedlingen i Vasa. Ett dussintal flickor samlades vid hamnen i Vasa. Somliga var helt finskspråkiga; de var bl a från Lappo. Eftersom jag ansågs vara tvåspråkig fick jag hand om alla tågbiljetter, skulle se till att alla visste när det skulle bytas tåg. Båten vi for över med hette Korsholm III och var en liten båt, om man jämför med nutida bilfärjor.

Kvar på stranden stod våra mammor och bröder. Min pojkvän kom i sista minuten, vi hann inte kramas alls (fast det hade vi inte kanske gjort med så mycket folk runtom). Jag storgrät och pojkvännen grät. Inte förrän just då, insåg jag hur mycket han betydde för mig. Jag var helt otröstlig. Brita sade: "Han var inte den sista karln på jorden." Men så kändes det då för mig.

Jag hade fått ny kappa, stor som ett tält, och hade en mössa i samma bruna ton. Brita bar endast jacka och långbyxor, för hon skulle köpa sig en kappa i Sverige. Jag mådde illa på båten, för det gungade. Helt förstörd steg jag på tåget i Umeå. Vi hade sovvagn på en lång sträcka av resan, men inte sov vi så mycket, för vi var nyfikna på landskapet, som ju var kuperat och helt olíkt vårt eget platta land.

På Lidköpings station möttes vi av personalchefen, som körde oss via fabriken till våra inackorderingsställen och gav oss nycklar. Under resan berättade hon lite om staden och dess olika byggnader.

Bostaden

Vi hamnade hos familjen Jönsson, som för tillfället var på jobb. Vi gick uppför trapporna till vår lägenhet, ett rum på ca 20 kvm och en liten kokvrå. Alla inventarier som behövdes fanns på plats. Det enda vi hade med var handdukar och sänglinne. Vi bodde på Rakagatan, en sådan hade vi läst om i bibeln och tyckte namnet var lustigt. Vi hade

ombetts vara mycket noga med att se till att dörren gick i lås, när vi gick ut. Det kändes ovant, då vi hemma t o m sov utan att ens låsa ytterdörren. När vi tittade ut genom fönstret, blev vi helt begeistrade. I trädgårdarna växte rosor och åter rosor. Vi öppnade fönstret och drog in dofterna.

Jobbet

Vi såg genast att vi inte behövde några konstnärliga anlag för de jobb vi fick. Brita fick börja lära sig sprutglasera och jag hamnade att plocka färdigt glaserat och bränt porslin från brännugnarna till linbanevagnar som förde godset till andra våningen. Jag med min svaga rygg var helt slut efter första dagen. Redan följande dag gick jag till personalchefen och begärde ett ”sittande” jobb. Hon frågade om jag ville lära mig måla en rand på fat och tallrikar för en timlön på något över två kronor. Men jag trodde mig inte utveckla några konstnärliga anlag med det, så jag tackade nej. Jag sade att jag ville lära mig spruta glasyr och sedan kunna arbeta på akord.

Det blev glasyravdelningen och arbetet gick ut på att reparera skador på redan glaserad och bränt gods. Timlönen var ca 2:50. Det var första gången som kvinnor skulle lära sig spruta färgat glasyr, endast män ansågs kunniga för det. Och visst blev de förtjusta, männen, då tre unga flickor blev deras arbetskompisar. En tredje flicka, Lisbeth, från Malax fick också lära sig jobbet.

Det är en kakofoni av ljud, bruset från fläktarna som suger upp damm, bullret från linbanevagnarna och den skrällande musiken från högtalarna. Mitt i detta sitter jag och sprutar Blå Eld, som verkligen gör skäl för namnet. Lukten av sötsur glasyr sticker i näsan. Med vänstra handen snurrar jag en randskiva av metall. Glasyrstrålen träffar också min arm. Det sticker och svider i huden. Av glasyr tillverkarna frågar jag vad glasyr innehåller. De svarar att det är hemligt, men viskar en dag till mig att där finns bly.

Bullret och dammet är svårt att hantera, arbetet självständigt; jag kan arbeta i egen takt. Men det är svårt att föra samtal med arbetarna runtom. Jag blir lite förtjust i honom som sitter på min högra sida, han liknar min pojkvän i Finland. Men vi måste nästan ropa när vi pratar.

Och jag som hade föreställt mig en lugn och ren miljö med skinande vitt porslin, som jag skulle dekorera med rosor...

Men här är jag nu, jag har själv begärt att få det här jobbet. Inte kan jag byta mera. Och inte kan jag flytta hem igen, jag har ju fått gratis resa hit. Genom glasrutor i taket silar solljus in, avslöjar dammet som dansar silverglänsande. Damm från oglaserat gods som dammas av med stora borstar med suganordning. Också handborstning förekommer. En av tanterna liknar precis det stekfat hon dammar av, tycker jag.

Vi stämplar våra kort strax före sju på morgonen. Vi äter frukost vid niotiden. Brita och jag går till klädrummet för att slippa oljudet i 20 minuter. De flesta grupperar sig på arbetsplatsen med sina termosar. Vi äter lunch mellan tolv och ett. Nästan alla cyklar hem då, bara några har bil. Brita och jag äter på Mekaniska Verkstadens matsal som ligger strax intill. För 2:50 får vi en stadig och god måltid. Det förvånar oss att också vår förman Blomkvist cyklar hem, maten är ju så billig här. Vid femtiden tjuter fabriks sirenen, vi stämplar och går hem.

Världens bästa förmån hade vi fått; den andra hette Pettersson. De var vänliga och tillmötesgående och de duade oss genast – de tyckte vi var tecken på närhet och värme. När vår arbetsdag var slut, handlade vi hos Thorell's som låg nära vår lägenhet. Vi köpte makaroner, korb och ägg, snabblagad mat. En fiskaffär besökte vi då och då. Men istället för smör åt vi margarin, för det var billigare. Vi saknade vår goda finländska korb, men köpte falukorb ibland eller höll oss till malet kött, som också var snabblagat. Sällan köpte vi konserver.

Senare på kvällen gick vi ibland till kiosken, Å, vilka dofter! Choklad och frukt och tuggummi – rena himmelriket. Vi handarbetade och lyssnade på radio. Jag köpte genast en radio och Brita köpte sig en så dyr kappa att en hel månads lön gick åt.

Mera om fabriken och människorna där

Rörstrand hade ca 1.000 anställda fördelade på två byggnader. Den ena var mer en dekorations- och distributionsbyggnad. Där var det mycket lugnt och hade vi vetat hur bra där var, skulle vi ha bett om arbete där. Vi bad nämligen om att få den förevisad för oss, Brita och jag. I den mer bullriga fabriken där vi arbetade var det folk från 13 olika natio-

ner, sades det. På den avdelning där vi var arbetade tyskar, österrikare, norrmän, danskar och finländare. De flesta var dock svenskar.

En av männen som sprutglaserade hette Bernt och var dansk. Han var skämtsam och trevlig. Nästan varje dag berättade han Dagens vits. Ibland var vitsarna så ekivoka att vi flickor rodnade. Han kallade oss också finnjävlar, men han gjorde det med glimten i ögonvrån – vi tog inte alls illa vid oss, bara skrattade åt det. Vi betraktade ju oss som finlandssvenskar och kanske därför ansåg vi oss inte helt träffade.

Konstigt nog blev arbetarna glada när t ex en ugn med färdigt bränt gods ramlade ihop. Vi flickor förstod inte varför de storskrattade. Senare insåg vi att man därigenom inte kunde kolla ifall någon fuskat d.v.s. skrivit upp för mycket på sitt ackordarbete.

Arbetarna berättade för oss att någon gått hem med ett stort stekfat på sin stora ölmage och portvakten hade inget sett. Vi fick också höra att en flicka blivit avskedad, då man i hennes bostad funnit massor av porslin som hon burit hem. Portvakten kollade oss ett par gången under hösten. Var sin liten sak ”stal” vi ändå. Jag tog ett askfat som hade kastats bort och Brita gjorde åt sig pyttesmå vaser av kasserade stora ”knoppar” till terriner. Hon glaserade dem i olika färger och fick sig några miniatyrvaser.

Nöjes- och kulturlivet

Vi gick igenom den rosendoftande staden till Folkets park för att dansa. Vår förman, Pettersson, spelade med i ett dansband där. Vi fick inte dansa så mycket men det var roligt ändå. Eftersom jag hade lämnat min gitarr hemma saknade jag den mycket. Jag kom att nämna det till min förman och han sade att jag fick låna hans gamla gitarr. Jag fick ha den i flera veckor. Det var mycket vänligt gjort av honom, tyckte jag.

När vintern kom, för vi med buss ut till Herrljunga och Vinninga. Där var det roligare och vi fick dansa mer ute på landet. Vi talade förstås högsvenska. Ändå undrade någon om jag var från Dalarna, för min satsmelodi liknade dalmål. Vi lärde känna ett par pojkar från Vinninga, men inte blev det så lång bekantskap.

Ytterst sällan gick vi på bio, men jag minns ännu filmen Sången om en eldröda blomman. Den var så gripande att tårarna rann. Jag kom att

I Vinninga och Herrljunga var det roligare bugga än i Folkets Park i Lidköping. – Teckning av Solveig Rabb.

tänka på min pojkvän som jag fått ett par brev ifrån, men som inte hört av sig på länge. Skulle det bli helt slut?

Vi gick småningom med i en kör, Sångfågeln, och då blev vi automatiskt medlemmar i en socialdemokratisk ungdomsförening. Båda våra förmän sjöng med där. Vår dirigent var en ypperlig pianist och visst klingade det, när vi sjöng *An der Schönen Blauen Donau*. Vi hade likadana kläder: vit skjorta, röd slips och svarta smala kjolar/långbyxor. Brita och jag sjöng altstämman. Vi uppträdde på fester och ibland åkte vi långa vägar med buss till andra städer. Men vi var inte intresserade av politik och besökte endast de festligheter föreningen anordnade.

Den första julen i främmande land

Vi förberedde julen väl, sände hem stora, dyra paket med julklappar. Ett par dagar före julafton bad vi att få låna en liten såg av vårt värdpar. Vi skulle hämta en julgran ur skogen. Åtminstone en timme sökte vi, för vi var mycket kräsna. Till sist fann vi en soloväxande gran, som fått

Ljus på alla sidor och därför var jämnvuxen. Att den var för stor bekymrade oss inte – vi kapade av den, så att en enmeters stubbe stod kvar. Glada gick vi hemåt medan vi tänkte på hur vi skulle klä den. Levande ljus skulle det vara, en stjärna i toppen och så, förstås, glitter och bollar. Precis som hemma. Vi tänkte att den kunde ge oss ett slags hemkänsla i alla fall.

– Var är granen tagen? sade en barsk mansröst.

– Här i skogen, svarade Brita troskyldigt.

– Det här är statens skog. Kan jag få namn och adress.

Brita lade ned granen vid hans fötter som om hon ville ge den tillbaka. Jag tänkte att vi borde ha talat finska – inte låtsats förstå vad han sade. Men när han också frågade mitt namn kunde jag inte hålla mig utan svarade:

– I Finland får man ta gran åt sig var som helst.

Det var helt sant, vi var vana vid att ta julgran var vi ville i vår hemby. Vi hade sett vårt livs första skogsvakt och han sade innan han gick, att han inte trodde att vi skulle bötfällas. När granen var klädd, tomtade vi hos värdparet. Vi fick tomtekläder och hasade oss försiktigt nedför trappan, och smällde i ytterdörren, så att pojkarna deras skulle tro att vi kom utifrån. Vi fick varsin blomvas som ersättning.

Sedan kokade vi lutfisk och gröt och lyssnade till radions julsånger. Vi hade köpt varsitt dragspel och spelade och sjöng Var gång skymningen stilla sig sänker. Då kom tårarna, för vi saknade så våra nära och kära. Vi öppnade våra julklappar som bestod av vantar och sockor hemifrån och lite kosmetika vi köpt åt varandra. Och vi kände värmen från hemlandet. Vi beundrade vår vackra gran som var nästan trekantig – vid nedtill och smal upptill och med stora, gröna doftande barr.

På juldagen var vi bjudna på julmiddag till värdfamiljen. Det var mycket mat och god mat, många lådor och sallader och – brännvin. I små glas stod det färdigt islaget. Vi hade aldrig smakat starkt, men kunde vi annat än ta, nu då vi var bjudna. Vi njöt verkligen av samvaron, men visst kändes benen tunga när vi gick uppför trapporna. Tidigt på julmorgonen hade vi varit i kyrkan. Där sjöng vi alla de hemvarma julsångerna. Man hade två julottor – en mycket tidig klockan sex och en tidig vid sjutiden, tror jag. Vi var på den mycket tidiga. Vi sov en stund på dagen, innan vi gick på julmiddag.

Brita (till vänster) och Solveig kväver hemlängtan med att spela dragspel.

En surrogatjul, kunde man kalla den. Det yttre var bra, men inom oss kändes det tomt.

Motigheter på jobbet

Eftersom vi nu någon månad arbetat på ackord och hade en lön på 3:75 i timmen, tyckte arbetskamraterna att vi skulle gå med i facket. Men det ville vi absolut inte, fast det kostade bara fem kronor per två veckors avlöning. Vi skulle ju bara stanna till våren. Fackets ordförande kom till våra platser där vi arbetade och höll ett litet tal. Han berättade om hur arbetarna skaffat sig olika förmåner: lagstadgad semester, kortare arbetsdag, anställningsskydd, strejkrätt m.m. Han sade också att vi har kommit dit för att njuta de rättigheter som de förhandlat fram genom årtionden. Men vi skakade på huvudet – inte ville vi gå med för så kort tid.

Men en av arbetarna sade till oss, att det kan vara farligt att inte gå med. En gång var det en som vägrade och då följde de efter honom hela hopen – ända hem. Brita och jag gick till toaletten och diskuterade genom det hela. Vi kom till det resultatet att vi skulle se tiden an. Men redan följande dag märkte vi de hätska blickarna från en och annan, och efter frukosten hade man inte kört fram några tefat till oss för gla-

sering. Jag gick fram till Lisa, hon som stämplade, men hon knep bara ihop sina tunna läppar och skakade på huvudet. Vi som börjat känna oss hemmastadda kände oss helt utfrysta.

Jag talade med basen Blomkvist och han sade att det inte är olagligt att stå utanför facket, men att han kan inget göra åt det, om de vägrar stämpla fat åt oss. Där fick vi sitta framför våra dragskåp som sög och sög utan att ha något glasyrdamm att suga. Det var som om de också sugit kraften ur oss. Vi gick igen till toaletten och rådgjorde.

Vi kom till det, att vi var så illa tvungna att gå med. Med tunga steg gick vi till fackets ordförande, som arbetare på gjuteriet strax intill, och anmälde oss som medlemmar. Han antecknade våra namn och ryktet spred sig som när en skata flyger hest kraxande omkring. Efter en timme hade vi en häck med stämplade fat att glasera. Och arbetskamraternas bistert inåtvända blickar blev öppna och vänliga.

Vänner utanför fabriken

Då vi hade dragspel ville vi också lära oss spela efter noter och anmälde oss till en dragspelskurs. Där lärde vi känna Linnéa Johansson, som var i vår ålder och arbetade på åldringshem. Hon var en glad flicka och lätt att få kontakt med. Vi började umgås och gick ibland ut på dans tillsammans.

Linnéa fick en pojkvän och blev mer och mer upptagen av honom, men vi träffades någon gång ändå. En annan rikssvensk väninna fann vi i Kerstin Johansson, som arbetade på Rörstrand. Hon följde ibland med oss ut på dans, men hon var mera sluten och inåtvänd och vi var aldrig hembjudna till henne, trots att hon besökte vårt hem. Hon följde med oss när vi for ut till landet på dans – en mycket präktig och skötsam flicka.

Våren i Lidköping

När våren kom, värkte hemlängtan i oss allt mer. Vi levde sparsamt för att ha råd med att köpa ett och annat, mest kläder. Jag köpte en vinröd promenaddräkt i kamgarn och ett par vackra broderade blusar och förstås, nya skor. Brita köpte en dräkt i svart. Visst ville vara fina när vi kom hem.

Och gullvivorna blommade, Vänern låg isfri och oron växte. I slutet av maj beställde vi biljetter. Då råkade en journalist vara vid rese-

snyggt där, bl a fanns det en inbyggd hylla i en vägg, där vi kunde placera de konstföremål vi inköpt i fabriken: en räva, en säl, en isbjörn, vaser, skålar och fat, allt i stengods.

Mitt emot oss bodde två tyska flickor. Konstigt nog, besökte vi aldrig varandra – tittade bara in en enda gång. De hade ofta herrbesök och var glada och språksamma. De var ena baddare på att arbeta och förtjänade bra på att putsa lergods.

Finlandsfester och föreningsliv

Det ordnades fester för finländare och deras anhöriga. Brita och jag bidrog till programmet med duettsång till mitt gitarrackompanjemang. Vi sjöng bl a Tantis Serenad (Månstrålar klara glimma...) och det rädde en glad och fri stämning där. Vi lärde känna finskspråkiga pojkar och flickor, som nu lärt sig svenska. En gång var det maskerad. Brita föreställde en söderhavsflicka med bastkjol och jag var geting.

Vi blev också mer politiskt medvetna och sjöng hurtigt Arbetets söner m.fl. arbetarsånger. I kören Sångfågeln övades också sådana sånger. Aldrig hade jag ändå trott att jag skulle gå med i arbetartåget på första maj. I Finland skulle jag aldrig ha gjort det, men i Sverige gick det bra. Brita och jag stämde in i arbetarsångerna där vi gick i tåget genom Lidköpings gator. Vad skulle vi ha att skämmas för?

Den första sommaren i Sverige

Under semestern flyttade vi från Lindås till Rådagatan inne i stan. Vi ville inte bo ute på landet där vi inte kände en enda kotte. Ett litet rum med kokvrå stod till buds, möblerat och med husgeråd. Tyvärr fanns det inget matbord, så vi drog ut ett par skärbräden och åt på dem. Hyran var endast 70 kronor, den lägsta vi någonsin haft. Vi delade badrum med värdparet, Henning och fru Johansson (ovanligt många med det namnet fanns det). De var lite pinsamt att gå genom deras hall och ännu pinsammare att köa för toalettbesök på morgnarna.

Vi promenerade runt stan och utanför såg vi de pyttesmå kolonistugorna, som liknade såna som fanns i sagoböcker. Kolonilotterna var ytterst välskötta. Vi lade märke till att svenskarna var mycket noggran-

nare än finländarna när det gällde att hålla det vackert och välvårdat runt knutarna. Vi beundrade deras sommarstugor med sina täppor, men vi var inte avundsjuka, för vi förstod att det låg mycket arbete bakom allt. Vi såg aldrig någon helt berusad människa och inte heller någon som var illa klädd.

I slutet av semestern lärde vi känna en ny svensk flicka som ägde en bar. Hon hade bil och vi åkte ut på dans till hotell Billingen i Skövde. Det fanns gott om dansanta pojkar i Skövde, för där fanns en militärförläggning. Men ingen kunde följa oss hem, därtill var det för lång väg.

I Lidköping, däremot, fick pojkar följa oss till trappan. Vi var alltför bevakade för att kunna ta in någon på rummet, och vi bodde dessutom trångt. På vintern började vi gå på Stadshotellets onsdagsdanser. För fem kronor fick man te och smörgås och dansa till en liten, intim orkester. Vid 23-tiden var vi hemma och var inte alls trötta följande dag. I högtalaren på jobbet kunde vi återuppliva minnena från igår när "Röda rosor, röda läppar, purpurvin..." tonade ut. Också "When the Saints go marchin' in" tyckte vi om att gnola på. Brita kunde dansa jitterbug, som var på modet då.

Sjukdomar

Min rygg blev dålig, inte var det bra med sittande jobb heller. Jag ordinerades stödkorsett men vägrade. Istället smorde jag korsryggen med Trafuril och luktade gammal käring på långt håll. Jag var sjukskriven en vecka. Försökte med gymnastik och blev så pass bra att jag kunde fortsätta jobbet. Men jag förflyttades till dekorationsavdelningen, där jag fick lägga fast olika sorts mönster på kannor och koppar. Det var ett lätt jobb och luften var bra. Där trivdes också blommorna. Men förtjänsten blev tyvärr mycket sämre. Brita var på "glasyren" som förr. Efter en tid sade jag att jag ville sprutglasera, men då placerades jag på engobering av keramikföremål. Det gick att ha på ackord, men arbetsplatsen var trist. Den enda jag hade att prata med var tyskan som bodde på Lindås, förr granne med oss. Efter en tid var jag åter på "glasyren" och ryggen var någorlunda.

Någon gång under vårvintern kunde jag inte längre andas genom näsan. Då gick jag till läkare och det konstaterades att jag var helt

igenproppad med både var och brosk i näsan. Man spolade bort varet som var fruktansvärt mycket. Sedan fick jag remiss för operation på våren. Jag hade svindel av all snuva, som jag antagligen fått av glasyrdammet.

Operationen

Jag lades in på Lidköpings lasarett för operation i maj månad. Jag fick morfin och det kändes som rena himmelriket. Sedan bands jag fast på en brits och man stack in långa bedövningsnålar i min näsa. Det var helt enkelt fruktansvärt och min allra första operation. Jag såg ut som en säl med jättestora näsborrar när jag låg på rummet. Jag fick feber och stannade några dagar på sjukhuset.

När jag kom hem var jag trött, mycket trött. Ändå orkade jag förstås läsa tidningar. Fick syn på en annons om inträdesförhör till Skara seminarium och tänkte: Kan min bror bli lärare, så kan också jag. Jag lånade böcker och började repetera historia, geografi och naturlära. Jag hade ett par veckor på mig att läsa. Paret Johansson skrev en rekommendation åt mig att jag levde ett moraliskt liv, och att de ansåg mig lämplig att bli lärare. Jag sökte och blev kallad till inträdesförhör.

Förhöret

I tio dagar åkte jag rälsbuss från Lidköping till Skara. Allt skulle prövas t.o.m. handarbete och välskrivning. Jag hade inte sådana vitsord på mitt mellanskolbetyg. Det var bara ett par prov per dag, men eftersom också huvudräkning och sång och allehanda läsämnen och teckning skulle prövas tog det tid. Jag fick vitsord i allt – bäst i teckning och sämst i geografi. Men jag klarade alla prov och blev antagen. Bland 700 sökande hade 70 kommit in av de ca 150 som varit på förhör. Tyvärr kunde jag inte få börja just det året, för endast 35 fick starta den hösten. Men jag tänkte då, att jag gör om det hela i Finland. En god repetitionstid hade de här veckorna ändå varit. Brita tyckte att jag blivit tråkig då jag bara satt och läste, bl a lyssnade jag på en radiokurs i tyska. Plötsligt hade jag fått en enorm studielust. När jag efter sjuk-

skrivningen återvände till fabriken hade jag beslutat, att när jag nu sade upp mig skulle jag aldrig återvända. Jag hade tänkt på hur orättvist det var att vi kvinnliga glasysprutare hade 19% lägre lön än manliga arbetare för exakt samma jobb. Om inte facket kunde få en ändring på det, då var facket svagt. Jag ville inte längre arbeta under en sån orättvisa. Aldrig mer fabriksjobb, tänkte jag.

Resan hem

Den här gången var det ännu mer att packa, för vi hade varit borta i ett och ett halvt år och skaffat oss en hel del saker. Nu skulle vi lura Vasatullen och smuggra in ett dragspel. Vi tyckte att de tog orättvist mycket tull för våra dragspel förra gången. Därför packade vi ner dragspelet i en helt vanlig kappsäck och dragspelslådan blev sänd på förhand med kläder i.

Brita grät i början av tågresan, hon var kär i en tyvärr redan gift karl, som arbetade på fabriken. Jag var en dålig tröstare, jag var närmast glad över att hon slapp frestas till något närmare förhållande till honom. Den långa tågresan Lidköping – Umeå gick ganska fort, för det bar ju hemåt.

Genom tullen kom vi utan mankemang och vi hade inte alls ont samvete för att dragspelet infördes tullfritt. Visserligen tänkte vi sälja det, för vi hade ju redan varsitt hemma. Vi möttes av våra bilburna bröder vid hamnen. Min bror berättade att de redan hämtat våra lådor med porslin och annat som vi sänt i förväg. Men de hade inte gått genom något tullhus. Det var så, att Torleif Nygård, journalist på Vbl, hade varit på en mycket sen kvällspromenad och på kajen sett stora trälådor och en kappsäck. Han gick närmare och såg att våra namn stod på kollina. Då ringde han hem till min mor och sade att de borde hämtas därifrån, innan tjuvar far iväg med dem. Ännu i denna dag vet jag inte, om vi anmälde för tullen att vi hämtat dem, eller om de fortfarande anses som stulna.

Hemkänslan

Det tog en tid innan vi åter anpassat oss till hemlandets sätt att leva. Jag kände mig lite som en ”förlorad son”, för jag hade inga pengar

Insamling av emigrationsminnen - emigrationen i Österbotten

kvar endast gåvor att ge. De bestod av kaffe och godsaker och något mindre plagg bl a nylonstrumpor. Mina mostrar var glada över att få mina avlagda plagg. De var så annorlunda de svenska kläderna, lite bättre kvalitet och modernare snitt. Tyvärr hade jag helt förlorat kontakten med min barndomsvän, Annikki. Om jag minns rätt hade hon farit till Danmark för att praktisera jordbruk, då hon utbildade sig till hushållskonsulent.

Min bror hade fått tjänst i Karkmo skola där också mor var lärare. Vi hyrde ut vårt hus och flyttade till skolans lärarbostad. Jag anställdes som handarbetslärare och skötte också biblioteket och hushållet. Jag eldade i tre kakelugnar, lagade mat och handlade. Vi hade inte ens tvättmaskin och det var 100 m till brunnen där vi tog vatten till bastu och tvätt.

Visst var det ovanligt, när jag jämförde med Sverige och alla bekvämligheter där. Då inspektör E.A.Mitts en dag kom på inspektion, tyckte han att min mor hade för många elever, 39 stycken fördelade på tre klasser. Han föreslog att jag skulle undervisa treorna som var 15 till antalet. Men det fanns inget annat ledigt rum än den kalla slöjdsalen. Ändå blev den ett klassrum från januari 1958. Också följande år fick jag undervisa, och då var det både trean och fyran. Inspektör Nils-Erik Åberg gav mig rekommendationer för utbildning till folkskollärare. Jag sökte och kom in – jag som inte gått i skola på sju år hade studiehunger.

Margareta Pellas

Vår emigration till Sverige och återflyttning till Finland

Det var sommaren 1968, vi hade nyss förlovat oss, när min fästman plötsligt berättade för mig att han tänkte flytta till Sverige. Han hade genom en bekant fått arbete i Stockholm som målare. Eftersom hans yrke var just målare, var det ganska lätt, att på den tiden, få arbete.

Han for iväg en vacker försommardag. Jag grät bittra tårar, fastän jag visste att jag småningom skulle åka efter honom till Sverige.

En dryg månad senare var även jag på plats i Stockholm. Min fästman hyrde ett rum inneboende hos en äldre dam, en mycket fin, elegant och begåvad kvinna. Hon var 87 år gammal, men mycket tidsmedveten och pigg för sin ålder. Hon hade lovat mig att jag fick bo tillfälligt i samma rum som min fästman, men bara under tiden tills jag hittat en egen plats att bo på. Vi var ju inte gifta och det passade sig inte att vi bodde ihop, tyckte den gamla damen, som själv var änka. Det var då ännu inte så modernt med samboende par.

När jag kom till Stockholm, närmare bestämt Hagagatan som ligger nära Odenplans tunnelbanestation, blev jag väl emottagen av både min fästman och den gamla damen. Jag handlade mat och passade upp tan-

På väg hem på semester till släktingar i Finland i 1974.

egget hem i Sverige, men hem för vi också, när vi besökte Finland. En stor fördel för oss, var naturligtvis vårt svenska modersmål som vi hade med oss i bagaget när vi kom till Sverige. Många av våra riksvenska bekanta och arbetskamrater, kunde inte tro att vi kom från Finland, utan trodde mera på att vi kom från Gotland eller från någon ort i Dalarna.

Året 1976 studerade jag. Jag gick ett år på Täljegymnasiets barnskötarlinje. Våra barn var då hos en dagmamma på dagarna. Det var ett intressant år, trots att jag var "äldst i klassen". Under studieåret besökte vi bl.a. Enegårdens ålderdomshem i Järna. Där träffade jag Maja Nilsson 91 år. En pigg och glad pensionär. Hon hade haft många motgångar i sitt liv bl.a hade hon mist sin make och två barn. Hon älskade att rita och måla, och jag själv förärades med en teckning som föreställde vackra blommor.

Jag arbetade också en tid på Saab Scantias fabriker i Södertälje. Där fick jag arbete som ekonomiebiträde och hade många arbetskamrater från bl.a Sverige, Finland och Italien. Min man arbetade hela tiden som målare i Sverige.

År 1974, samma år som vår äldsta son föddes började vi bygga en egen bostad i Finland. Byggandet skedde mest på sommarna, när vi var på semester. År 1977 blev huset klart, och vi återvände till Finland för

gott. Beslutet till detta, var bl.a att min man, som var ända pojken i familjen, skulle överta hemmanet, med jord och skog efter sina föräldrar, som då började närma sig pensionsåldern. Vår dotter var 6 år och började närma sig skolåldern. Vi tyckte det skulle var bra för hennes del, om hon fick gå ett år i förskolan i Finland före den obligatoriska grundskolan.

År 1982 utökades vår familj med ännu ett barn. Våra två äldsta barn, som hann bli 6 och 3 år gamla innan vi återflyttade till Finland, anpassade sig bra till sin nya hemmiljö. Vårt hem hade vi byggt bredvid barnens farmor och farfar. Vi fick börja ett nytt liv tillsammans med äldre generationer och nya relationer. Även för de äldre ändrades vardagen, med nya förhållanden och småbarn nära inpå. I skrivandets stund finns inte farmor och farfar längre kvar i livet, men vi har många fina minnen kvar.

Nu år 1998 är det 21 år sedan vi återvände tillbaka från Sverige till Finland. Vi är mycket glada över våra 9 år i Sverige. Vi skulle inte ge bort en enda dag av vår tid där. Att flytta från landsbygden i Österbotten till storstaden Stockholm kan vara ganska chockartat i början, men man lär sig snart att bygga upp sin självkänsla, att ta vara på sig själv, försvara sig och framför allt att sätta värde på sin hembygd.

Vi har kvar många vänner från vår tid i Sverige trots att det blir mera sällan vi skriver brev, och mycket mera sällan vi kan träffas. Till Sverige åker vi ibland på några semesterdagar, men här i Finland har vi vårt hem, våra barn och barnbarn, föräldrar syskon släkt och vänner.

Vi rekommenderar varmt, att ungdomarna kan åka utomlands om inte för att emigrera för gått, så för att lära sig mera av andra folks kulturer, liv och leverne. Detta berikar själen och vidgar vyerna, emedan människan är i sin bästa blomningstid. Det är en stor utmaning i livet, som man kan tänka tillbaka på, på ålderns höst.

4

Paluumuutto

Eero Leivo

Kanadasta Neuvosto- Karjalan kautta Suomeen

Minä synnyin Alajärvellä 18.5.1926. Olin 4-vuotias, kun perheemme muutti Kanadaan. Isällä oli väliaikaisia töitä leipurina Roinisen Mikon liikkeessä, oliko se Supporissa (*Sudbury, toim. huom.*) vai Vanoppissa (*Wanup, toim. huom.*), en tarkalleen muista. Hänen kaverinsa, joilla oli vakituinen työ, auttoivat meitä. Kerrankin isän tuttu osti itselleen uuden auton, ja antoi vanhan isälle. Sillä sitä sitten ajeltiin. Minulla on säilynyt valokuvakin, kun istun auton ratissa.

Vähän aikaa asuttiin Vanoppi-nimisessä paikassa. Sieltä muutettiin Vanopiteen jokea alaspäin. Siellä oli oikeen komea kaksihaarainen koski. Isä ja Hiisku-Matti rakensivat yhteisen talon lähelle sitä. Siellä oli paljon metsän riistaa ja kalaa oli kaikenlaista. Muistan, kun isä ampui ikkunasta pyytä metsän reunaan. Joskus menttiin veneellä joen toiselle puolen, missä oli paljon jäniksen polkuja. Isä viritti jäniksen lankoja, sitten otettiin kepit käteen, kierrettiin kaukaa ja ruvettiin ajamaan. Kun isä sai jäniksen kiinni, hän otti niitä takajaloista ja löi kepillä korville.

Isä teki meille leikkimajan lähelle jokea, kun siellä oli muitakin minun ikäisiä lapsia. Eräänä aamuna menimme majalle, mutta se haisi niin pa-

halle pissalle, ettei siellä voinut enää leikkiä. Siellä oli käynyt joku skonkki. Wanupissa asui paljon suomalaisia siirtolaisia. Kävimme joskus muutamilla kylässä. Se aika oli hauskaa, kun suomalaisilla oli paljon toimintaa haaleissa ja kerhoissa.

Karjalaan

Sitten tuli Karjalan kuume! Siirtolaisille luvattiin kaikkea hyvää, piti vain tehdä töitä sosialismin hyväksi. Monet lähtivät. Sellaisetkin, joilla oli talo, auto ja työ. Se oli voimakasta kommunistien agiteerausta. Isäkin kirjoitti Karjalan anomuksen. Muistaakseni se oli vuosi 1932, kun tuli myönteinen vastaus. Siinä kyllä sanottiin, että nollasta pitää alottaa. Superissa (*Sudbury, toim. huom.*) istuttiin junaan, joka vei Halivaksin (*Halifax, toim. huom.*) satamaan. Siellä nousiin laivaan punaiset liput hultunen. Kansainvälistä laulaen lähdettiin kohti Neuvostoliittoa. Sen laivan nimi oli Gridsholm (*Gripsholm, toim. huom.*) ja sillä tultiin Göteborgiin (*Göteborgiin, toim. huom.*), mistä jatkettiin pienemmällä laivalla Leningrattiin (*Leningradiin, toim. huom.*). Kun päästiin perille, siellä asema-alueella me sitten töllisteltiin. Siellä oli paljon kerjäläisiä ja hapankaali ja kala haisi siellä.

Junassa jatkettiin matkaa kohti Petroskoita. Kun tultiin asemaparakille, siellä ruvettiin luokittelemaan, ketkä porukasta joutuu rakennustöihin Petroskoihin, ketkä metsätyömaille. Isä pääsi leipuriksi, äiti metsänkaatajaksi ja minä, olin silloin 6-vuotias, pääsin lastentarhaan.

Petroskoissa oli siihen aikaan tuhansia kilipukkeja. Niitä ajettiin Lenin-katua radiomäen suuntaan metsään. Paskakuskit puhdistivat käymälöitä. Hevosten vetämistä laatikoista valui kaduille lietettä ja haju levisi ympäri kaupunkia.

Karjalaan tuli länsimaista teknologiaa ja suomalaista kulttuuria ja toiminta alkoi vilkastua. Suomalainen teatteri alkoi toimia, kun Kanadasta ja Amerikasta tuli valmiit näyttelijät. Karjalassa oli myös parhaat urheilijat. Äitinikin oli hyvä hiihtäjä.

Kaikki työläiset olivat ammattilaisia, varsinkin metsätyöläiset. Kilpailu metsätyömiesten kesken oli kovaa. Monilla oli omat työkalut: pokasahat ja justeerit. Paikan päällä oli vain venäläinen kirves ja semmoinen Pietarin aikainen saha.

Pelon aikaa

Vuonna 1934 aloin koulun ja kerkesin käydä kolme luokkaa, ennen kuin suomenkieliset koulut lakkautettiin ja suomenkielinen kirjallisuus piti polttaa. Kohta alkoivat vangitsemiset. Ihmisiä katosi, Petroskoin lähellä paloi suksitehdas, neuvostotilalla kuoli 87 rotulehmää, Kontu-pohjassa joku halusi räjäyttää paperitehtaan, Leningradissa murhattiin Karjalan ystävä Kirov jne. Katoamiset selitettiin syyttämällä vietyjä kansanvihollisiksi. Syytöksiä ei kukaan uskonut. Jokainen, joka vietiin, uskoi tulevansa takaisin.

– Ei täällä Neuvostoliitossa syyttömiä vangita, he sanoivat.

Työt käynnistyivät pikku hiljaa. Ruokapuoli oli alusta asti heikkoa, ja osa ihmisistä rupesi ajattelemaan takaisin paluuta. Se, jolla vielä oli ulkomaan passi ja dollareita jäljellä, lähti ja se oli hänen pelastuksensa. Sitten tuli joka paikkaan ulkomaalaisia varten insnappi-kaupat, jossa oli kaikkia tavaraa, mitä ihminen tarvitsee. Se oli surkeaa paikallisille asukkaille, jotka eivät voineet sieltä ostaa. Heillä oli oma kauppa, josta sai vain leipää, kaalia ja jotakin suolakalaa.

Yhteen paikkaan Venäjälle meni suuri porukka kanadansuomalaisia rakentamaan suurta tehdasta. He saivat sieltä johtopaikat, kun enin osa heistä oli spesialisteja. He rakensivat tehtaan lähelle suuren talon, jossa oli asunnot, kerhot ja lastentarha. He yrittivät järjestää olonsa hyvin. Kauan he eivät saaneet rauhassa rakentaa. Eräänä iltana myöhään, kun kaikki oli kotona, miliisin joukot tulivat ja piirittivät koko alueen. Miehet, naiset ja lapset erotettiin ja heidät vietiin, minne veivät. Tuhottaviksi.

Toisenkin tapauksen kuulin. Arkangelin alueella yhdellä vankileirillä tuli niin tukalat olot, etteivät vangit lähteneet töihin. Miliisit sulki-
kivat kaikki vangit kahteen kerrokseen, valelivat rakennuksen bensii-
nillä ja sytyttivät sen palamaan. Ne, jotka hyppivät ikkunoista, ne am-
muttiin. Eräs työmies lähti vaihtamaan passia Petroskoihin ja jäi sille
tielle.

Talvisota

Isä oli koko talvisodan ajan rakentamassa kansanarmeijan osastossa Louhen ja Kiestingin rautatietä. Kansanarmeija hajotettiin pian. So-

dan jälkeen muutettiin Käkisalmen Pyhäjärven väliin Pienilampi-nimiselle paikalle, jossa oli pieni metsätyömaa. Siellä asuttiin suursotaan asti.

Kaikki miehet kutsuttiin Käkisalmeen sotilaskomiteaan. Heiltä kysyttiin, kuka haluaa vapaaehtoisesti liittyä hävittäjäpataljoonaan. Isä ja pari muuta vain antoi suostumuksen. Se oli isän pelastus, koska kaikki miehet kuolivat nälkään Seljapinskin sotatehtailla. Isä oli hävittäjäpataljoonassa siihen asti, kun se perääntyi Petroskoihin. Isän sotahommat loppuivat siihen. Sitten panivat isän tiversanti (*desantti, toim. huom.*) kouluun Belomorskiin. Hän oli siellä vähän aikaa opiskelemissa, mutta kun tuli aika, että olisi pitänyt hypätä lentokoneesta, isä kieltäytyi. Minä olen vieläkin ihmetellyt sitä, kun isälle ei pahempaa tullut. Olisiko syynä ollut se, kun isä oli ammatiltaan leipuri ja pani sota-aikana kymmenissä paikoissa asioita kuntoon.

Evakkoon

Oliko se 1941 syysyapuolta, kun rupesi kulumaan tykkien jyskettä Viipurista päin? Käkisalmeista päin tuli ratsumies ja ilmoitti, että nyt pitää lähteä sotaa pakoon. Kaikki piti jättää. Meille oli ostettu uusi radio eikä sitä keritty edes panna toimimaan. Piilotin sen navettaan sonnan alle, kun meille sanottiin, että sota kestää pari viikkoa. Hevosilla tulittiin Leningradin läpi Tihvinään asti, ja koko matkan saksalaiset messersmitit pommittivat päivisin. Yöllä vain kuljettiin. Tihvinässä meidät pantiin härkävaunuun, ja matka alkoi tunteuttomaan suuntaan. Yhdessä paikassa vedettiin vaunun ovet auki ja oviaukosta kysyttiin:

– Onko metsätyöläisiä?

Se paikka oli Utmurtien (*nyk. Udmurtien, toim. huom.*) tasavalta. Siellä asui suomensukuinen kansa, joka otti meidät hyvin vastaan. Meillä oli kaikki metsätyökalut mukana, ja melkein heti alettiin töihin. Minä olin 15-vuotias ja lähdin äidin kanssa metsän kaatoon. Minulla oli työhön vähän ennestäänkin tottumusta. Kun työnjohtajat näkivät, että meiltä työ luistaa, he kysyivät, paljonko pitäisi olla sitä leipä puolta. Isommat miehet sanoivat, että pari kiloa ja me toiset, että puolitoista kiloa meille riittää. Kolhoosilaiset eivät voineet edes normia tehdä täyteen. Me ruvettiin tekemään kahta ja kolmea normia päivässä. Sitä

ei kestänyt kauan, kun miliisit tulivat hakemaan kaikki työkuntoiset miehet työarmeijaan Seljapinskiin. Oli vähällä, etten minäkin joutunut sinne. Siellä oli kuulema minun ikäisiä, mutta yksi miliisi sääli minua, kun olin pienikasvuinen. Hän sanoi:

– Jääköön toistaseksi kotijo!

Se oli minun pelastus. Sille matkalle jäivät Juolan Toivo, Järvisen Olavi ja Sillanpää Veikko. Yksi palasi siltä reissulta: Itälahden Kalle. Nälkää me ei nähty, mutta kaikki tavara, mitä oli, polkupyörä ja ompelukone, piti vaihtaa jauhoihin, hunajaan ja kananmuniin. Leipää meillä kyllä oli riittämiin.

Takaisin Karjalaan

Kun tultiin Karjalaan takaisin, meillä oli monta säkillistä leipäkorppuja. Se oli vielä sota-aikaa ja isä oli töissä Malenkan metsätyömaalla leipurina. Hän lähetti meille kutsun ja vuonna 1943 me tulimme isän luokse. Siellä ruvettiin heti töihin: tekemään halkoja. Niitä tuli tehtyä toinenkin motti, kun veturit kulkivat metrin haloilla. Rautatie oli tehty vankityövoimalla Arkangelin rautatiestä Belomorskiin vuosina 1937–38. Kun radan varrella kaadettiin metsää, oli siellä niitä sahamyyllyjen loppuja. Sahajauhojen kasoista törrötti ihmisluita. Eräästä puun kolosta löysin ulkomaalaisen viilan, ja oli niitä vanhoja jäniksen lankoja pitkin ratavartta.

Malenkassa oltiin pari vuotta. Ihmisiä kuoli paljon nälkään ja tauteihin. Meidänkin naapurista meni isä ja poika vähässä ajassa keuhkotautiin. Kun Petroskoi oli vapautettu, isä lähetettiin Vilkaan, lähelle Petroskoita, panemaan leipomoasioita kuntoon. Sieltä isä lähetti meille kutsun tulla hänen luokseen. Taisi olla vuosi 1945, kun tulin Vilkaan, mutta äiti jäi vielä Malenkaan.

Zoja ja kaatolapio

Sodan jälkeen oli Paatjärvellä saksalaisten naisten vankileiri. Siellä oli aivan nuoria naisia, jotka menivät laulaen töihin. Heitä kuoli paljon nälkään ja tauteihin. Isä ja äiti olivat töissä leipomossa vankileirin sisällä. Sieltä vietiin hevosella leipää metsätyömaan kauppaan. Leirin

Eero Leivo kaatolapion kanssa metsätoissa Paatjärvellä vuonna 1953.

muonittaja oli arvoltaan majuri ja nimeltään Solovjev. Se käski isän panna pusseja siihen rekeeseen. Kun kauppaan tultiin hakemaan leipää, se lähetti ruokatavaraa niissä pusseissa. Tietysti hän jäi siitä kiinni ja sai 10 vuotta vankeutta. Isä sai 2 vuotta siitä, kun pani ne pussit rekeeseen. Minullekin tuli kutsu Petroskoin miliisiin. Siellä kyselivät siitä asiasta. Eräs miliisi rasaloi pistooliaan. Hän vissiin ajatteli pelotella minua. Minä sanoin, etten tiedä asiasta mitään ja siihen kuulustelu loppui.

Vuonna 1951 tuli Paatjärvelle Venäjältä nuoria tyttöjä karsimaan minulle puita. Eihän ne tytöt kauan tyttöinä saaneet olla. Minä miellyin Zoja-nimiseen tyttöön, ja vuonna 1954 me menimme naimisiin. Ensimmäinen poika syntyi vuonna 1955, toinen vuonna 1956 ja kolmas vuonna 1959. Nyt on kuusi pojanpoikaa ja yksi tyttö.

Minä keksin kaatolapion, kun rupesin kaatamaan puita ilman apulaista. Alussa olivat kaikki kovasti sitä vastaan. Sanoivat, että rikon turvallisuussääntöjä. Pidin pääni kaikista kielloista huolimatta. Kun naapurikaatajat näkivät, että minun tulokseni ovat korkeimmat, alkoi-

vat hekin kaataa ilman apulaista. Pikku hiljaa tapa levisi Karjalasta ympäri Venäjää, kuulemma Suomeen ja Kanadaankin asti. Vuonna 1957 tuli Petroskoista metsätieteelliseltä laitokselta kokonainen tutkijajoukko tarkastamaan työmenetelmääni. He mittasivat työtehoani oikein kellon kanssa. Ensimmäisenä päivänä kaadoin 100 kuutiometriä, toisena päivänä sähkösahalla, lähempänä sähköasemaa, kaadoin 168 kuutiometriä. Metsän paksuus oli 19–29 rinnan korkeudelta. Tein viisi päivänormia eikä tätä ennätystä ei ole kukaan vielä lyönyt. Kun tutkijat lähtivät pois, lupasivat he lähettää kaikki paperit Moskovaan ja sanoivat:

– Varmasti saat suuren palkinnon!

Siitä palkinnosta ei ole kuulunut tähän päivää mennessä mitään.

Työn tuottavuus nousi ja paljon miestyövoimaan vapautui toisiin töihin. Se tuotti valtiolle voittoa miljoonia ruplia eikä valtion tarvinnut sijoittaa ruplaakaan siihen menetelmään. Kerran kävi metsätyömaan johtaja metsäpalstallani ja kysyi:

– Miksi sinä silloin olit vastaan? Sinulla olisi jo toinen Lenin-kunniamerkki!

Minä en heti käsittänyt, mistä oli kysymys, mutta sitten muistin: yhteen aikaan tekivät kaikille tasapalkan, jota vastaan minä olin. Minä sain vain Työansiomitalin, mutta en Lenin-kunniamerkkiä.

Salnaan

Paatjärven metsät alkoivat ehtyä ja metsätyömaa suljettiin v. 1964. Me muutettiin Salnaan, johon meidän talo siirrettiin. Salnassakin menin puun kaatoon, vaikka metsät sielläkin oli kaukana. Lämpöisenä aikana elettiin viikkokunnissa kapearautatievaunussa. Kerran minulla oli suuri prikaati hoidettavana: kaksi kaatajaa, joista toinen kaatoi toiselle traktorille ja minä toiselle. Jonkun ajan kuluttua tuli toisen kaatajan karsijat ja sanoivat:

– Ei ole mitä karsia!

Minä panin töpinäksi ja kaadoin heillekin tarpeellisen määrän runkoja. Lähdin etsimään sitä toista kaatajaa. Löysin hänet lastauspaikalta. Hän oli humalassa kuin käki. Ehdin sanoa vain, että menisi vauvuun nukkumaan, kun se hyppäsi kuin susi kurkkuuni. Toisella kädellä hän tarrasi puukon lonkaltani ja alkoi heilutella sitä. Sain hänet kuitenkin

kin rauhoittumaan ja otin puukon, vaikka itse en siitä muista mitään. Olin shokissa ja sanoin, etten ole päivääkään tässä porukassa töissä. Lähdin kotiin ja vastaan tuli mestari Pusko.

– Kunto tulee takaa, hän sanoi.

Mies halusi ottaa minut taas kiinni. Lähdin juoksuun ja Pusko ehti apuun. Hän otti miehen kiinni, väänsi hänen kädet selän taakse ja painoi suohon. Olin kauan sairaalastalla.

Eläkkeelle

Terveys alkoi mennä ja siirryin remonttimiesten sakkiiin. Jäin eläkkeelle 55-vuotiaana ja ajattelin, että pitää yrittää, jos saisi paremman eläkkeen, kun kaaterikirja on täynnä kunniamerkkejä, mitaleita, korkeimman neuvoston kunniakirjoja ja muita palkintoja. Kaateriosastolla painivat paperit Prääsän puolueosastolle ja sieltä tuli vastaus: pitää olla 60-vuotias. Kun tulin 60-vuotiaaksi, pantiin samat paperit uudestaan menemään. Ne kulki Prääsän ja Petroskoin väliä pitkän aikaa ja loppujen lopuksi tuli vastaus, ettei työansiot riitä korkeimpaan eläkkeeseen.

Minä tiedän, että on paljon sellasia, jotka saavat korkeaa eläkettä, vaikka eivät ole tehneet maalleen paljon mitään, ovat vain olleet korkeissa viroissa. Kun ajattelee elämän menoa, niin meidän koko Venäjän kansan työ on mennyt ihan hukkaan, vaikka me tultiin tänne rakentamaan sosialistista yhteiskuntaa. Me olemme vain ruokkineet byrokratiaa ja tyhjäntoimittajia, jotka saivat maan rappiotilaan.

Meillä oli isän kanssa aikomus käydä Suomessa vuonna 1962, mutta emme saaneet matkustuslupaa. Isä kuoli vuonna 1966. Niin jäi häneltä Suomen vierailu tekemättä.

Minä pääsin äidin kanssa käymään Suomessa 1968, kun rautaesirippu alkoi vähän rakoilla. Me ei uskallettu täällä paljon puhua Neuvostoliiton asioista. Pelko oli vielä suuri. Olihan se suuri elämys äidille ja minullekin, sillä meni 40 vuotta, ennen kuin äiti tapasi Annasiskon ja muita sukulaisia. Minä kävin Suomessa toisen kerran nuorimman pojan kanssa vuonna 1983. Kolmannen kerran kävin Suomessa vaimon kanssa vuonna 1990. Se oli elämys varsinkin vaimolle. Hän ihmetteli puhtautta ja kauneutta ja sanoi:

– Ihan kun kulkisi sadussa.

45 vuotta naimisissa olleet Eero ja Zoja Leivo Suomessa.

Suomessa

Melkein koko elämän olen asunut Neuvosto-Karjalassa. Vuoden 1937 jälkeen ei maasta löydä positiivista sanottavaa. Neuvostoliiton hajomiseen saakka tosin ei juurikaan nähty nälkää. Viime vuosina tilanne on muuttunut surkeaksi. Ihmisillä ei ole rahaa ruokaan. Kuukauden eläke riittää vain lämmityspuitten ostamiseen. Aikaisemmin ei kaduilla juuri liikkunut kerjäläisiä, mutta nyt heitä on sitäkin enemmän. Kukaan ei enää edes usko parempaan. Rikollisuus kasvaa, on räjäistä ja likaista. Esimerkiksi perunamaataan täytyy vahtia jatkuvasti, sillä varkaita liikkuu paljon. Alkoholien käyttö on viime vuosina lisääntynyt valtavasti. Viina nimittäin on halvempaa kuin ruoka.

Uskollista työmiestään Venäjä muistaa 250 markan suuruisella kuukausieläkkeellä. Pojilleni olen sanonut aina, että menkää Suomeen, jos vaan pääsette. Meillä oli kotikielenä suomi ja venäjä, siinä minun pojatkin oppivat suomenkielen.

Kahden pojan perheet pääsivät koko lailla hyvin tänne Suomeen, kun isäni ja minä olimme syntyneet Suomessa. Kun minä aloin ajatella Suomeen pääsyä, tuli seinä vastaa. Petroskoissa oli perustettu Inkeriliitto. Kaikkien, jotka pyrkivät Suomeen, nimet oli siellä listalla. Lis-

tassa oli yli 3000 nimeä. Kysyin Inkeriliiton puheenjohtaja Mulloselta, miksi meidän suomalaisten, jotka olemme syntyneet Suomessa, pitää ruveta täällä jonottamaan, vaikka emme ole liiton jäseniä. Mullonen ei osannut sanoa muuta, kuin että kaikki ovat samassa jonossa, ja että vie paljon aikaa, ennen kuin pääsee Suomeen.

Kirjoitin kirjeen Suomen konsulaattiin ja selvitin nämä asiat. Sieltä tuli kohtelias vastaus, että voitte tulla ilman jonoa. Kuukauden päästä tuli tieto: voitte tulla hakemaan viisumin. Tulimme Suomeen heinäkuun 19 päivänä 1995. Lähdin täältä lapsena ja tänne halusin palata.

Ympyrä on nyt sulkeutunut. Ainoastaan se on surullista, että emme tulleet jo paljon aikaisemmin, enkä ehtinyt työskennellä Suomessa. Olemme Luojaalle kiitollisia, että monien kärsimysten kautta olemme päässeet isäni maahan, joka otti meidät vastaan antaen kodin, ruoan, terveydenhuollon ja lämmön.

Nyt on kaikkien poikieni perheet Suomessa, ainoastaan pojanpoika on Venäjän armeijassa. Ehkä hänkin tulee tänne. Täällä meillä on hyvä elää. Tätä maata kannattaa puolustaa.

Alissa Kuga

Elämänkerta

Mummoni Helga Maria Salo syntyi Kaustisella ja matkusti Kanadaan vuonna 1899. Hän meni Kanadassa naimisiin Abram Huhtalan kanssa, joka oli muuttanut Siikajoelta Amerikkaan vuonna 1889. Heille syntyi 5 lasta: 3 poikaa ja 2 tyttöä. Minun isä oli lapsista vanhin. Vuonna 1925 isäni Frans Huhtala solmi avioliiton Lillian Florimel Ahon kanssa. Lillian oli syntynyt Ekvillessä, Amerikassa vuonna 1908, köyhässä maalaisperheessä. Hän oli avioliittoon mennessään kuusitoista-vuotias. Naimisiin mentyään vanhempani vuokrasivat pienen maatilan. Heille syntyi kolmessa vuodessa kolme tyttöä. Vuonna 1931 isä jätti hakemuksen päästä töihin Neuvosto-Karjalaan.

Karjalaan

Kohta perheemme lähti Gripsholm-laivalla kohti Leningradia, jonne saavuimme 28. marraskuuta 1931. Sieltä meidät lähetettiin Petroskoihin ja sen jälkeen Matrosaan metsäpunktille. Me lapset olimme silloin vielä pieniä. Meille annettiin yhden huoneen asunto vanhasta puutalosta. Huoneessa oli niin kylmä, että jopa vesi ämpäreissä jäättyi. Sitten isä meni johtajien luo ja pyysi heitä tulemaan katsomaan, minkälaisissa olosuhteissa meidän pitää asua. Tämän jälkeen meille annettiin toi-

Tässä talossa asuimme, kun tulimme Kanadasta Karjalaan Matrosan metsäpunktille vuonna 1931.

nen asunto kaksikerroksisesta puutalosta: yksi huone, 18 m². Isä teki puusta sellaiset sängyt, jotka päiväksi nostettiin seinää vasten.

Isä kävi metsätöissä: veti puita kaasugeneraattoritraktorilla. Äiti oli ensin hänellä apulaisena, myöhemmin hän sai töitä verstaalla. Äiti puhui kotona englantia, mutta kun meidän leikkikaverit olivat suomalaisia, niin pian mekin opittiin suomen kieli, ja meidän kautta äitikin oppi puhumaan suomea. Isä osasi puhua suomea jo aikaisemmin.

Hankimme perheeseen lehmän, mutta siihen aikaan piti maksaa valtiolle maidosta, lihasta ja kananmunista vero. Veron maksuksi piti antaa aina vasikka. Meillä oli myös pieni perunamaa. Kaupoissa ei ollut saatavana kaikkia elintarvikkeita, siksi äiti kävi jalkaisin kerran viikossa Petroskoissa ostoksilla. Sinne oli matkaa 36 km. Siihen aikaan ei ollut yleisiä kulkuneuvoja. Petroskoissa oli talo, jossa sai olla yöitä. Joskus levisi tieto, että Prääsän kauppaan (Matroosasta 18 km) on tullut myyntiin kahvia, ja kaikki ryntäsivät hakemaan sitä. Meidän äiti oli yleensä jonossa ensimmäinen, muistelivat naapurit. Matroosassa oli ensin suomenkielinen koulu, ja vanhin siskoni kävi sitä kolme vuotta. Kun minä täytin kahdeksan vuotta, piti lähteä opiskelemaan venäläiseen kouluun, koska silloin ei enää ollut suomalaista koulua.

Vangitsemisia ja sota

Vuonna 1937 alettiin vangitsemaan suomalaisia ja kanadansuomalaisia miehiä. Oli tulossa joulu ja olin tyttökaverini Helvin kanssa koristamassa joulukuusta. Oveen koputettiin ja sisään astui kaksi venäläistä miestä. He käskivät Helvin isän pukeutua ja veivät hänet mukanaan. Me itkimme ja juoksimme perässä. Hänet pantiin toisten miesten joukossa kuorma-auton mustaan, ikkunattomaan koppiin. Me kutsuttiin sitä autoa keskenämme nimellä ”musta varis”. Kukaan miehistä ei koskaan palannut takaisin. Meidän perheellä oli sinä päivänä onnea, sillä isä oli töissä metsässä.

Vuonna 1939 alkoi talvisota. Asuimme edelleen Matrosassa, kun punaarmeijan sotilaat majoitettiin perheisiin. Meille sanottiin, että Suomi aloitti sodan Venäjää vasten. Me ihmeteltiin, miten niin pieni maa voisi hyökätä Venäjää vastaan. Vasta joskus 1980-luvulla saimme tietää totuuden. Muis-tan myös, kun Matroosaa pommitettiin. Opiskelin neljännellä luokalla, kun alkoi Saksan sota. Väki evakuoitiin ensin Petroskoihin ja sieltä proomuilla Äänisjärveä pitkin Puutosiin. Asuimme ensin kaikki Pioneeripalatsissa. Siellä oli väkeä kuin silakoita tynnyrissä.

Isä talutti lehmän järven ympäri ja tuli meidän luo. Puutosista meidät lähetettiin järven toiselle puolelle Pushkina Melnitsaan, jossa olimme muutaman kuukauden, ja tulimme takaisin. Puutosista lähdettiin hevosilla sotaa pakoon Arkangeliin piirin ja saavuimme Emzin rautatieasemalle. Sieltä siirryimme paikkaan nimeltä Ivaksa.

Äiti ja sisko kävivät metsätöissä viiden kilometrin päässä. Työläisille annettiin päivässä 800 gr leipää, muut saivat 400 gr leipää. Metsätyöläiset saivat sen lisäksi työmaalla 500 gr keittoa. Minä juoksin joskus metsään äidin luokse ja äiti antoi minulle osan omasta keitosta, kun minulla oli niin nälkä. Tien varrella näin usein nälästä väsyneitä ihmisiä lepäämässä. Met-sissä ei ollut marjoja eikä sieninä, siksi ihmisillä oli vitamiinin puutetta niin, että hampaat heiluivat suussa. He söivät paljon suolaa ja joivat vettä ja siksi heidän jalat ja kasvot olivat turvoksissa. Olin usein tulkkina sairaalassa, koska ihmiset eivät osanneet puhua venäjää. Lääkäri käski heidän haudottaa männyn neulasia ja juoda sitä vettä.

Ivaksassa me oltiin kuusi kuukautta. Sieltä värvättiin äiti Karjalaan töihin. Isää ei päästetty lähtemään, koska häntä tarvittiin metsätöissä.

Kuvassa isä Frans Huhtala, äiti Lillian ja siskokset Violet, Emily ja Alice (kirjoittaja). Kuva on otettu vuonna 1939.

Me muutettiin Segesha-nimiseen kaupunkiin. Menin äidin mukana tuliksi, kun hän kirjoitti anomustaan työhön. Samalla kertaa jouduin minäkin, 13-vuotias, töihin. Koko meidän perhe oli töissä ompeluvers-
taalla, missä ompelimme sotilaille pumpulisukkia. Emme hakeneet palkkaa moneen kuukauteen, koska rahalla ei saanut mitään ostettua. Leipää saimme päivässä 400 grammaa.

Segeshaa pommitettiin usein. Koulut ja kulttuuritalot olivat hospitaaleina haavoittuneille, joita tuotiin junalasteina. Kävimme katsomassa, olisiko siellä tuttaviamme. Minä pääsin upseeriperheeseen hoitamaan kuuden kuukauden ikäistä lasta, että saisin ruokaa. He pysyivät minua omakseen, mutta äiti ei suostunut. Kymmenen minuutin kuluttua, kun minä lähdin, pudotettiin kaksi pommia, jotka osuivat upseerin taloon. Pommituksessa kuoli heidän lapsensa, naapurista yksi mummo ja kolme lasta. Upseeri ja hänen vaimonsa pelastuivat, koska upseerin piti lähteä komennusmatkalle, ja vaimo oli häntä saattamassa.

Segeshassa oli kova nälkä ja me kävimme metsässä marjassa koko perheellä. Minä vein sitten marjat junalle ja myin ne. Päivän marjoilla saimme ostaa limpun leipää tai kattilallisen perunaa. Myöhemmin saim-

Jouluruno

Olen matalan torpan lapsonen, ei koruja kodissa meillä.
Salon sylissä pirtti pienoinen, luminielokset kaikilla teillä.
Mutt joului kaikkien ystävä, tuli meillekin iloa tuoden,
tuli rikkaana vuosi vuodelta, tuli siunausta suoden.

Me noudimme kuusen metsästä, sepä kirkasti katseita lasten.
Ei ollut helyjä, kynttilöitä, ne oli kuusissa varakasten.
Oi, joului pienessä pirtissä, sen köyhän orren alla,
teitä vuotten mentyä muistelen, kun kuljen maailmalla.

Martta Viitala

Livets vävnad

Nu livetsvävnad från bommen tagits
Ett jordiskt mönster lagts i grav
av färger vackra som engång varit
finns många ljusa minnen kvar.

Men minnets längtan i svåra stunder
det kan oss lyfta mot himmel klar
när Herren väver då sker nog under
fastän vävens blomma ett lån blott var.

Ett evigt mönster med prakt och fågring
när skytteln föres av såmärkt hand
skall växa fram likte en morgonhågring
på vävens bommed de vackra band.

När sköra banden i väven brister
och bommen stannar innom kort
grip då den hand som förde skytteln
den vill leda dig tills du målet nått.

Så är vi ju alla småvävnader blott
med mönster i färg som av Gud vi fått
men må vi ej glömma en gång tas den bort
från bommen vår vävnad som åter blir stoff.

Bror Johansson

Isäni

isäraukka
monen monta vuotta
ikävöit nemekkkoon
kirosit veroja muistelit kalansaaliita

sinä alle kymmenvuotiaana juoksit
äitisi asioita paljain jaloin routaisella tiellä
isäsi hibbingissä

itse otit vaimon ja kaksi lasta
ja lähdit pakoon
tai jotakin kohti

löysitkö
ja mitä löysit sitä en voi tietää
koitko hetken olevasi
yhtä hyvä kuin muut
paremmat jumalisemmat fikkaammat

toivon että tiesit
vaikka kukaan ei sitä koskaan sanonut
että lapsuuden routainen tie
jota jatkui elämän loppuun asti
vei sinut jonnekin kauas
missä pekka hevonen käyskentelee
kantolammin rantakydöllä
sinä ongit ahvenia
kuulette mustarastaan laulavan
ei ole ikävä minnekään

E. Järvinen

Siirtolaisuusmuistot talteen Emigrationsminnen

"Ei se oo miäs eikä mikään, jok ei oo Amerikas käyny!" Sananparrella on vinha perä ainakin Pohjanmaalla, josta aikojen kuluessa on lähdetty ahkerasti siirtolaiseksi. Vuonna 1994 Peräseinäjoella toimintansa aloittaneen Siirtolaisuusinstituutin Pohjanmaan aluekeskuksen tärkeimpänä tehtävänä on ollut Pohjanmaan siirtolaisuuteen liittyvän aineiston kerääminen ja tallentaminen. Vuonna 1998 keskuksessa virisi ajatus järjestää siirtolaisaiheinen kirjoituskilpailu, jotta tästä runsaasta siirtolaisaineiston aarraitasta saataisiin myös muistot talteen.

Kilpailu herätti suurta innostusta. Kirjoituksia tuli kaikkiaan 157, joista tähän kirjaan valittiin 23. Tekstien valintaperusteena oli saada yksiin kansiin mahdollisimman monta näkökulmaa siirtolaisuuteen. Kuvauksia koottiin niin lähtijän kuin kotiin jäävänkin tunnoista – onnesta ja ongelmista. Kirjan muisteloissa matkataan Amerikkaan, Australiaan, Ruotsiin ja Neuvosto-Karjalaan. Osa teksteistä on kirjoitettu ruotsinkielellä.

Siirtolaisuusinstituutin Pohjanmaan aluekeskus
Peräseinäjoki

ISBN 951-9266-70-4
ISSN 1455-2981